

3P – PROSTA, PRAKTYCZNA I POTRZEBNA

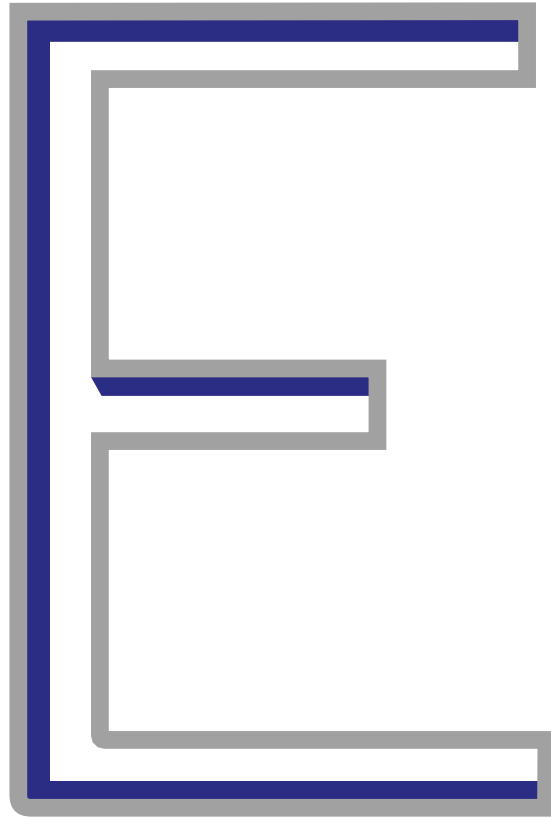
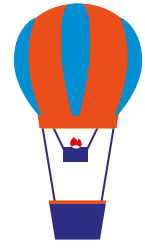
EWALUACJA W SZKOLE I PRZEDSZKOLU

**MATERIAŁY EDUKACYJNE I NARZĘDZIA BADAWCZE
DLA NAUCZYCIELEK I NAUCZYCIELI**

pod redakcją Agnieszki Borek i Magdaleny Tędziągolskiej

EWALUACJA W SZKOLE I PRZEDSZKOLU

AUTORKI I AUTORZY

*Agnieszka Borek, Magdalena Tędziągolska,
Bożena Andrychowicz, Katarzyna Baeck-Kamińska,
Bernadetta Czerkawska, Dorota Czerwonka,
Krzysztof Ciurej, Ewa Drozd, Urszula Grygier,
Małgorzata Jas, Norbert Karaszewski, Tomasz Kasprzak,
Marta Kobza, Iwona Konieczny, Joanna Koziół,
Indira Lachowicz, Izabela Leśniewska, Marian Osiński,
Anna Moszyńska, Katarzyna Salamon-Bobińska,
Katarzyna Sekutowicz, Ewa Rutkowska,
Bartłomiej Walczak, Anna Żelazowska-Kosiorek*

ORAZ:

*Krystyna Hapek, Agnieszka Książek,
Bożena Kubiczek, Mirella Ogrocka, Rafał Otręba,
Zygmunt Puchalski, Anna Rutkowska, Danuta
Sienkiewicz, Marcin Sobaszek, Radosław Świergosz,
Zosia Wójcikowska-Grandys, Tomasz Kochan,
Grzegorz Idziak, Dorota Pintal, Dorota Tomaszewicz.*

Spis treści

Od recenzenta 7

Od autorek i autorów 9

Ewaluacja w szkole 11

*Refleksja w działaniu
– projektowanie ewaluacji*

Zanim zrobimy pierwszy krok. Cel badania 22

Krok 1. Przedmiot i obszar badania 23

Krok 2. Kryteria – co będzie dla nas ważne przy orzekaniu o jakości realizowanych działań 24

Krok 3. Pytania badawcze (kluczowe) 26

Krok 4. Źródła i metody zbierania danych 29

Krok 5. Zespół badawczy i harmonogram – czyli kto i kiedy zrealizuje badanie 30

Czy nasz projekt jest dobry? 30

Jakie metody wybrać

Tradycyjne metody badawcze 34

Inne metody i techniki zbierania danych 36

Jak dobrać „próbę badawczą”? 47

Projekty ewaluacji

OBSZAR 1. Działania nauczycieli w zakresie indywidualizacji pracy z uczniem	53
OBSZAR 2. Budowanie przez nauczycieli powiązań między tym, co się dzieje na lekcji, a życiem codziennym uczniów	61
OBSZAR 3. Działania nauczycieli stymulujące aktywność uczniów na lekcji	66
OBSZAR 4. Tworzenie sytuacji rozwijających umiejętność samooceny uczniów	73
OBSZAR 5. Podejmowanie przez nauczycieli działań służących integracji wiedzy uczniów z różnych dziedzin	78
OBSZAR 6. Wzmacnianie przez nauczycieli motywacji uczniów do uczenia się	83
OBSZAR 7. Budowanie przez nauczycieli odpowiedzialności za uczenie się	89
OBSZAR 8. Wspieranie przez nauczycieli relacji sprzyjających uczeniu się uczniów	96
OBSZAR 9. Stosowanie metod i form sprzyjających uczeniu się uczniów	102
OBSZAR 10. Stosowanie przez nauczycieli metod i form oceniania sprzyjających uczeniu się	109
OBSZAR 11. Podnoszenie przez nauczycieli umiejętności uczenia się uczniów	115

Od analizowania do działania

Jak analizować dane?	123
Dlaczego jest ważne, aby upowszechniać wyniki i wnioski z ewaluacji?	126
Jak to robić?	127
Jak przygotować prezentację wyników i wniosków z ewaluacji?	127
Po badaniu – działanie	128
Jak zadbać o to, aby rekomendacje zostały wdrożone?	130
Refleksja nad działaniami wynikającymi z ewaluacji	132

Bibliografia

133

Zamiast zakończenia

135

Refleksje nauczycielki badaczki i nauczyciela badacza

136

*Ewaluacja jest
zaproszeniem do rozwoju.*

Od recenzenta

Problematyka podejmowana w niniejszej publikacji jest bardzo aktualna, ważna i interesująca z punktu widzenia obecnych potrzeb praktyki edukacyjnej. Autorzy podjęli się zadania zmierzenia się z ewaluacją edukacyjną, proponując czytelnikom zestaw prostych – w ich przekonaniu – rozwiązań i narzędzi, których wykorzystanie pozwoli na upowszechnienie się w praktyce modeli ewaluacji skutecznie broniących się przed swoistą klątwą jej biurokratycznych odmian. Problemem współczesnej ewaluacji edukacyjnej w Polsce – rozumianej jako teoria i praktyka działania – jest kwestia znalezienia takich rozwiązań, dzięki którym w praktyce częściej będą się ujawniać jej „twarze” niż z ochotą przyprawiane jej przez wielu obserwatorów „gęby”. „Twarzą” użytecznej, rozumiejącej potrzeby dzisiejszej edukacji formy ewaluacji jest, nawiązujący do prac Helen Simons, nurt ewaluacji konstruktywistycznych, oparty na dialogu i partycypacji wszystkich aktorów sceny edukacyjnej. Nurt ten z trudem przebija się do praktyki, przegrywając z recydywą ewaluacji postpozytywistycznych, wierzących w moc pomiaru i urok „złotego standardu” (*gold standard*). Tym większego znaczenia nabiera więc zadanie poszukiwania rozwiązań praktycznych, dostosowanych do obecnych potrzeb szkoły i oddających specyfikę współczesnej edukacji, które uobecniają w praktyce dyskurs ewaluacji dialogicznej, demokratycznej – ewaluacji, która jest „zaproszeniem do rozwoju”.

W czym można upatrywać głównych walorów niniejszej publikacji? W moim przekonaniu, jest ich kilka. Pierwszy z nich to aktualność i świeżość ujęcia podejmowanej problematyki. Na tle wielu wydanych ostatnio podobnych opracowań wyróżnia ją to, że jest ona najbliższa temu, co się obecnie w szkołach dzieje, i znakomicie trafia w zapotrzebowanie praktyków. Odnoszę także wrażenie – i to jest drugi walor – że autorzy niniejszej publikacji nie podsuwają czytelnikom rozwiązań uniwersalnych, sprawdzających się zawsze i wszędzie. Przeciwnie, uważny odbiorca tej książki – szczególnie osoba, która rozumie problemy współczesnej edukacji, czuje „duszę” szkoły – znajdzie tutaj mnóstwo inspiracji dla własnego refleksyjnego działania. Nie będzie przesady, jeśli napiszę, że sięgając po tę książkę, nie zawiedzie się ten, kto oczekuje mądrego tekstu, nie zaś jedynie „gotowców”.

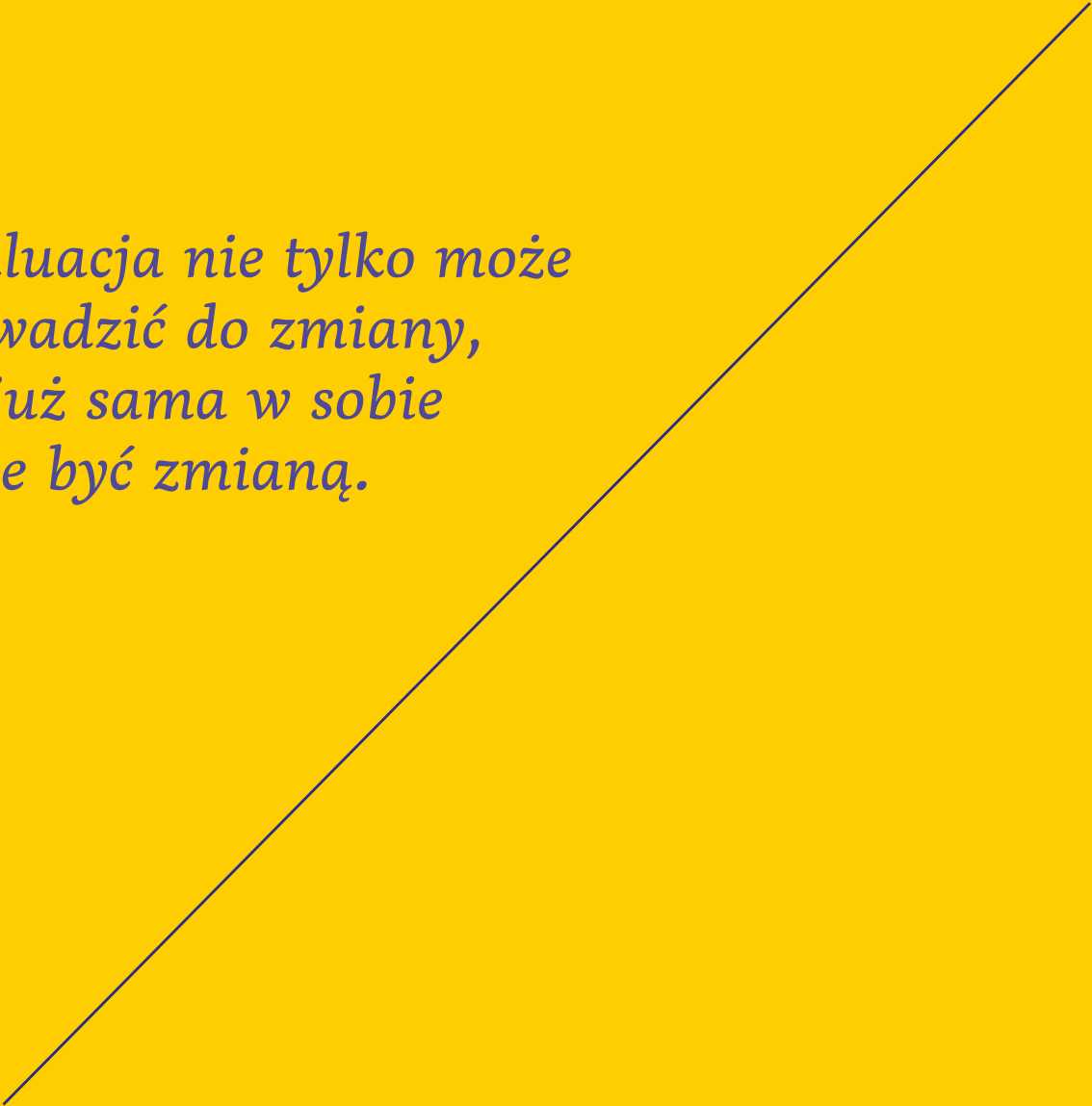
Autorzy prezentują przede wszystkim własne doświadczenia i własny dorobek trenerski. Nie chowają się za cudzymi tekstami, nie piszą przeglądowej publikacji, w której mogliby się „pogrzać w ciepłku” cudzych, genialnych (lub uchodzących za takie) myśli. Piszą o swoim przeżytym i przemyślanym doświadczeniu. Co więcej – nie jest to tylko ich osobiste doświadczenie, ale wynik refleksyjnego doświadczania świata, zaczerpnięty z czegoś, co jest bliskie materializacji idei uczących się wspólnot.

Publikacja powinna zainteresować szerokie grono czytelników związanych z edukacją – nie tylko nauczycieli borykających się z trudną materią prowadzenia autoewaluacji w szkole. W moim przekonaniu, powinna trafić na biurko – nie zaś tylko na półkę – dyrektorów szkół oraz przedstawicieli administracji edukacji różnych poziomów i szczebli.

DR HAB. HENRYK MIZEREK
PROFESOR UNIwersYTETU

WARMIŃSKO-MAZURSKIEGO W OLSZTYNIE

*Ewaluacja nie tylko może
prowadzić do zmiany,
ale już sama w sobie
może być zmianą.*

Od autorek i autorów

Szanowne Nauczycielki, Szanowni Nauczyciele

Od sześciu lat cieszymy się przywilejem pracy z dwudziestoma tysiącami polskich nauczycieli oraz dyrektorów szkół i placówek na szkoleniach realizowanych w ramach projektu „Program wzmocnienia efektywności systemu nadzoru pedagogicznego i oceny jakości pracy szkoły etap III”. Wszystkie te spotkania są sytuacjami bardzo edukacyjnymi – uczą się nauczyciele i dyrektorzy, uczymy się również my, trenerki i trenerzy. Słuchając tego, co mówią uczestnicy szkoleń, jesteśmy bardzo blisko problemów, które nauczyciele mają nie tylko z ewaluacją wewnętrzną, ale także – a może przede wszystkim – w codziennej pracy z uczniami. W rezultacie tych spotkań wypracowaliśmy propozycję podejścia do ewaluacji wewnętrznej, która:

- czyni z niej **przydatne, praktyczne i proste** narzędzie pracy nauczycieli, wolne od niepotrzebnej pracy i biurokracji,
- skupia wysiłki badawcze nauczycieli na tym, co jest **istotą pracy szkoły**, czyli na nauczaniu i na uczeniu się uczniów,
- staje się elementem **codziennej pracy nauczycieli**, nie zaś działaniem realizowanym wtedy, kiedy nie uczą,
- jest **dialogiem prowadzonym w szkolnej społeczności**, w ramach którego uczniowie, rodzice i nauczyciele mają szansę na to, żeby ich głos został wysłuchany i poważnie potraktowany,
- czyni ją **działaniem zespołowym nauczycieli**, którego wyniki mogą (i powinny) być wykorzystywane do planowania dalszych działań zarówno przez zespoły zadaniowe, pojedynczych nauczycieli, jak i przez całą radę pedagogiczną,
- ukierunkowuje ją na **działania nauczycieli** – realizowane przez nauczycieli indywidualnie, jak i w zespołach oraz przez radę pedagogiczną,
- prowadzi do **konkretnych decyzji nauczycieli na temat tego**, jak prowadzić działania w szkole, aby osiągać postawione cele.

Nasze doświadczenia ze szkoleń „Nauczyciel badacz” pokazują, że ewaluacja nie tylko może prowadzić

do zmiany, ale już sama w sobie może być taką zmianą. Sposób prowadzenia ewaluacji jest bowiem równie ważny jak jej wyniki. Dlatego zdecydowaliśmy się zebrać nasze materiały szkoleniowe w niniejszym poradniku i opisać cały proces ewaluacji – od jej projektowania, przez prowadzenie badań, do sposobów wykorzystania uzyskanych wyników. Skupiamy się przede wszystkim na praktycznych aspektach tego procesu, prezentując przykłady i gotowe rozwiązania, świadomie rezygnując zaś z pogłębiania treści teoretycznych.

Nauczyciele i dyrektorzy szkół znajdą tu przykłady ewaluacji wypracowane przez zespół trenerów Ery Ewaluacji, którzy pracują z radami pedagogicznymi blisko pięćset polskich szkół i placówek biorących udział w programie szkoleniowym „Od badania do działania, czyli 3P – prosta, potrzebna i praktyczna ewaluacja w szkole”. W programie tym nauczyciele uczą się ewaluacji przez działanie – to, co wspólnie wypracowują z trenerami na sali szkoleniowej, wdrażają do swojej pracy z uczniami. Zespołowo projektują i realizują ewaluację wewnętrzną, inspirując się propozycjami gotowych projektów ewaluacji, które im przedstawiamy. Dzięki temu część przykładów zamieszczonych w niniejszym poradniku pochodzi od zespołów nauczycieli uczestniczących w programie. Znajdą tutaj Państwo opisy ewaluacji prowadzonych nie tylko w szkołach, ale także w innych placówkach, które opierając się na naszych propozycjach, wypracowały projekty dostosowane do swojej specyfiki i własnych potrzeb. Zachęcamy więc nauczycieli z przedszkoli i innych placówek do zapoznania się z zamieszczonymi tu przykładami badań.

W materiałach prezentujemy również zestaw prostych i użytecznych metod badawczych, które – będąc alternatywą dla powszechnie stosowanej ankiety – nie tylko pozwalają zebrać potrzebne informacje, ale są atrakcyjne dla osób badanych i zapraszają je do wspólnego osiągania wytyczonych celów. To wszystko dzieje się z uwzględnieniem specyfiki pracy szkoły, wpisując się w realizowane procesy edukacyjne.

Ważnym elementem niniejszego poradnika są krótkie opisy dobrych praktyk ze szkół, które wspieraliśmy. Pokazują one, że ewaluacja może być uczącym doświadczeniem, o ile uda się zaangażować do niej szerokie grono nauczycieli, którym zależy na tym, żeby ich szkoła nie tylko uczyła, ale także sama stawała się organizacją uczącą się i reagującą na różne potrzeby uczniów.

Niniejsza publikacja ma na celu wspierać szkoły w prowadzeniu ewaluacji. Pokazujemy w niej sprawdzone rozwiązania, liczymy jednak również na to, że zamieszczone tutaj projekty i dobre praktyki zainspirują nauczycieli do wytyczania własnych ewaluacyjnych dróg – na miarę indywidualnych potrzeb i możliwości. Życzymy wszystkim nauczycielom, aby ewaluacja była nie tylko „3P”, czyli **przydatna, praktyczna i prosta**, ale także **przyjemna**.

Ewaluacja w szkole

Helen Simons, jedna z najbardziej twórczych współczesnych teoretyczek ewaluacji, wskazuje, że ewaluacja to przede wszystkim **zaproszenie do rozwoju**¹. Podstawowym zadaniem ewaluacji jest gromadzenie i **komunikowanie** wiedzy, która pozwala orzekać o jakości działań, przy jednoczesnym skupieniu się na wykorzystaniu wyników w praktyce. Ewaluacja jest rodzajem stosowanych badań społecznych, co oznacza, że korzysta z metodologii i reguł właściwych badaniom społecznym.

WIĘKSZOŚĆ DEFINICJI WSKAZUJE, ŻE EWALUACJA TO:

- * proces zbierania istotnych informacji,
- * refleksja nad jakością prowadzonych działań zgodnie z przyjętymi wartościami,
- * poszukiwanie sposobów doskonalenia prowadzonych działań.

W polskich szkołach i placówkach ewaluacja ma swoje umocowanie prawne – jest jedną z form nadzoru pedagogicznego². Regulacje prawne nie opisują szczegółowo celu i procesu ewaluacji, decyzje w tym zakresie pozostawiając dyrektorowi i nauczycielom. Zapewnia to szkołom i placówkom dużą autonomię, a także realną szansę na pozyskanie takich informacji o ich pracy, które będą służyć doskonaleniu w zakresie rzeczywiście wymagającym wsparcia, wzmocnienia czy modyfikacji. Ponadto umożliwi sformułowanie rzetelnych – opartych na danych pozyskanych w badaniach – odpowiedzi na następujące pytania:

Co i jak robić?

Czego nie robić?

Co i jak wzmocnić?

Co i jak zmienić?

Ewaluacja wewnętrzna w szkole (placówce):

- jest działaniem autonomicznym – przedmiot i sposób badania, jego zakres, dobór narzędzi i grup badanych w całości zależy od decyzji szkoły (placówki),
- dotyczy dowolnych aspektów pracy, które szkoła (placówka) uważa za szczególnie ważne i które sama wybiera,
- jest autorefleksją wewnętrzną, prowadzącą do własnych wniosków i rekomendacji,
- może być realizowana na różnych poziomach pracy szkoły (placówki) – przez poszczególnych nauczycieli, przez zespoły, przez wszystkich pracowników,

Nauczycielem wszystkiego jest praktyka.

JULIUSZ CEZAR

- powinna być narzędziem, które pozwala podejmować odpowiedzialne decyzje na podstawie danych i sprawdzanie ich rezultatów,
- służy rozwojowi (poprawie) jakości pracy,
- powinna być prowadzona stale.

Dobrze prowadzona ewaluacja wewnętrzna wzmacnia odpowiedzialność nauczycieli za działania własne i za pracę całej szkoły (placówki). Umiejtnie organizowana przez dyrektora we współpracy z nauczycielami, kształtuje odpowiedzialność uczniów za ich proces uczenia się i jest zaproszeniem do partnerskiego uczestnictwa rodziców w szkolnej edukacji ich dzieci.

Spośród wielu różnych dróg, którymi może podążać ewaluacja wewnętrzna w szkołach i placówkach, zachęcamy do realizacji ewaluacji jako badania w działaniu. Wartością badania w działaniu jest przyglądanie się tylko zagadnieniom istotnym dla badacza i nastawienie na zmianę, która jest jego głównym celem (nie zaś „obiektywna diagnoza” czy „ocena”).

Ewaluacja jako badanie w działaniu to łączenie badań z codzienną pracą szkoły i natychmiastowe wykorzystywanie ich wyników do planowania i modyfikowania działań.

Ewaluacja jako badanie w działaniu:

- Jest realizowana przez osoby, które poddają ewaluacji **swoją** pracę, nie zaś pracę innych. To ważne, wtedy bowiem nauczyciele mają możliwość modyfikowania **własnych** działań na podstawie wyników badań.
- Skupia się na konkretnych aspektach pracy nauczycieli, które oni sami wybierają, dlatego powinna **wyływać z wewnętrznych potrzeb** wiążących się z ich pracą.
- Jest użyteczna, czyli zakłada **możliwość modyfikowania działań** na podstawie uzyskanych wyników.
- Dotyczy **tego, na co nauczyciele mają wpływ**. Jeśli nauczyciele nie

mają możliwości wprowadzenia zmiany w realizowanym działaniu, nie powinni tracić czasu na badanie.

- Zakłada **partnerską relację z osobami badanymi** – badacz nie tylko może uzyskać od nich ważne informacje, ale także zaprosić je do dyskusji nad wynikami i do planowania zmian.
- Może być **prowadzona na wszystkich poziomach** pracy szkoły.

Sześć dodatkowych powodów, dla których proponujemy ewaluację w procesie badania w działaniu:

- Szkoły potrzebują ewaluacji, których wyniki są szybko wykorzystywane, ponieważ uczniowie nie mogą długo czekać na pozytywne zmiany³.
- Ewaluacja towarzyszy codziennym działaniom nauczycieli. Nie jest tym, co nauczyciele robią, gdy przestają uczyć, ale staje się elementem procesu edukacyjnego. Służy podejmowaniu racjonalnych decyzji – opartych na uzyskanych danych – dotyczących własnych działań.
- Prowadzenie badań buduje profesjonalizm nauczycieli rozumiany jako „umiejętność autonomicznego samorozwoju przez systematyczną analizę własnej pracy, pracy innych nauczycieli, testowanie nowych rozwiązań w klasie”⁴.
- Wspiera nauczycieli w pełnieniu funkcji nie tylko specjalistów w swojej dziedzinie, ale także twórczych badaczy i osób rozwiązujących problemy⁵.
- Wzmacnia partycypacyjny model zarządzania szkołą, gdyż dyrektor odgrywa szczególną rolę w ewaluacji – jest osobą wspierającą ten proces, nie zaś wykonującą wszystko samodzielnie lub wydającą nauczycielom dyspozycje w zakresie tego, co, jak i kiedy mają zrobić. Nauczyciele zaś angażują się i biorą odpowiedzialność za ten proces.
- Model ten jest spójny z potrzebami szkoły i obowiązującym rozporządzeniem w sprawie nadzoru pedagogicznego. Na tym modelu oparliśmy szkolenia realizowane od 2011 roku w ramach projektu systemowego „Program wzmocnienia systemu efektywności nadzoru pedagogicznego i oceny jakości pracy szkoły etap III”, w którym uczestniczyło dwadzieścia tysięcy dyrektorów i nauczycieli.

Ewaluacja jako badanie w działaniu może być użyteczna w edukacji między innymi w następujących obszarach:

- rozwój szkoły,
- rozwój programów nauczania,
- procesy edukacyjne przebiegające w klasie,
- projekty klasowe,
- relacje w klasie,
- programy realizowane w szkole,
- uczestnictwo rodziców w życiu szkoły,
- współpraca nauczycieli,
- autoewaluacja,
- ocenianie uczniów,
- zarządzanie placówką,
- realizacja poszczególnych wymagań państwa.

Model badania w działaniu* obejmuje:

1. Określanie problemu, który będzie diagnozowany, **lub działania**, które ma być poddane ewaluacji. Richard Sagor w książce *Badanie przez działanie* mówi o trzech głównych „drzwiach” do badania:

- **Pierwsze drzwi, czyli diagnoza** – badanie problemu (sytuacji), które prowadzi do podjęcia decyzji o tym, jak działać, aby rozwiązać zdiagnozowane problemy. Trzeba podkreślić, że problem jest traktowany zarówno jako trudność, która się pojawiła, jak

i – szerzej – jako sytuacja, która nas interesuje i którą chcemy lepiej poznać. Wiedzę uzyskaną dzięki badaniu możemy wykorzystać do lepszego radzenia sobie w danej sytuacji.

- **Drugie drzwi, czyli ewaluacja okresowa lub ewaluacja bieżąca** – badanie przebiegu danego działania w praktyce, prowadzące do podjęcia decyzji o tym, jak podnieść (utrzymać) jakość realizowanego działania.

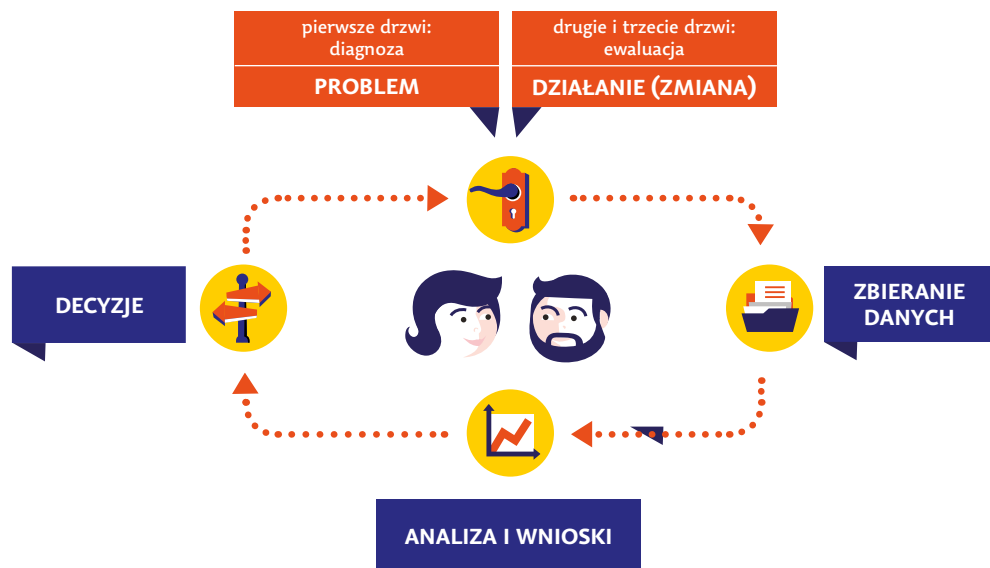
- **Trzecie drzwi, czyli ewaluacja konkluzywna** – badanie działania po jego zakończeniu, prowadzące do podsumowania jego przebiegu i rezultatów oraz do podjęcia decyzji, co dalej.

2. Zebranie informacji potrzebnych do lepszego poznania i zrozumienia problemu (działania).

3. Analizę danych prowadzącą do wyciągnięcia wniosków pomocnych przy podejmowaniu decyzji, co dalej.

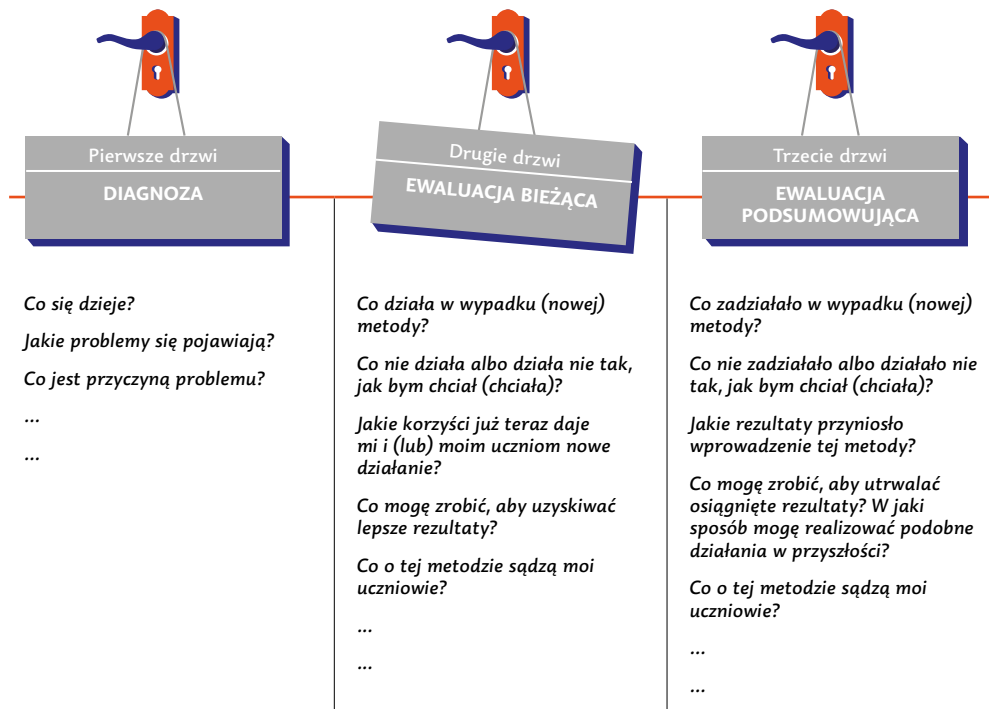
4. Wdrożenie działań, które są wynikiem podjętych decyzji.

5. Poddanie ewaluacji wdrożonych działań⁶. Poszczególne drzwi do badania otwierają się na innym etapie realizacji działania i przynoszą inne informacje osobom odpowiedzialnym za działanie. Informacje te jednak zawsze powinny być wykorzystane w procesie podejmowania decyzji.

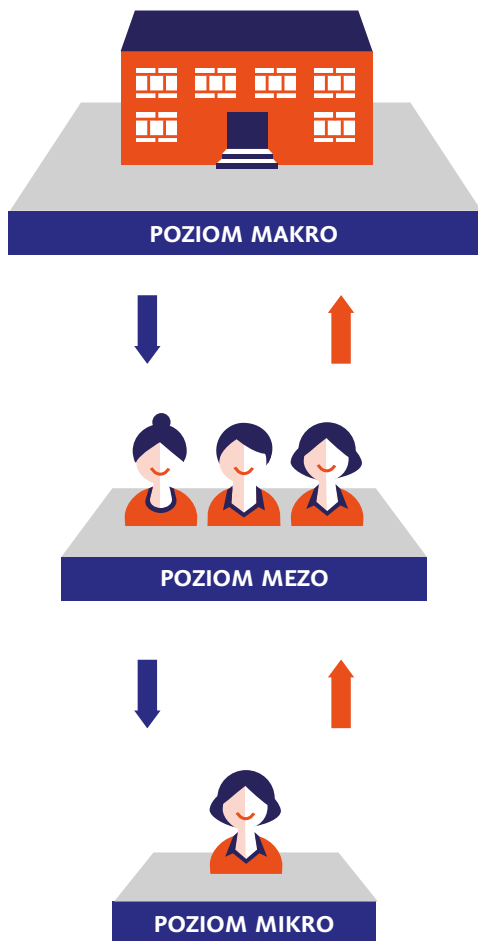
* „Nie ma badania bez działania, nie ma działania bez badania”
(K. Lewin, *Action Research and Minority Problems*, „Journal of Social Issues” 1946, t. 2, nr 4).

Troje drzwi do badania – przykładowe pytania badawcze

Duża grupa moich uczniów nie jest zaangażowana w ćwiczenia gramatyczne na lekcji języka angielskiego

Ewaluację jako badanie w działaniu możemy realizować w szkole na trzech poziomach⁷:

POZIOM MAKRO – badania prowadzone na poziomie całej szkoły, dotyczące wszystkich uczniów i nauczycieli.

POZIOM MEZO – badania prowadzone w zespołach nauczycielskich (humanistycznym, przyrodniczo-matematycznym, przedmiotów artystycznych, nauczycieli uczących w ramach jednego oddziału).

MIKROBADANIA – badanie przez nauczycieli własnej pracy (w tym autoewaluacja), które dotyczy istotnych dla nich kwestii. Celem ich prowadzenia jest samodoskonalenie zawodowe.

Projekty ewaluacji zamieszczone w niniejszej publikacji zostały pomyślane jako badania prowadzone na poziomie całej szkoły lub wybranych oddziałów. Jednocześnie ich metodologia zakłada zbieranie danych nie przez zespół nauczycieli do spraw ewaluacji, lecz przez wszystkich nauczycieli, którzy uczą w danej klasie (ich bowiem dotyczy temat badania), przy okazji prowadzonych przez nich zajęć. Nie tylko zatem uzyskane dane można analizować zbiorczo i wyciągać wnioski dotyczące szkoły czy oddziału, ale także każdy nauczyciel może wykorzystać zebrane przez siebie informacje do poprawy jakości swojej pracy.

Nasza ewaluacja charakteryzuje się bardzo szybkim tempem. U nas jest działanie i od razu reakcja. I są to może niewielkie rzeczy, ale wydaje się nam, że właśnie takimi małymi krokami można szkołę zmienić na bardziej przyjazną dla ucznia.

KATARZYNA MERSKA-GROMEK, NAUCZYCIELKA GIMNAZJUM NR 7 W WARSZAWIE

Proces ewaluacji jest tak samo ważny jak jej wyniki. Celem ewaluacji jako badania w działaniu nie jest dowodzenie jednej prawdy, ale ujawnianie różnych prawd i rzeczywistości oraz poznawanie interpretacji i opinii prezentowanych przez poszczególne osoby czy grupy⁸. Dlatego w ewaluację należy zaangażować nie tylko nauczycieli badaczy, ale także jak najwięcej osób, które tworzą szkolną społeczność i których dotyczy ewaluowane działanie. Uspołecznienie ewaluacji prowadzi do tego, że staje się ona elementem uczenia się zarówno nauczycieli, jak i uczniów czy

rodziców. Takie podejście jest spójne z wymaganiami stawianymi współcześnie szkołom i placówkom w Polsce, gdyż:

- zakłada dyskusję nad pracą szkoły, uwzględniając głos uczniów, rodziców i pracowników szkoły,
- zwiększa wpływ uczniów i rodziców na sposób organizowania i przebieg procesów edukacyjnych,
- wzmacnia zaangażowanie i odpowiedzialność uczniów za ich uczenie się,
- rozwija umiejętność współpracy całej szkolnej społeczności¹⁰.

Doświadczenie uczy, że każda, nawet najlepsza metoda [...] może zostać ulepszona. Jeżeli my tego nie zrobimy, na pewno zrobią to inni.

MICHAEL WARD⁹

1 Ewaluacja w edukacji, red. L. Korporowicz, Oficyna Naukowa, Warszawa 1997.

2 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 roku w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz.U. z 2009 r., Nr 168, poz. 1324 ze zm.) ze zmianami z dnia 10 maja 2013 roku – Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 maja 2013 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz.U. z 2013 r., poz. 560).

3 J. MacBeath, M. Schratz, D. Meuert, L. Jakobsen, *Czy nasza szkoła jest dobra?*, przeł. K. Kruszewski, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2003.

4 LL. Stenhouse, *An Introduction to Curriculum Research and Development*, Hainemann, London 1977.

5 E.T. Stringer, *Action Research*, SAGE, London 1999.

6 R. Sagor, *Badanie przez działanie. Jak wspólnie badać, żeby lepiej uczyć*, przeł. K. Kruszewski, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2008.

7 Por. *Laboratorium Mikrobadań IBE*. Raport z badania, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2013.

8 *Ibidem*.

9 M. Ward, *50 najważniejszych problemów zarządzania*, przeł. A. Stobierski, Wydawnictwo Profesjonalnej Szkoły Biznesu, Kraków 1997, s. 126–127 (za: Encyklopedia zarządzania – <http://cytaty.mfiles.pl/index.php/keyword/1489/o/metoda>).

10 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 roku w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz.U. z 2009 r., Nr 168, poz. 1324 ze zm.) ze zmianami z dnia 10 maja 2013 roku – Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 maja 2013 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz.U. z 2013 r., poz. 560).

Refleksja w działaniu

*– projektowanie
ewaluacji*

—— ZANIM ZROBIMY PIERWSZY KROK. CEL BADANIA

—— **KROK 1.** PRZEDMIOT I OBSZAR BADANIA

—— **KROK 2.** KRYTERIA - CO BĘDZIE DLA NAS WAŻNE

PRZY ORZEKANIU O JAKOŚCI REALIZOWANYCH DZIAŁAŃ

—— **KROK 3.** PYTANIA BADAWCZE (KLUCZOWE)

—— **KROK 4.** ŹRÓDŁA I METODY ZBIERANIA DANYCH

—— **KROK 5.** ZESPÓŁ BADAWCZY I HARMONOGRAM

– CZYLI KTO I KIEDY ZREALIZUJE BADANIE

—— CZY NASZ PROJEKT JEST DOBRY?

Ewaluacja¹¹ jest refleksją nad jakością własnych działań. Nie każdy namysł nad tym, co robimy, nazwiemy jednak ewaluacją.

REFLEKSJA:

czynność umysłu polegająca na ujmowaniu lub tylko uświadamianiu własnych aktów (w tym samej refleksji) w aspekcie ich istnienia, zawartości, struktury i przebiegu.

Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku, red. T. Pilch, Wydawnictwo Żak, Warszawa 2006, s. 69.

Można powiedzieć, że ewaluacja to rodzaj **ustrukturyzowanej refleksji**, czyli takiej, która ma określone ramy (cel, przedmiot), szuka odpowiedzi na konkretne pytania (pytania badawcze), wykorzystując określone źródła informacji i sposoby ich pozyskiwania (źródła danych i metody badawcze). Zdefiniowane są również jej ramy czasowe (harmonogram) i osoby ją realizujące (zespół badawczy). Jest to **refleksja celowa** – prowadzimy ją, ponieważ chcemy usprawnić nasze działania (lepiej uczyć, zarządzać, współpracować, diagnozować). Podejmując refleksję, mamy więc również zaplanowany sposób jej wykorzystania. To wszystko zapisujemy w projekcie ewaluacji.

DZIĘKI PROJEKTOWI EWALUACJI:

- porządkujemy nasze zainteresowania badawcze,
- gromadzimy tylko potrzebne informacje,
- mamy pewność, że wszystkie osoby uczestniczące w ewaluacji znają jej zakres i sposób realizacji,
- wiemy, w jaki sposób zorganizować materiał badawczy do analizy.

Zanim zrobimy pierwszy krok

Cel badania

Badanie w szkole realizujemy zawsze w pewnym celu. Najogólniej rzecz biorąc, badanie ma nam pomóc lepiej poznać i zrozumieć sytuację, później zaś lepiej sobie z nią poradzić. Ewaluacja jest przykładem badań praktycznych, jej cel jest bowiem zawsze pragmatyczny. W odróżnieniu od badań naukowych, których celem często jest „poznanie prawdy”, w wypadku badań ewaluacyjnych, szczególnie prowadzonych jako badania w działaniu, celem jest zmiana (poprawa) rzeczywistości. **Ewaluacja powinna dostarczyć nam wiedzy, na której możemy się oprzeć, podejmując decyzje co do naszych dalszych działań. Jest ona narzędziem wspierającym szkołę czy nauczyciela w procesie doskonalenia własnej pracy.**

Przystępując do projektowania ewaluacji, musimy najpierw odpowiedzieć na dwa podstawowe pytania:

- Po co chcemy zrealizować badanie?
- Do czego chcemy wykorzystać jego wyniki?

Ewaluacja jako badanie w działaniu nie kończy się wraz ze sformułowaniem wniosków i rekomendacji. Kluczowym elementem procesu ewaluacji jest zaplanowanie działań na podstawie wyników badania i wprowadzenie ich w życie. Warto zatem nie ograniczać się jedynie do określenia celów poznawczych, ale już na początku ewaluacji określić, do czego wykorzystamy wiedzę zdobytą dzięki badaniu i jakie decyzje będziemy podejmować, opierając się na wynikach ewaluacji.

22

Formułując cele badania, możemy się skupić na:

opisie, jakiego rodzaju informacji dostarczy nam badanie (cele poznawcze) ▶

Badanie pozwoli poznać opinie rodziców, nauczycieli i uczniów na temat projektu „Góra grosza” realizowanego w naszej szkole

Ewaluacja umożliwi poznanie powodów, dla których część uczniów nie korzysta z oferty zajęć pozalekcyjnych

Celem badania jest zebranie informacji o adekwatności sposobów motywowania uczniów przez nauczycieli do uczenia się

sposobie wykorzystania wyników do określenia sytuacji, do której dążymy (cele utylitarne) ▶

Wyniki badania wykorzystamy do rozwoju współpracy nauczycieli przy tworzeniu uczniom warunków integracji wiedzy z różnych dziedzin

W naszej szkole nauczyciele uczą się od siebie nawzajem

Wyniki badania wykorzystamy do podjęcia decyzji o sposobach wykorzystywania nowych technologii na lekcjach w klasie Va

Nasi uczniowie potrafią wykorzystać w praktyce wiedzę zdobytą w szkole

Krok 1.

Przedmiot i obszar badania

Szkoła to wielość procesów i zaangażowanych w nie osób, system norm i zasad, relacje z otoczeniem zewnętrznym. Jak zatem spośród różnych aspektów funkcjonowania szkoły wybrać ten, który warto uczynić przedmiotem ewaluacji?

Myśląc o przedmiocie badania, szukajmy odpowiedzi na pytania:

- Co jest dla nas ważne?
- Co chcemy rozwijać (zmieniać)?

Przedmiotem ewaluacji są zwykle konkretne **działania czy procesy** (na przykład współpraca nauczycieli, aktywność uczniów, zajęcia pozalekcyjne, metody pracy stosowane przez nauczycieli, współpraca szkoły z rodzicami, organizacja i prowadzenie spotkań z rodzicami). Przedmiotem badania możemy również uczynić konkretny **projekt** realizowany przez szkołę lub **obiekt** (na przykład szkolna strona internetowa).

Ewaluacji poddajemy działania, nigdy konkretne osoby! Ewaluacja nie może być rodzajem laurki albo przygany wobec konkretnej osoby. Istnieją przecież lepsze i bardziej adekwatne narzędzia indywidualnego nagradzania lub dyscyplinowania osób niż ewaluacja. Użycie ewaluacji do takich celów jest kontrowersyjne ze względów etycznych.

Wybór tematu ewaluacji wewnętrznej jest **autonomiczną decyzją szkoły**².

[...] nie trzeba obejmować ewaluacją wewnętrzną wszystkich obszarów działania szkoły jednocześnie (i wszystkich wymagań), warto skupić się na wybranych – najważniejszych w danym czasie dla pracy danej placówki. [...] to sami dyrektorzy i nauczyciele decydują o wyborze sposobów realizacji ewaluacji, wykorzystywanych narzędzi i wdrażania wniosków – nie ma koniecznych do zastosowania metod, ewaluacja wewnętrzna nie musi być prowadzona według określonego szablonu (na przykład zakładającego konieczność realizacji badań ankietowych wśród kilku grup badanych), a może w większym stopniu wykorzystywać własne doświadczenia nauczycieli, metody, które się u nich sprawdzają.

Wykorzystanie ewaluacji zewnętrznej i wewnętrznej przez szkoły, red. O. Wasilewska, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014.

Przedmiot ewaluacji powinien dotyczyć:

- **kwestii istotnych dla szkoły** (nauczycieli, pracowników pedagogicznych, uczniów, rodziców) – wnioski i rekomendacje będą dla nas przydatne tylko wtedy, gdy zajmujemy się ważnym dla nas tematem. Warto wspólnie podejmować decyzję dotyczącą tego, co uznajemy za istotne dla szkoły w danym momencie,
- **działań**, które zależą od szkoły, i **obszarów**, w których **możliwe jest dokonanie zmiany** – szkoda czasu na realizację badania, z którego wyników nie jesteśmy w stanie później skorzystać, ponieważ decyzje leżą w gestii kogoś innego, my zaś nie możemy na nie wpłynąć.

Im bardziej ogólny przedmiot ewaluacji wybierzemy, tym bardziej obszerne będzie nasze badanie, a co za tym idzie – będzie dłużej trwało, angażowało więcej osób i wiązało się z koniecznością zebrania większej ilości informacji. Istnieje również niebezpieczeństwo,

Mniej znaczy więcej.

że szeroko zakrojony przedmiot ewaluacji – zwłaszcza w sytuacji ograniczonego czasu na realizację badania – będzie skutkować niewystarczająco pogłębionym poznaniem problemu i zgromadzeniem mało konkretnych, tym samym więc mało przydatnych informacji. W rezultacie napracujemy się, ale uzyskamy wnioski zbyt ogólne, mówiące „o wszystkim i o niczym”. Aby tego uniknąć, po podjęciu decyzji o przedmiocie ewaluacji warto jeszcze zawęzić tematykę i skoncentrować się tylko na najważniejszych aspektach (na przykład decydujemy, czy badając współpracę szkoły z rodzicami, interesuje nas obszar związany z działaniami nauczycieli na rzecz włączania rodziców w procesy decyzyjne w szkole, czy też może zaangażowanie rodziców w tworzenie oferty zajęć pozalekcyjnych). Wybrane aspekty przedmiotu ewaluacji nazywamy **obszarami ewaluacji**.

Krok 2. Kryteria – co będzie dla nas ważne przy orzekaniu o jakości realizowanych działań*

* Istnieją dwa podejścia do ustalania kolejności etapów projektowania badania – formułowanie kryteriów przed pytaniami badawczymi lub po pytaniami badawczych. W naszej pracy z nauczycielami sprawdziliśmy lepiej określanie najpierw wartości (kryteriów) istotnych dla ewaluowanych działań, następnie zaś pytań badawczych. Zauważyliśmy również, że uczestnikom naszych szkoleń łatwiej jest pracować, jeśli niektóre pytania badawcze zawierają w sobie kryteria ewaluacyjne. Dlatego w projektach ewaluacji, które zamieszczamy w niniejszej publikacji, stosujemy takie rozwiązanie. Zachęcamy nauczycieli badaczy do wyboru rozwiązania odpowiedniego do ich preferencji.

Stosowanie kryteriów wyróżnia ewaluację na tle innych badań. Kiedy czytamy, że ewaluacja to wartościowanie, ocena jakości czy badanie wartości naszych działań¹³, oznacza to, że na horyzoncie pojawiają się właśnie kryteria ewaluacji.

Dobierając kryteria, należy ustalić, **co będzie dla nas ważne przy określeniu jakości realizowanych działań (jakie cechy lub wymiary składają się na jakość działania)**.

To samo działanie może być różnie postrzegane w zależności od tego, jakie uwzględnimy kryteria. Wyobraźmy sobie, że interesujemy się metodami pracy stosowanymi na lekcjach języka polskiego. Na co innego będziemy zwracać uwagę, jeśli naszym

kryterium będzie atrakcyjność metod pracy dla uczniów, na co innego zaś, jeśli uznamy, że ważna jest dla nas ich skuteczność w osiąganiu celów lekcji. W pierwszym wypadku zapytamy uczniów na przykład o to, które części lekcji im się szczególnie podobały i dlaczego. W drugim wypadku możemy na koniec zajęć sprawdzić, czego uczniowie się nauczyli. Możemy również zdecydować, że oba kryteria są dla nas istotne. **Kryteria można porównać z filtrami optycznymi, przez które patrzymy na nasze działania – skupiają naszą uwagę, wskazując, jakie aspekty rzeczywistości mamy uwzględnić i co jest dla nas kluczowe w ocenie jakości naszych działań.**

KRYTERIA POWINNY BYĆ:

- przedyskutowane i wspólnie uzgodnione w gronie osób zainteresowanych przedmiotem ewaluacji, a także uspołnione,
- sformułowane klarownie, żeby nie było wątpliwości co do znaczenia danego kryterium.

Wskazówki

Jeśli nie uczynimy z ewaluacji demokratycznego procesu i na poziomach mezo i makro nie będziemy dyskutować o kryteriach, to realizatorzy badania będą się odwoływać do subiektywnych wartości, co może uniemożliwić wyciągnięcie wspólnych wniosków o jakości realizowanych działań i w konsekwencji uczyni badanie nieużytecznym. Na przykład trudno będzie oceniać tworzenie koncepcji pracy szkoły pod kątem demokratyczności, jeśli nie uzgodnimy i jasno nie opiszemy, jak rozumiemy tę demokratyczność. Ktoś przecież może rozumieć ją jako prawo do wnoszenia swoich propozycji przez różne strony (nauczycieli, rodziców, uczniów), ktoś inny zaś – jako zaangażowanie wszystkich tych grup w wybór jednej propozycji spośród kilku przygotowanych i przedstawionych przez nauczycieli. W rezultacie, patrząc na te same zgromadzone dane, badacze mogą wyciągnąć zupełnie różne wnioski na temat jakości prowadzonych działań! Na przykład spotkanie z rodzicami i uczniami, na którym dyrektor prezentuje przygotowaną przez radę pedagogiczną koncepcję pracy szkoły i prosi o zdecydowanie w głosowaniu, czy w koncepcję tę powinno być wpisane dążenie szkoły do wykształcenia specjalistów mechaników biele władających dwoma językami obcymi, zostanie uznane za demokratyczne przez tych, dla których demokratyczność to zapewnienie wyboru spośród kilku przygotowanych możliwości, i za niespełniające tego kryterium przez tych, dla których istotna jest możliwość wnoszenia własnych propozycji przez wszystkie zainteresowane strony.

Dlaczego kryteria są ważne?

- Wskazują, co jest dla nas istotne i wartościowe w danym działaniu i świadczą o jego jakości.
- Pomagają w realizacji kolejnych etapów projektowania badania – ukierunkowują pytania kluczowe i pytania narzędziowe (jakie zadamy wprost naszym rozmówcom).

— Wartościowanie na podstawie przyjętych kryteriów jest punktem wyjścia wnioskowania i formułowania rekomendacji.

W badaniach ewaluacyjnych można stosować różnorodne kryteria. Ich lista jest nieograniczona. Poniżej prezentujemy propozycję kilkunastu kryteriów, które mogą się okazać przydatne przy wartościowaniu procesów zachodzących w szkołach. Każde z nich musi być doprecyzowane (wyjaśnione) na potrzeby konkretnego badania:

- adekwatność (na przykład egzemplifikacji stosowanych na lekcji przez nauczyciela do zainteresowań uczniów),
- aktywność (na przykład uczniów na lekcji, nauczycieli w pracy zespołów uczących ten sam oddział),
- atrakcyjność (na przykład metod pracy na lekcji, zebrań dla rodziców),
- demokratyczność (na przykład ustalania programu zielonej szkoły),
- efektywność (na przykład relacja między nakładami poniesionymi na przygotowanie szkolnego wydarzenia a uzyskanymi rezultatami tego działania),
- elastyczność (na przykład programu wychowawczego względem pojawiających się wyzwań wychowawczych),
- odpowiedzialność (na przykład uczniów za własne uczenie się),
- otwartość (na przykład nauczycieli na inicjatywy uczniów),
- partnerstwo (na przykład nauczycieli i rodziców w rozwiązywaniu problemów wychowawczych),
- partycypacja (na przykład rodziców w procesach decyzyjnych dotyczących uczenia się ich dzieci w szkole),
- powszechność (na przykład stosowania przez nauczycieli przedmiotowych systemów oceniania),
- różnorodność (na przykład metod pracy na lekcji),

- skuteczność (na przykład stopień osiągnięcia zakładanych celów lekcji),
  - spójność (na przykład oddziaływań wychowawczych stosowanych przez nauczycieli),
  - świadomość (na przykład uczniów w zakresie własnych mocnych stron i trudności),
  - trafność (na przykład przyjętych metod i form pracy do zidentyfikowanych stylów uczenia się uczniów),
  - transparentność (na przykład zasad oceniania uczniów),
- trwałość (na przykład ciągłość rezultatów projektu edukacyjnego w dłuższej perspektywie czasowej).
  - użyteczność (na przykład odniesienie rzeczywistych rezultatów projektu edukacyjnego do potrzeb uczniów),
  - zaangażowanie (na przykład uczniów w pracę na lekcji),
  - zespołowość (na przykład wykonania przez uczniów zadania, planowania procesów edukacyjnych przez nauczycieli uczących ten sam oddział).

Krok 3.

Pytania badawcze (kluczowe)

Kiedy już ustaliliśmy, co jest przedmiotem naszego zainteresowania badawczego, i wiemy, co jest dla nas miarą jakości naszych działań, powinniśmy się zastanowić nad tym, jakiego rodzaju informacje musimy zgromadzić w trakcie badania. Pora więc postawić

pytania badawcze, zwane także kluczowymi:

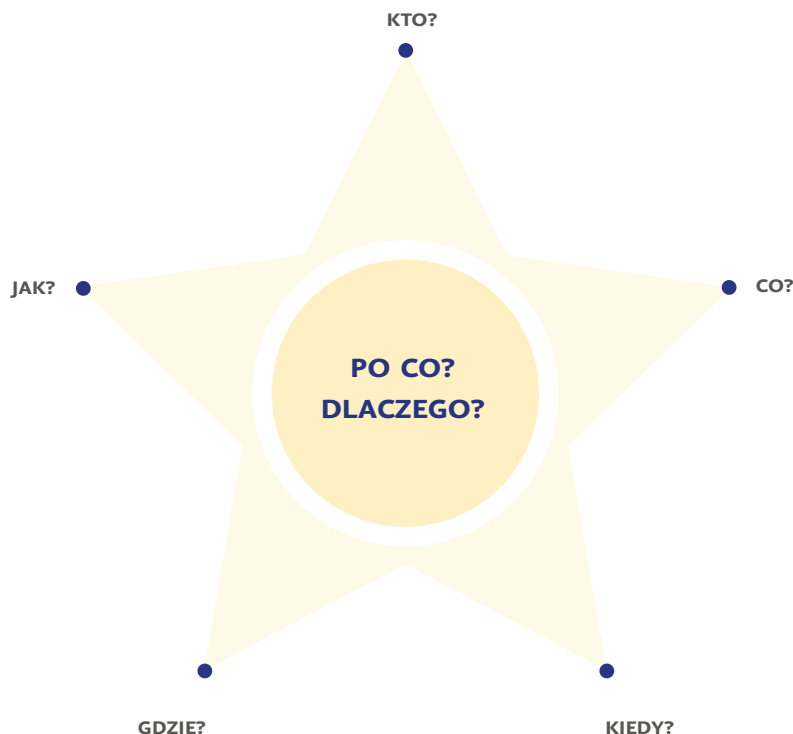
- Czego chcemy się dowiedzieć dzięki realizacji badania?
- Jakie informacje pomogą nam rozwiązać się w danym obszarze (rozwiązać problem)?

Wskazówki

CO ZAMIAST „CZY”?

Warto unikać rozpoczynania pytań od partykuły „czy”, są to bowiem pytania zamknięte, na które możemy uzyskać jedynie odpowiedź „tak” lub „nie”. Na przykład zamiast pytania: „Czy uczniowie lubią odrabiać prace domowe?” można postawić takie, które rozszerzą zakres zbieranych danych i pozwolą uzyskać pełniejszy obraz sytuacji, na przykład: „Kiedy uczniowie najchętniej odrabiają prace domowe?” lub „Co motywuje uczniów do odrabiania prac domowych?”.

Pytania badawcze to pytania ważne dla badaczy. Dobre pytanie badawcze prowadzi do lepszego zrozumienia kwestii, które chcemy zbadać¹⁴.

Jakie powinny być pytania badawcze?

Pytania badawcze powinny być sformułowane problemowo i na dość ogólnym poziomie, a także:

- **Związane z celem ewaluacji i kryteriami** – nie szukamy odpowiedzi na wszystkie interesujące nas zagadnienia, ale tylko na te, które są istotne z punktu widzenia celu naszego badania.
- **Pokrywające cały obszar badania** – należy zadbać, aby pytania badawcze pozwoliły nam zebrać wszystkie dane potrzebne do oceny jakości realizowanych działań (z punktu widzenia przyjętych przez nas kryteriów).
- **Nieliczne** – pamiętajmy nie tylko o tym, co jest ważne, ale także o tym, co jesteśmy w stanie zrobić przy użyciu takich zasobów, jakimi dysponujemy. Im więcej postavimy pytań badawczych, tym więcej informacji będziemy musieli zebrać i przeanalizować.

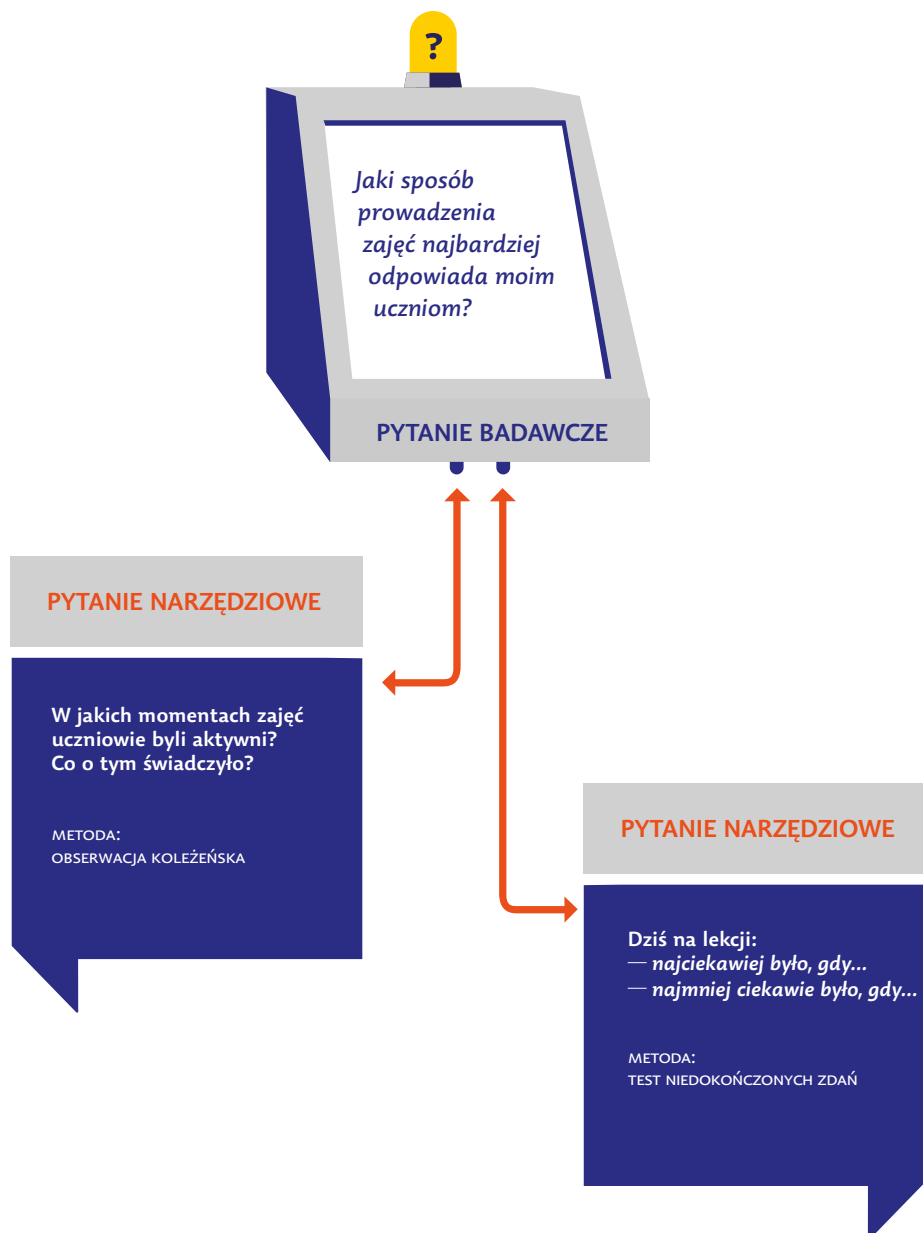
— **Problemowe i użyteczne** – zastanawiając się nad użytecznością pytania, trzeba uważać, aby nie wpaść w pułapkę myślenia: „Przecież wiemy, dlaczego tak jest, nie musimy więc o to pytać!”. Zadajmy sobie pytanie, skąd o tym wiemy. Czy na pewno wiemy, co myślą na dany temat inni – nauczyciele, rodzice, uczniowie? Wartością ewaluacji jest bowiem poznanie opinii różnych stron.

— **Poszerzające naszą wiedzę** – nie ma sensu pytać o to, co już wiemy, ponieważ pytania mają poszerzać naszą wiedzę i ukierunkowywać nas na wyjaśnianie, na poszukiwanie rozwiązań wzmacniających jakość ewaluowanych działań. Prawdopodobnie i bez badania znamy odpowiedź na pytanie o to, jakie zajęcia pozalekcyjne są organizowane w szkole (lub możemy jej udzielić w ciągu kilku minut). Naszą wiedzę zwiększy jednak znalezienie odpowiedzi na pytanie o to, które kluczowe kompetencje opisane w części ogólnej podstawy programowej są rozwijane na zajęciach pozalekcyjnych w największym stopniu, które zaś – w najmniejszym.

Pytania badawcze a pytania, na które odpowiadają badani (uczniowie, nauczyciele, rodzice, partnerzy szkoły). Pytanie badawcze najczęściej nie jest tym pytaniem, które zadajemy respondentom (pytanie narzędziowe), ponieważ często okazuje się ono zbyt trudne,

aby respondenci mogli na nie swobodnie odpowiedzieć (na przykład ze względu na zbyt trudny język czy dużą ogólność pytania). Poza tym udzielenie odpowiedzi na nie wymaga zwykle zebrania informacji od różnych osób lub z różnych źródeł¹⁵.

Związek między pytaniami badawczymi a pytaniami umieszczanymi w narzędziach badawczych

Krok 4.

Źródła i metody zbierania danych

Na tym etapie ustalimy, skąd i w jaki sposób uzyskamy odpowiedzi na postawione przez nas pytania badawcze. Musimy zadbać o to, aby:

- Nie pominąć żadnego pytania badawczego – każdemu pytaniu badawczemu powinny być przyporządkowane źródło i sposób zbierania informacji. Oczywiście przy użyciu tego samego narzędzia możemy uzyskać odpowiedzi na więcej niż jedno pytanie badawcze.
- Uwzględnić różne perspektywy – uczniowie, nauczyciele, rodzice, inne osoby. Zawsze należy ustalić, kto z punktu widzenia tematu badania dostarczy nam istotnych informacji, kto poszerzy naszą wiedzę.
- Zebrać różne rodzaje danych – w badaniu możemy gromadzić dane zarówno jakościowe, jak i ilościowe. Zależy to od sformułowanego pytania i zastosowanej metody badawczej. Każda metoda ma swoje zalety, ale także ograniczenia.

TRIANGULACJA, CZYLI DBANIE O RÓŻNORODNOŚĆ¹⁶

Triangulacja źródeł danych – opiera się na założeniu, że poszczególni respondenci dysponują wieloma informacjami istotnymi z perspektywy celów badania, koniecznym warunkiem przeprowadzenia skutecznej ewaluacji jest zaś scalenie tej – obecnie rozproszonej – wiedzy.

Triangulacja metod badawczych – łączenie różnych metod w badaniu tych samych zagadnień, co pozwala uchwycić różne aspekty badanego przedmiotu i wykorzystać mocne strony każdej metody przy wzajemnej neutralizacji ich słabości.

Triangulacja perspektyw badawczych – prowadzenie badania przez kilkoro badaczy, co umożliwia wspólne formułowanie wniosków i uzyskanie bardziej wiarygodnego obrazu przedmiotu ewaluacji.

Krok 5.

Zespół badawczy i harmonogram – czyli kto i kiedy zrealizuje badanie

Na zakończenie należy określić:

- kto będzie zaangażowany w realizację badania,
- harmonogram badania (zaplanować daty poszczególnych działań badawczych i czas przeznaczony na opracowanie wyników).

Czy nasz projekt jest dobry?

„Czy nasz projekt jest dobry?” – zastanawiają się często nauczyciele i dyrektorzy będący uczestnikami prowadzonych przez nas szkoleń. Poniżej przedstawiamy listę pytań, które pomogą sprawdzić, czy stworzyliśmy projekt spełniający założenia badania w działaniu. Jeśli odpowiedź na wszystkie te pytania jest twierdząca, można przystąpić do realizacji ewaluacji:

- Czy projekt dotyczy kwestii ważnych dla mnie (naszego zespołu, naszej szkoły)?
- Czy zajmuję się (zajmujemy się) kwestiami, na które mam (mamy) wpływ?
- Czy wszyscy realizujący ewaluowane działanie tak samo rozumiemy kryteria i je akceptujemy?
- Czy odpowiedzi na pytania badawcze mają szansę wnieść nową wiedzę o działaniach prowadzonych w szkole?
- Czy w proces ewaluacji włączam (włączamy) wszystkie zainteresowane strony?
- Czy badanie w takim zakresie jest możliwe do wykonania w naszej szkole (czy mamy na to czas, czy dysponujemy odpowiednią wiedzą)?
- Czy jestem otwarty (jesteśmy otwarci) na wprowadzanie w życie rekomendacji?

11 W tym rozdziale wykorzystano fragmenty pracy: M. Tędziogolska, *Refleksja w działaniu – projektowanie ewaluacji*, [w:] *Różne drogi ewaluacji*, red. A. Borek, E. Kowalczyk-Rumak, Era Ewaluacji, Warszawa 2015.

12 W przywoływanym rozporządzeniu ministra edukacji narodowej w sprawie nadzoru pedagogicznego znajduje się zapis: „Ewaluację wewnętrzną przeprowadza się w odniesieniu do zagadnień uznanych w szkole lub placówce za istotne w jej działalności”.

13 Por. *Ewaluacja w edukacji*, op. cit.

14 Por. R. Sagor, *The action research guidebook: A four-step process for educators and school teams*, Corwin Press, Thousand Oaks, CA 2005.

15 Szerzej o metodach badawczych – por. A. Borek, E. Kowalczyk-Rumak, *Prosto do celu, czyli o tym, jak zbierać dane*, [w:] *Różne drogi ewaluacji*, op. cit.

16 Triangulacja to „łączenie różnych metod, teorii, danych i/lub ujęć badaczy podczas badań dotyczących jednego zagadnienia” (U. Flick, *Jakość w badaniach jakościowych*, przeł. P. Tomanek, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011, s. 229). Norman Denzin wyróżnił cztery typy triangulacji – poza trzema przywołanymi wyżej zdefiniował również triangulację teoretyczną. Por. N. Denzin, *The Research Act: Theoretical Introduction to Sociological Methods*, Aldine Publishing Co., Chicago 1970.

*Jakie
metody
wybrać*

Nie istnieją metody i techniki badawcze opracowane wyłącznie na potrzeby ewaluacji¹⁷, nie ma także gotowego zestawu metod, które sprawdzą się w każdej sytuacji. Wybierając metody gromadzenia danych, należy kierować się zakresem projektu ewaluacji i rozważyć następujące zagadnienia:

- ★ jakie dane należy zebrać, aby odpowiedzieć na pytania badawcze i uwzględnić przyjęte kryteria,
  - ★ w jaki sposób można pozyskać dane, aby badanie było wykonalne i – w miarę możliwości – wpisane w codzienną pracę szkoły,
  - ★ kogo (jakich grup) dotyczy ewaluowane działanie (ważne jest więc, żeby informacje były pozyskiwane z różnych źródeł: od uczniów, rodziców, nauczycieli czy środowiska lokalnego),
  - ★ w jaki sposób łączyć metody gromadzenia danych, aby wykorzystywać ich zalety i niwelować ograniczenia.
-

W ewaluacji wykorzystuje się ilościowe i jakościowe metody stosowane w badaniach społecznych, a także inne metody, będące alternatywą dla metod tradycyjnych.

Tradycyjne podejście do badań społecznych dzieliło metody badawcze na dwa główne rodzaje: badania ilościowe i badania jakościowe. W dużym uproszczeniu można pokazać różnice między nimi przez rodzaj danych, jakie są gromadzone w trakcie badania. Badania jakościowe dostarczają nam danych tekstowych (na przykład zapisy wywiadów, dzienniczki i zeszyty uczniów, teksty w gazetce szkolnej). Z kolei w badaniach ilościowych gromadzimy liczby (na przykład wyniki egzaminu z języka polskiego uczniów,

odsetek nauczycieli odpowiadających w ankiecie twierdząco na pytanie o poziom zadowolenia ze swojej pracy)¹⁸. Charakter gromadzonych danych warunkuje rodzaj uzyskanych wyników. Metody ilościowe służą do poszukiwania odpowiedzi na pytania „Ile?” i „Jak często?”, metody jakościowe zaś – na pytania „Jak?” i „Dlaczego?”.

Tradycyjne metody badawcze

Badanie ankietowe

⊕ ZALETY BADANIA ANKIETOWEGO

- możliwość zebrania informacji od dużej grupy osób,
- możliwość standaryzacji danych,
- możliwość zachowania anonimowości przez respondentów,
- swoboda wypowiedzi, zmniejszone ryzyko sugerowania odpowiedzi przez innych badanych,
- możliwość szybkiego zebrania danych,
- łatwa realizacja badania i analiza danych.

⊖ OGRANICZENIA BADANIA ANKIETOWEGO

- zniechęcenie respondentów do tej metody, wynikające z nadużywania jej w edukacji,
- brak możliwości pogłębienia badanych kwestii i doprecyzowania odpowiedzi respondentów,
- ograniczony osobisty kontakt z badanym, co może prowadzić do depersonalizacji.

Wywiad

+ ZALETY WYWIADU

- uelastycznia badanie, pozwala bowiem poruszyć wątki, których wcześniej nie przewidziano w planowaniu badania,
- umożliwia zbieranie dodatkowych danych, które rzucają nowe światło na przedmiot ewaluacji,
- daje możliwość wnikliwego poznania opinii rozmówców.

- OGRANICZENIA WYWIADU

- brak anonimowości rozmówców, którzy mogą czuć się zagrożeni w sytuacji bezpośredniej rozmowy i nie chcieć udzielać szczerych odpowiedzi,
- duży wpływ na przebieg wywiadu ma osobowość osoby prowadzącej rozmowę
  - temperament badacza i sposób prowadzenia przez niego rozmowy mogą wpłynąć na odpowiedzi uczestników badania, a tym samym na jakość zebranych danych.

Obserwacja

+ ZALETY OBSERWACJI

- możliwość bezpośredniego poznania procesów występujących podczas lekcji, brak konieczności pytania nauczycieli i uczniów o przebieg zajęć,
- możliwość dokonania całościowego oglądu sytuacji i poznania okoliczności działań,
- możliwość zebrania bardzo wiarygodnych informacji (badacz widzi wydarzenia, nie zaś tylko słucha lub czyta o nich),
- możliwość zastosowania stosunkowo prostej metody, pochodzącej z codziennego życia.

- OGRANICZENIA OBSERWACJI

- możliwy brak poczucia bezpieczeństwa u badanych,
- ryzyko zebrania subiektywnych opisów i opinii (wyniki obserwacji mogą w dużym stopniu zależeć od zachowania i umiejętności badacza),
- ryzyko nienaturalnego zachowywania się nauczycieli, uczniów czy rodziców podczas obserwowanej lekcji.

Analiza danych zastanych

+ ZALETY ANALIZY DANYCH ZASTANYCH

- wielość i różnorodność dokumentacji w szkole, którą można wykorzystać jako źródło informacji
- dostępność danych,
- możliwość pozyskania wiedzy o założeniach formalnych lub o wydarzeniach z przeszłości i ich rezultatach.

- OGRANICZENIA ANALIZY DANYCH ZASTANYCH

- ryzyko uproszczonej interpretacji danych i nieuprawnionych uogólnień,
- rzeczywistość może odbiegać od opisów zawartych w dokumentach,
- niepełna wiedza badacza o uwarunkowaniach powstania dokumentu.

Inne metody i techniki zbierania danych

Realizując ewaluację w szkole, w miarę możliwości lepiej stosować prostsze metody badawcze, będące alternatywą dla metod tradycyjnych, dodatkowo zaś umożliwiające dostosowanie się do realiów placówki szkolnej. Większość innych metod badawczych:

- jest łatwa do zastosowania w codziennej pracy szkoły,
- angażuje uczniów (rodziców, nauczycieli) i buduje ich odpowiedzialność za informacje, jakich udzielają,
- pozwala szybko zgromadzić dane,
- jest atrakcyjna zarówno dla uczniów, jak i dla nauczycieli czy rodziców,
- może być ucząca i stać się elementem procesów edukacyjnych.

Stosowanie innych metod nie stanowi błędu metodologicznego, gdyż są one oparte na dobrze znanych metodach tradycyjnych, głównie na badaniach ankietowych (na przykład termometr jest bardziej przyjaznym pytaniem ze skalą, z kolei test zdań niedokończonych – dogodniejszym dla respondentów pytaniem otwartym) i na wywiadach (na przykład gadająca ściana, pole siłowe, list do siebie).

Jak dobrać metody w ewaluacji wewnętrznej?

- Pomyśl, jakiego rodzaju informacje – jakościowe czy ilościowe, pisemne, werbalne czy niewerbalne – są niezbędne, aby uzyskać odpowiedzi na pytania badawcze postawione w ewaluacji.

- Zastanów się, jakie metody będą adekwatne do specyfiki osób (grup), które wezmą udział w badaniu (na przykład jaki poziom anonimowości jest potrzebny, aby uzyskać szczere opinie, co może zachęcić badanych do zaangażowania, jaka forma będzie właściwa w zależności od wieku uczniów lub ich umiejętności).

- Weź pod uwagę zalety i ograniczenia metod badawczych – zastanów się, które z nich pozwolą uzyskać możliwie najbardziej wiarygodne informacje.

- Stosuj triangulację, która w ewaluacji wewnętrznej polega przede wszystkim na:

- zróżnicowaniu metod i narzędzi badawczych,
- zróżnicowaniu źródeł danych – korzystamy z opinii różnych osób i z informacji dostępnych w różnych miejscach (na przykład w zeszytach uczniów, na blogach, w zeszytach korespondencji z rodzicami, na tablicy ogłoszeń),
- prowadzeniu badań przez zespół nauczycieli, nie zaś przez jedną osobę (wyjątkiem jest autoewaluacja prowadzona przez poszczególnych nauczycieli, którzy oczywiście mogą korzystać z pomocy innych nauczycieli).

Triangulacja umożliwia zgromadzenie rzetelnych i pogłębionych danych, uwzględniających różne perspektywy, dzięki czemu otrzymujemy pełny obraz działania (sytuacji).

Wskazówki

- Unikaj tworzenia sztucznych sytuacji tylko po to, aby móc przeprowadzić badanie ewaluacyjne – pozyskuj dane przy okazji stałych działań realizowanych w szkole lub placówce (na przykład podczas lekcji czy na spotkaniu z rodzicami).
- Zaplanuj, w jakiej kolejności i w jakim zestawie będą wykorzystane metody wybrane do ewaluacji.

Obserwacja koleżeńska

Dobór metod gromadzenia danych i wyboru źródeł informacji jest ważny, jednocześnie jednak należy unikać sytuacji, kiedy metodologia i narzędzia badawcze przesłaniają cele i wartości badania, ewaluacja jest zaś sprowadzona do dyskusji o narzędziach badawczych. **Metodologia i narzędzia badawcze są ważne, ale ważniejsze od nich jest myślenie o jakości i rozwoju szkoły oraz o wartościach edukacji.**

CECHY: dane jakościowe, umożliwia doskonałe nalenie pracy nauczyciela przez uzyskiwanie informacji zwrotnej od innych osób

POTRZEBNE MATERIAŁY: dyspozycje do obserwacji

CZAS REALIZACJI: do uzgodnienia z osobą obserwowaną (na przykład fragment lekcji, cała lekcja, cykl zajęć)

W szkole metoda ta opiera się na uzyskaniu informacji na temat sposobu pracy nauczyciela przez obserwację jego pracy (na przykład na lekcji, na zajęciach pozalekcyjnych, na zebraniu rodziców) oraz reakcji i zachowań uczniów czy rodziców. Metoda ta powinna być wykorzystywana nie do oceny nauczyciela, ale do udzielenia mu informacji pomocnej w analizie jego pracy widzianej z boku, a także do refleksji nad konsekwencjami jego działań.

Jak przeprowadzić obserwację koleżeńską?

PRZYGOTOWANIE DYSPOZYCJI. Zastanów się nad tym, jakie aspekty pracy nauczyciela na lekcji są istotne z punktu widzenia zgromadzenia informacji potrzebnych do uzyskania odpowiedzi na pytanie badawcze. Zapisz je w formie listy pytań (stwierdzeń), które ukierunkują uwagę osoby obserwującej i pomogą zebrać potrzebne dane.

ROZMOWA PRZEDOBSERWACYJNA. Do obserwacji swojej lekcji zaproś osobę, do której masz zaufanie. Ustal z nią terminy i zakres obserwacji, wspólnie opracujcie ostateczną wersję dyspozycji i ustalcie sposób przekazania informacji zwrotnej. Nie ma znaczenia, jakiego przedmiotu naucza obserwujący, nie przychodzi on bowiem na lekcję jako ekspert w danej dziedzinie czy merytoryczny

Poniżej przedstawiamy kilka nietradycyjnych metod badawczych, które zostały wykorzystane w projektach ewaluacji zamieszczonych w niniejszej publikacji. Warto podkreślić, że jest to jedynie propozycja, nie zaś lista zamknięta, zachęcamy więc do tworzenia nowych narzędzi gromadzenia danych lub do modyfikowania istniejących metod.

autorytet, ale jako obserwator zewnętrzny, którego nauczyciel prędzej zaakceptuje, gdy nie będzie czuł zagrożenia dla swoich fachowych umiejętności.

OBSERWACJA. Podczas wybranych lekcji obserwator notuje swoje spostrzeżenia dotyczące ustalonych aspektów zajęć. Stara się zachowywać tak, aby jak najmniej zaburzać pracę na obserwowanej lekcji.

Rozmowa poobserwacyjna – informacja zwrotna dla nauczyciela. Spotkaj się z osobą, która obserwowała lekcję. Podstawę rozmowy poobserwacyjnej stanowią notatki z odpowiedziami na pytania zawarte w dyspozycjach do obserwacji. Osoba obserwująca przekazuje ci swoje obserwacje zanotowane podczas wizyty, unikając oceniania czy dawania wskazówek. Rozmowa musi być wspierająca dla obu stron. Jest bardzo ważne, aby nauczyciel i obserwator przestrzegali zasad przekazywania i przyjmowania informacji zwrotnej, czyli:

- rozpoczynali od pozytywnych informacji i omówienia mocnych stron działań nauczyciela,
- wskazywali obszary wymagające rozwoju,
- nie oceniali,
- opisywali to, co zaobserwowali, przekazując konkretne informacje, nie zaś ogólne wrażenia czy oceny (na przykład zamiast „Podobało mi się, jak aktywizowałeś uczniów” powiedz o tym, co zaobserwowałeś: „Kiedy uczniowie pracowali w grupach z materiałem, który im wręczyłeś, dużo rozmawiali i każdy dopisał coś na plakacie”). Tylko konkretne informacje o działaniach i ich skutkach dostarczą nauczycielowi wiedzy potrzebnej do zaplanowania ewentualnych zmian.

Poczta

(niedokończone zdania)

CECHY: dane jakościowe, duża swoboda w wyrażaniu opinii przez uczniów, rodziców lub nauczycieli

POTRZEBNE MATERIAŁY: arkusz papieru, kartki samoprzylepne (*post-it*) dla uczestników, koperty lub pudełka, długopisy, flamastry

CZAS REALIZACJI: 10 minut

Prosimy osoby uczestniczące w badaniu o dokończenie zaproponowanych zdań, które są zapisane na tablicy lub arkuszu papieru. Badani samodzielnie dopisują ciąg dalszy zdania na kartce papieru i wkładają ją do odpowiedniej koperty (lub – w innym wariantcie – używają karteczek samoprzylepnych i przyklejają je na plakacie obok początku zdania).

Gadająca ściana

CECHY: dane jakościowe, duża swoboda w wyrażaniu opinii przez uczniów, nauczycieli lub rodziców, możliwość zgromadzenia propozycji konkretnych rozwiązań problemu

POTRZEBNE MATERIAŁY: plakat (arkusz) z napisanym na nim hasłem (pytaniem), flamastry, długopisy, kartki samoprzylepne (*post-it*)

CZAS REALIZACJI: 5–10 minut, ale gadająca ściana może wisieć (w klasie, pokoju nauczycielskim, na świetlicy czy na korytarzu) przez kilka dni lub tygodni

Gadająca ściana jest formą ewaluacji o charakterze opiniotwórczym, pozwala bowiem uczestniczącym w badaniu udzielać bardzo otwartych wypowiedzi – to, co uzyskamy, może stanowić dla nas nie lada niespodziankę. Na gadającej ścianie możemy zapisać:

— pytanie, na które badani odpowiedzą (na przykład pytanie do uczniów:

„Co sądzisz o lekcji, która właśnie się kończy?”),

— zdanie do rozwinięcia (na przykład dla rodziców: „Na zebraniu rodziców należałoby...”).

— hasło, które będzie punktem wyjścia do podzielenia się opinią lub pomysłem (na przykład dla nauczycieli: „Sprawy do omówienia przez nauczycieli klasy Vb”).

Dobrze jest, jeśli stosując gadającą ścianę, przygotowujemy możliwie najbardziej ogólne zadanie dla respondentów, nie ukierunkowując ich na możliwe odpowiedzi. Na przykład przed rozpoczęciem zebrania z rodzicami przyklejamy do ściany (ważne, żeby rodzice mieli do niej wygodny dostęp) arkusz szarego papieru z umieszczonym na górze napisem: *Gadająca ściana*. Pięć do siedmiu minut przed końcem zebrania prosimy rodziców, aby na arkuszu szarego papieru wyrazili swoje opinie na temat zebrania. Możemy rozdać kartki samoprzylepne i prosić o zapisanie na nich swoich opinii, a następnie o przyklejenie ich do plakatu.

Róża wiatrów

CECHY: dane ilościowe, możliwość jednoczesnej oceny nawet kilku aspektów tego samego zagadnienia

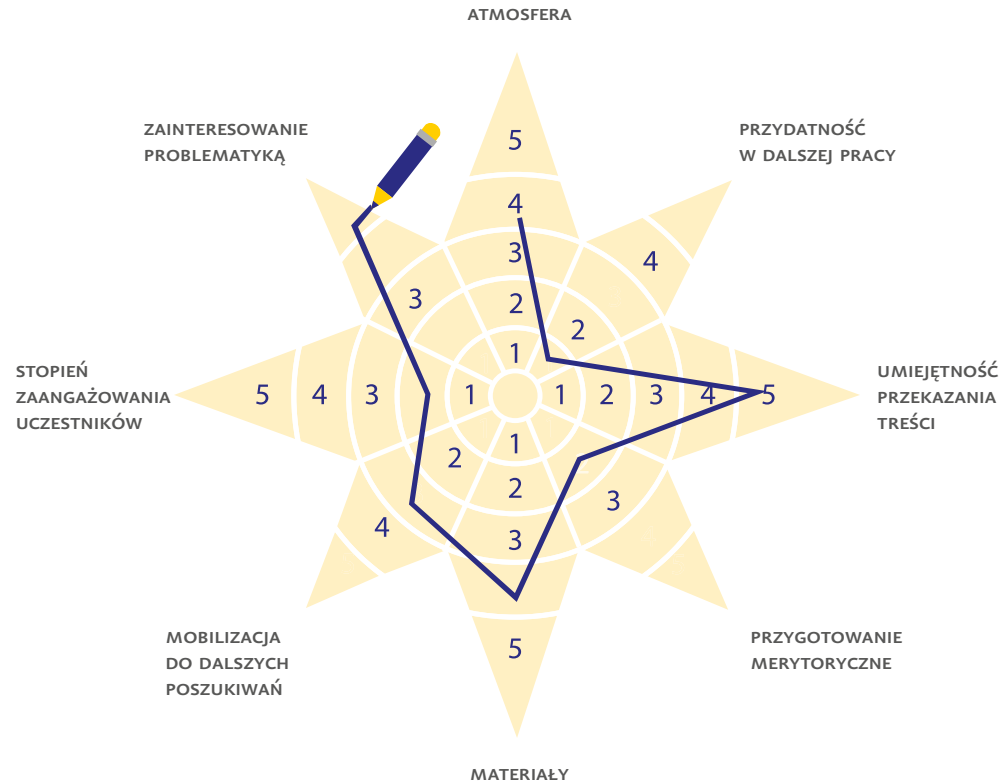
POTRZEBNE MATERIAŁY: kartki z różami wiatrów dla uczestników, długopisy

CZAS REALIZACJI: około 5 minut

Jest to metoda wizualna nawiązująca do tak zwanej róży kompasowej – okrągłej tarczy z zaznaczonymi kierunkami stron świata. Na osiach umieszczamy nazwy wybranych aspektów działania, które jest ewaluowane (na przykład atmosfera na lekcji, poziom zrozumienia tematu lekcji, poziom zaangażowania ucznia w to, co się działo na lekcji, zaniepokojenie tematem). Liczba osi jest dowolna i może być zwiększana w zależności od potrzeb. Linie osi dzielimy na odcinki i przypisujemy im odpowiednie wartości, na przykład od 1 do 5 lub od 1 do 10 (skala punktowa ocen – im wyższa wartość, tym wyższa ocena). Tak przygotowane

różę wiatrów rozdajemy uczniom, rodzicom lub nauczycielom i prosimy o zaznaczenie na każdej osi wartości odpowiadającej ich ocenie danego aspektu działania.

Punkty na sąsiednich osiach można połączyć – w ten sposób każda osoba oceniająca tworzy swoją różę wiatrów. Ze wszystkich zebranych róż wiatru można przygotować galerię, wieszając je na ścianie, tak aby każdy mógł zobaczyć wykresy pozostałych osób. Może to być punkt wyjścia dyskusji i zebrania dodatkowych danych (na przykład: „Co jest charakterystyczne w tych ocenach na róży wiatrów? Co was zaskoczyło?”). Możemy również obliczyć średnią z ocen uczestników badania dla każdego ocenianego aspektu, a wynik przedstawić na nowej róży wiatrów. W niedużej grupie uczestników badania do oceny można wykorzystać jedną dużą planszę, na której osoby oceniające będą zaznaczały swoje oceny różnymi kolorami flamastrów (długopisów). Powstanie wówczas na jednym rysunku wiele róż wiatrów w różnych kolorach.

List do siebie

CECHY: dane jakościowe, zebranie dużej liczby pogłębionych opinii, znaczna swoboda w przedstawianiu swojego punktu widzenia przez uczniów, rodziców lub nauczycieli

POTRZEBNE MATERIAŁY: kartka papieru, długopis

CZAS REALIZACJI: około 10–30 minut (można dłużej, jeśli jest taka możliwość i są chęci)

List do siebie jest bardzo osobistą formą ewaluacji. Uczestnicy są proszeni o napisanie listu do siebie samych (w domu, na lekcji). Należy przeznaczyć wystarczająco dużo czasu na napisanie listu i dokładnie wytłumaczyć grupie cel tego zajęcia. Można poprosić uczniów o opisanie wielu kwestii, na przykład oczekiwań, obaw, motywów, wrażeń na temat klasy czy pozostałych uczniów, czego się nauczyli, co wyniosą z zajęć, które części (elementy) zajęć najbardziej im się podobają. Można poprosić o taką ewaluację na zakończenie semestru, roku lub po wprowadzeniu nowej metody pracy.

Pole siłowe (identyfikacja przeszkód)

CECHY: dane jakościowe, duża swoboda w wyrażaniu opinii przez uczniów, nauczycieli lub rodziców

POTRZEBNE MATERIAŁY: kartki podzielone na dwie kolumny z nagłówkami (na przykład „Co ułatwia...?” i „Co utrudnia...?”) dla każdego uczestnika, długopisy

CZAS REALIZACJI: około 10 minut, ale formularz może wisieć (w klasie, pokoju nauczycielskim, na świetlicy czy na korytarzu) przez kilka dni lub tygodni

Pole siłowe jest wykorzystywane do identyfikacji czynników wpływających pozytywnie lub negatywnie na:

- realizację ewaluowanych działań,
- osiągnięcie założonego celu.

Narzędzie pola siłowego konstruuje się zwykle jako zestawienie przeciwstawnych sił. Badani wypełniają formularz, zapisując swoje odpowiedzi w dwóch kolumnach.

Przykład:

Odpowiedzi ucznia na pytanie: *Co ułatwia, a co utrudnia ci uczenie się na lekcji?*

UŁATWIA UCZENIE SIĘ NA LEKCJI

- kiedy nauczyciel jasno i ciekawie tłumaczy,
- kiedy jestem wyspany,
- gdy temat mnie interesuje,
- kiedy już wiem coś na ten temat z innych lekcji.

UTRUDNIA UCZENIE SIĘ NA LEKCJI

- niewyspanie,
- kiedy na następnej lekcji mam sprawdzian, którego się boję.

Pole siłowe może być realizowane:

- indywidualnie – każda osoba ma swoją kartkę z formularzem i na niej zapisuje odpowiedzi,
- grupowo – przygotowujemy jedno pole siłowe (na przykład na tablicy, na ścianie, na podłodze), następnie każda osoba na kartkach samoprzylepnych wpisuje swoje odpowiedzi (najlepiej jeden czynnik na jednej karteczce) i przykleja je w odpowiednim miejscu pola siłowego.

Nie sądziłam, że tak prostymi metodami można zebrać tak wiele istotnych informacji. To są już teraz moje metody pracy z uczniami.

NAUCZYCIELKA – UCZESTNICZKA SZKOLEŃ „OD BADAŃ DO DZIAŁANIA, CZYLI 3P – PROSTA, POTRZEBNA I PRAKTYCZNA EWALUACJA W SZKOLE”

Linia czasu

CECHY: dane ilościowe, umożliwia zebranie opinii uczestników określonego działania (procesu) na jego poszczególnych etapach, może być realizowana przez uczniów na lekcji, przez nauczycieli na spotkaniu rady pedagogicznej, przez rodziców na zebraniu rodziców, opinie mogą dotyczyć na przykład poziomu zaangażowania i zainteresowania tym, co się dzieje w poszczególnych momentach

POTRZEBNE MATERIAŁY: arkusz papieru do narysowania osi czasu i osi opinii, długopisy, flamastry, kartki samoprzylepne

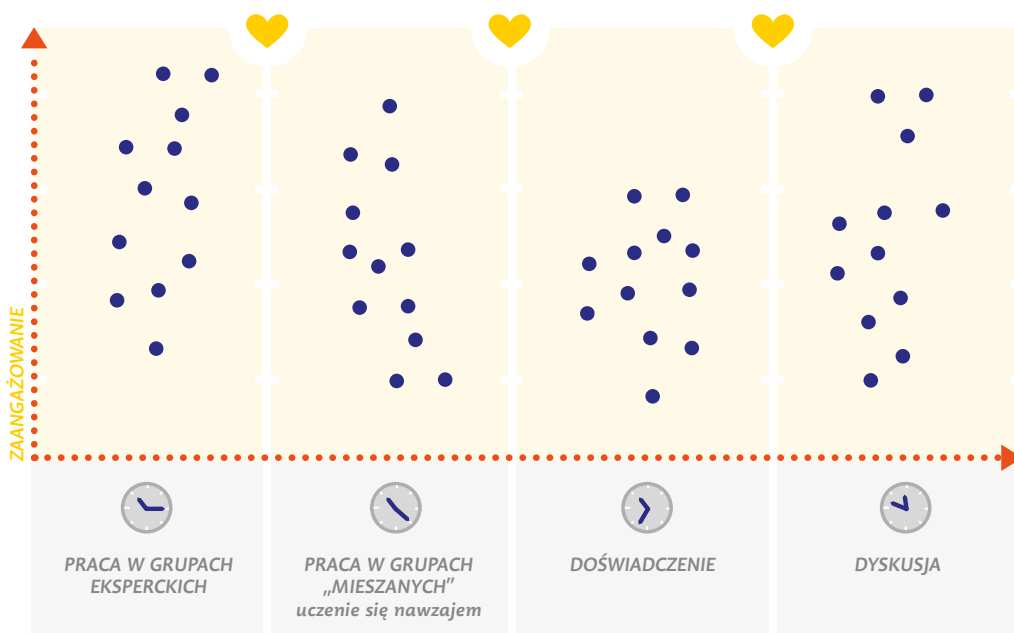
CZAS REALIZACJI: czas na zaznaczenie swojej opinii w danym momencie to nie więcej niż minuta – w zależności od tematu badania pomiar opinii można realizować w trakcie jednej lekcji (na przykład zaangażowanie uczniów w różnych momentach lekcji) lub w cyklu przez kilka tygodni (na przykład zaangażowanie uczniów w realizację projektu z kilku przedmiotów)

Linia czasu polega na zaznaczeniu opinii (zachowań) w ujęciu chronologicznym – na osi czasu – z jednoczesną oceną ich natężenia.

Na arkuszu papieru rysujemy dwie osie. Na osi X zaznaczamy i nazywamy te działania, w których chcemy ocenić zaangażowanie (na przykład momenty lekcji, spotkania, etapy realizowanego projektu). Jeśli badamy zaangażowanie uczniów w trakcie lekcji, na osi czasu wpisujemy kolejne etapy lekcji. W momencie, kiedy zrealizujemy zaznaczony etap lekcji, prosimy uczniów o ocenę ich zaangażowania w uczenie się. Wyjaśniamy, że im wyższe zaangażowanie, tym wyższa ocena na osi Y. Powyższą czynność powtarzamy tyle razy, ile wydzieliśmy obszarów, dzięki temu możemy zobaczyć zaangażowanie uczniów w proces uczenia się w różnych fazach lekcji.

Jest ważne, aby:

- precyzyjnie określić (nazwać) poszczególne momenty zbierania danych,
- precyzyjnie podać instrukcję, gdyż uczniowie często mają problem z różnicowaniem pojęcia czasu,
- zastanowić się, w jaki sposób gromadzić dane na każdym etapie, tak aby nie zaburzać procesu (na przykład na lekcji można poprosić, aby każdy uczeń zaznaczał działania i opinie na osi narysowanej w zeszytach, następnie – na końcu lekcji – nanosił je na wspólną oś).

ETAP LEKCJI

Sortowanie

CECHY: dane jakościowe i ilościowe, może służyć do zgromadzenia danych dotyczących indywidualnych lub grupowych opinii (doświadczeń)

POTRZEBNE MATERIAŁY: zestaw kartek ze stwierdzeniami dla każdego uczestnika badania (lub dla każdej grupy), pudełka z nazwami kategorii

CZAS REALIZACJI: około 5–10 minut (czas zależy od liczby kart do sortowania)

Uczniowie, rodzice lub nauczyciele uczestniczący w badaniu otrzymują zbiór kart, na których są wypisane stwierdzenia przygotowane przez nauczyciela. Zadaniem uczestników jest posegregowanie ich według określonych kategorii.

Przykład pierwszy:

Nauczyciele chcą się dowiedzieć, jak wyglądają relacje między uczniami i jaki jest poziom bezpieczeństwa w szkole. Na kartach opisują hipotetyczne sytuacje, które mogą dotyczyć

ich uczniów. Każdy uczeń otrzymuje zestaw takich kart i ma za zadanie posortować je na cztery kategorie:

- tak, jak ja,
- trochę tak, jak ja,
- raczej nie tak, jak ja,
- w ogóle nie tak, jak ja.

Uczniowie wkładają karty do odpowiednio oznakowanych pudełek lub układają je na oznaczonych miejscach.

Przykład drugi:

Nauczyciele chcą się dowiedzieć, jak często członkowie grona pedagogicznego uczą się od siebie nawzajem. Każdy nauczyciel otrzymuje zestaw kart i ma za zadanie posortować je na pięć kategorii:

- raz w miesiącu lub częściej,
- kilka razy w semestrze,
- raz na semestr,
- raz w roku lub rzadziej,
- nigdy.

Nauczyciele wrzucają karty do odpowiednio podpisanych pudełek lub kopert.

Przykład 1.

ZOSIA LUBI CHODZIĆ DO SZKOŁY	ZOSIA BOI SIĘ ZACZEPEK UCZNIÓW ZE STARSZYCH KLAS	SEBASTIAN NIE WIE, KOMU POWIEDZIEĆ O TYM, ŻE KOLEDZY GO WYŚMIEWAJĄ	KOLEDZY I KOLEŻANKI Z KLASY LUBIĄ LAURĘ

Przykład 2.

Z INNYMI NAUCZYCIELAMI TEGO SAMEGO PRZEDMIOTU WYMIENIAM SIĘ POMYŚLAMI NA TO, JAK PRACOWAĆ NA LEKCJI	ZAPRASZAM INNYCH NAUCZYCIELI NA OBSERWACJĘ MOICH ZAJĘĆ	JESTEM ZAPRASZANY NA OBSERWACJĘ ZAJĘĆ PROWADZONYCH PRZEZ INNYCH NAUCZYCIELI	WYMIENIAMY SIĘ Z INNYMI NAUCZYCIELAMI INFORMACJAMI O CIEKAWYCH ZASOBACH DYDAKTYCZNYCH

Termometr

CECHY: dane ilościowe, szybkie zebranie informacji, badacz i badani mogą od razu zobaczyć, jaki jest wynik badania

POTRZEBNE MATERIAŁY: arkusz papieru z narysowanym termometrem, flamastry lub kartki samoprzylepne do zaznaczania ocen przez osoby badane

CZAS REALIZACJI: 2–3 minuty

Uczniowie, rodzice lub nauczyciele zaznaczają na termometrze „temperaturę” swoich odczuć co do wybranego aspektu ewaluowanego działania (na przykład poziom zadowolenia z udziału w zebraniu, poziom zrozumienia tematu, poziom zaciekawienia lekcją). Im wyżej

na skali, tym „cieplej” – i tym wyższa ocena. Oceny uczestnicy zaznaczają flamastrem lub kartką samoprzylepną.

Można wykorzystać tę metodę do porównywania zmian w czasie, na przykład pytając o stopień zrozumienia tematu w połowie lekcji i na końcu (gdy nauczyciel jeszcze raz wyjaśnił zagadnienie, zastosował dodatkowe ćwiczenia).

Stosując tę metodę, nie będziemy znali ani przyczyn, ani uzasadnień wystawienia konkretnej oceny przez uczestników badania. Dlatego można uzupełniać termometr o inne metody, które dostarczą nam danych jakościowych i pozwolą lepiej zrozumieć rozkład „temperatury” badanych (na przykład sortowanie lub balon).

Podium*

CECHY: dane jakościowe i ilościowe, przydatna do tworzenia hierarchii (rankingów)

POTRZEBNE MATERIAŁY: kartki z rysunkiem podium dla każdego uczestnika badania, kartki ze stwierdzeniami, długopisy

CZAS REALIZACJI: około 10 minut

Korzystając z tej metody, można zebrać jednocześnie dwa rodzaje informacji: dane jakościowe, które uczestnik badania szereguje według stopnia ważności, i dane ilościowe dotyczące każdego zagadnienia wymienionego przez badanego. Autorzy tej metody z Zespołu Szkół nr 2 w Szczecinku zastosowali ją do pozyskania od uczniów informacji na temat ich sukcesów osiągniętych na lekcjach i udziale nauczyciela w ich osiągnięciu.

*Co uznałbyś za swój sukces po dzisiejszej lekcji?
W jakim stopniu nauczyciel przyczynił się do tego sukcesu?*

* Autorska metoda badawcza zastosowana przez nauczycieli z Zespołu Szkół nr 2 w Szczecinku.

Kwiatek*

CECHY: dane ilościowe, metoda zaprojektowana z myślą o uczniach, atrakcyjna wizualnie forma

POTRZEBNE MATERIAŁY: kartki z narysowanym kwiatkiem i wydrukowanymi na nim zdaniami dla każdego uczestnika badania, kredki lub flamastry

CZAS REALIZACJI: 5–10 minut

Jest to metoda zbierania danych, której atrakcyjna forma ma za zadanie zachęcić, zwłaszcza uczniów klas młodszych, do udziału w badaniu. Uczniowie otrzymują kartkę z narysowanym kwiatkiem, na którego płatkach nauczyciel zapisał różne zdania, do których powinni się odnieść – jeśli zgadzają się ze zdaniami, zamalowują odpowiedni płatek.

**Co cię najbardziej zachęca do uczenia się?
Kiedy pracujesz najchętniej?**

* Autorska metoda badawcza wypracowana przez nauczycieli Szkoły Podstawowej w Parzęczewie.

Balon

CECHY: dane jakościowe, duża swoboda w zakresie rodzaju zbieranych informacji

POTRZEBNE MATERIAŁY: plakat z rysunkiem balonu, kartki samoprzylepne, najlepiej w trzech różnych kolorach (*post-it*), flamastry, długopisy

CZAS REALIZACJI: około 5 minut

Balon jest szybką wizualną metodą jakościową. Możemy ją wykorzystać do zgromadzenia kilku rodzajów informacji dotyczących jednego działania (procesu) lub jednej sytuacji (na przykład mocnych stron, trudności, rezultatów).

Uczestnicy badania przyklejają kolorowe kartki na poziomie:

- kosza balonu – umieszczamy tam informacje dotyczące celu danego działania lub oczekiwanego rezultatu,
- czaszy balonu – uczestnicy badania umieszczają tam informacje na przykład o tym, co im pomogło w realizacji działania, jaki był (jest) ich potencjał, jakie są ich możliwości lub mocne strony (wybór zależy od tego, co poddajemy badaniu),
- balastu – uczestnicy badania przyklejają tam kartki z informacją o tym, co im utrudniało realizację danego działania czy procesu, co im nie odpowiada, co jest dla nich słabością, co im się nie udało.

List do przyjaciela

CECHY: dane jakościowe, zebranie dużej liczby pogłębionych opinii, bardzo duża swoboda w wyrażaniu swojego zdania przez uczniów, rodziców lub nauczycieli

POTRZEBNE MATERIAŁY: kartka papieru, długopis

CZAS REALIZACJI: około 10–30 minut

Jest to metoda przypominająca list do siebie, kieruje jednak uwagę osób badanych na wyjaśnianie procesów, w których uczestniczą, i zachęca do refleksji nad nimi. Prosimy uczestników badania o napisanie listu do przyjaciela – najczęściej osoby niebędącej uczniem czy nauczycielem w danej szkole – i przedstawienie mu szkolnego życia (na przykład opisanie systemu oceniania, zasad panujących w klasie, aktywności uczniów).

Tarcza strzelnicza

CECHY: dane ilościowe, szybkie zebranie informacji, badacz i badani mogą od razu zobaczyć, jaki jest wynik badania, metoda pozwala ocenić jednocześnie wiele aspektów ewaluowanego działania, gdyż można podzielić tarczę na kilka części

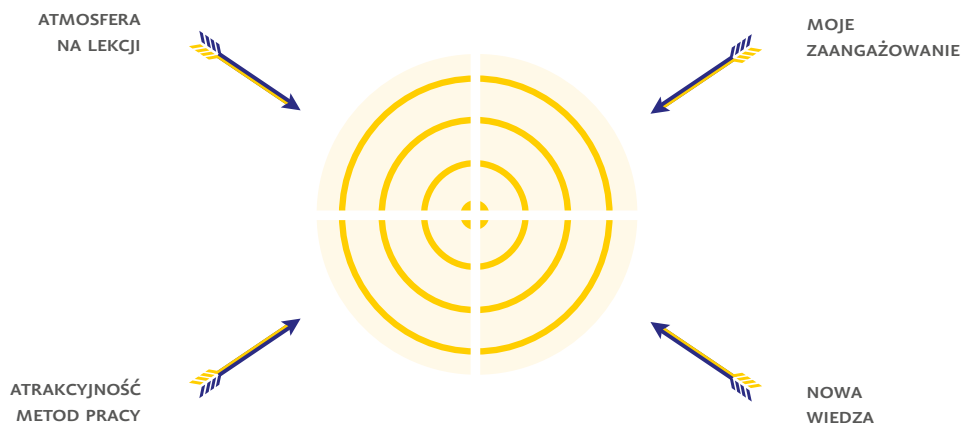
POTRZEBNE MATERIAŁY: arkusz papieru z narysowaną tarczą strzelniczą, flamastry lub kartki samoprzylepne do zaznaczania ocen przez osoby badane

CZAS REALIZACJI: 2–3 minuty

Uczestnicy badania zaznaczają na narysowanym na plakacie schemacie tarczy strzelniczej swoje oceny – im bliżej środka tarczy oddadzą swój „strzał”, tym wyższa jest ich ocena badanego aspektu działania. Tarcza oddaje stanowisko grupy, respondenci pozostają anonimowi.

Stosując tę metodę, nie będziemy znali ani przyczyn, ani uzasadnień wystawienia konkretnej oceny przez uczestników badania. Dlatego tarczę można uzupełniać o inne metody, które dostarczą danych jakościowych i pozwolą lepiej zrozumieć rozkład „strzałów” (na przykład niedokończone zdania lub gadającą ścianę).

Dzisiejsza lekcja języka polskiego

Schody*

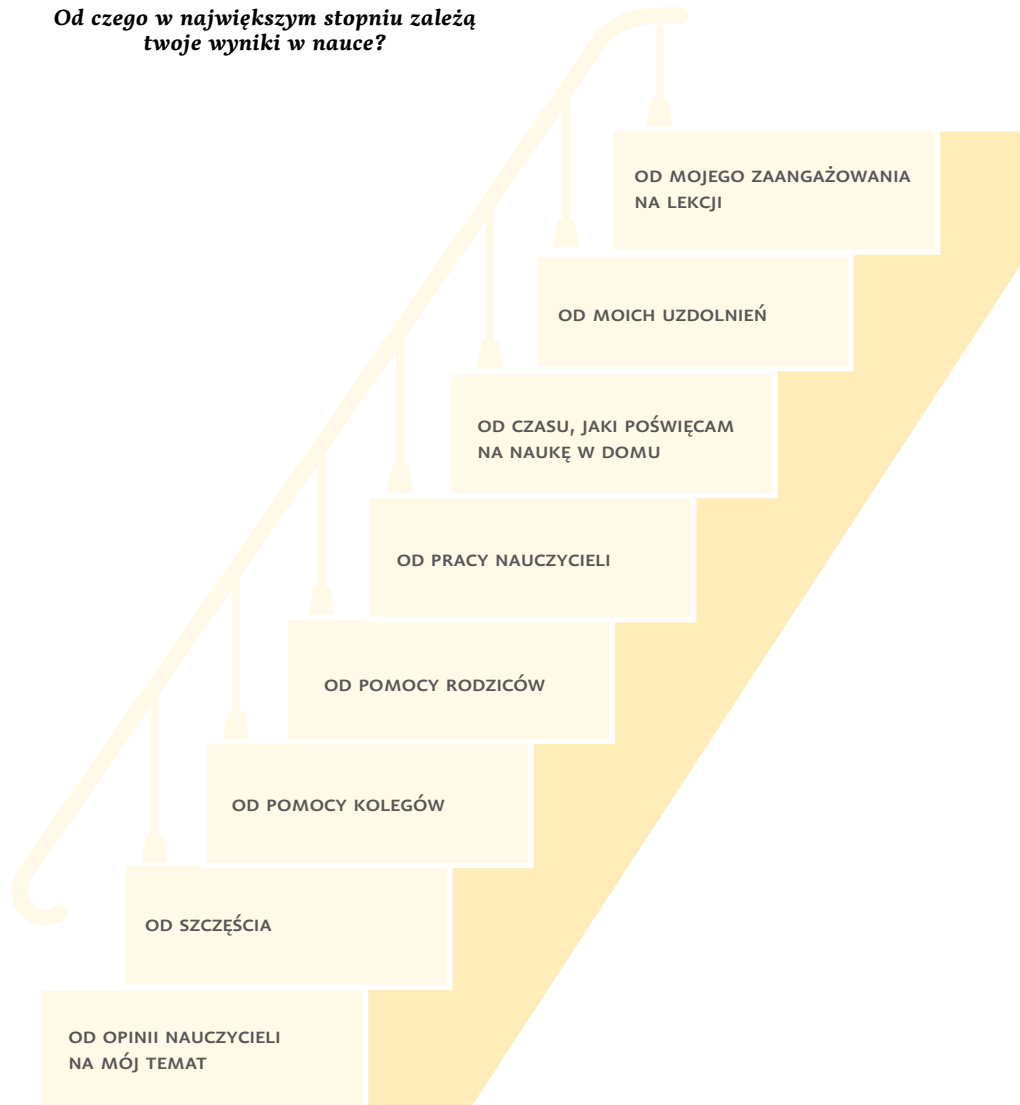
CECHY: dane ilościowe, przydatna do tworzenia hierarchii (rankingów)

POTRZEBNE MATERIAŁY: arkusz papieru lub kartki dla każdego uczestnika badania, karty ze stwierdzeniami, długopisy

CZAS REALIZACJI: około 10 minut

Uczniowie, nauczyciele lub rodzice otrzymują karty z wypisanymi stwierdzeniami i mają nadać im kolejność – ustalić priorytety. W tym celu kładą kartę lub wpisują jej numer na odpowiednim stopniu schodów (schody mogą być narysowane na arkuszu papieru lub na tablicy, można również przygotować kartkę z wydrukowanymi schodami dla każdej osoby). Każdy ma prawo uzasadnić kolejność, jaką zaproponował.

*Od czego w największym stopniu zależą
twoje wyniki w nauce?*

* Autorska metoda wypracowana przez nauczycieli Szkoły Podstawowej w Parzęczewie.

Jak dobrać „próbę badawczą”?

Ponieważ trudno jest pozyskać informacje od wszystkich (uczniów, rodziców, nauczycieli) i w każdej sytuacji (na przykład na każdej lekcji, na zebraniu rodziców), konieczne jest dobranie tak zwanej próby badawczej. W ten sposób zawęża się listę osób, miejsc czy sytuacji, które uwzględnimy w badaniu, jednocześnie dążąc do uzyskania danych, które pozwolą możliwie najlepiej opisać i zgłębić interesujący nas obszar szkolnej rzeczywistości. Specyfika projektów badawczych proponowanych w niniejszej publikacji nie wymaga doboru próby reprezentatywnej statystycznie. Nie jest zatem konieczne stosowanie rygorystycznego doboru probabilistycznego, gwarantującego – z określonym statystycznie prawdopodobieństwem – że wyniki badania możemy uogólnić na całą populację. Nasza próba powinna spełniać kryterium reprezentatywności nie w sensie statystycznym, ale jakościowym. Oznacza to, że powinna reprezentować zróżnicowanie opinii (sposstrzeżeń) na temat tego, co jest badane¹⁹.

Dobór próby powinien mieć na celu uchwycenie różnorodności pola badawczego i umożliwienie jak największej liczby

porównań w jego obrębie (dobór celowy). Zróżnicowanie może dotyczyć konkretnej cechy lub cech (na przykład uczniowie mogą być zróżnicowani ze względu na poziom edukacji, wyniki uczenia się, aktywność na lekcji, udział w zajęciach pozalekcyjnych, odległość miejsca zamieszkania od szkoły). Dobierając próbę, wybieramy osoby, zajęcia, materiały do badania, **kierując się jego celem i pytaniami kluczowymi.** Jeśli na przykład chcemy się dowiedzieć, jakie możliwości uczenia się przez doświadczenie mają uczniowie klas pierwszych na lekcjach języka polskiego, badanie zrealizujemy w wybranych lub we wszystkich oddziałach klas pierwszych. Z kolei kiedy chcemy ustalić, w jakim stopniu metody pracy nauczycieli z naszej szkoły motywują uczniów do uczenia się, wówczas próbę wybierzemy spośród wszystkich uczniów z naszej szkoły, starając się zapewnić różnorodność grupy, żeby znaleźli się w niej uczniowie zarówno klas starszych, jak i klas młodszych oraz uczniowie osiągający wysokie, średnie i niskie wyniki z różnych przedmiotów.

Badań w ciągu roku szkolnego przeprowadziłam kilka. Nie są uciążliwe, jeśli dobrze ustali się cel i opracuje narzędzia badawcze – nie mam tu na myśli ankiety, [...] ale proste narzędzia, które nie „zameczą” uczniów, czyli na przykład tarcza strzelnicza, kosz-walizka [...]. Na ich przygotowanie nie traci się wiele czasu, przeprowadzenie ich trwa kilka minut, a efekt jest naprawdę świetny, nawet jeśli się okaże, że uczniowie oceniają negatywnie jakieś elementy lekcyjne, to jest to dla mnie szansa na wprowadzenie zmiany i niepowtarzanie w dalszym ciągu czegoś, co niekoniecznie przemawia do moich uczniów.

Kilka wskazówek dotyczących doboru celowego:

- w wypadku zagadnień badawczych, które dotyczą szerokiej grupy uczniów i nauczycieli, trzeba dbać o to, **aby do badania wybrać osoby, materiały czy zajęcia, które w jak największym stopniu odzwierciedlą specyfikę szerszej zbiorowości** (na przykład w badaniu dotyczącym motywacji powinni wziąć udział uczniowie z różnych klas i nauczyciele różnych przedmiotów),
- w sytuacji, gdy podejmujemy badanie ze względu na zdiagnozowany w szkole konkretny problem, warto do badania wybrać oddziały (uczniów, nauczycieli), **które w największym stopniu borykają się z zaobserwowanymi trudnościami**,
- możemy również przeprowadzić **badanie niewymagające doboru próby** (na przykład jeśli interesuje nas wspieranie przez nauczycieli aktywności uczniów klasy IIIb gimnazjum, w badaniu powinna wziąć udział cała klasa IIIb – uczniowie i nauczyciele),

warto być gotowym do **podążania za wynikami badania** – jeśli w trakcie badania pojawią się interesujące wątki albo kwestie wymagające pogłębienia, trzeba rozszerzyć wstępnie założoną próbę o nowe osoby lub materiały. Na przykład z gadającej ściany przeprowadzonej na lekcjach języka polskiego w badaniu dotyczącym integracji wiedzy z różnych dziedzin w ramach tego przedmiotu wynika, że uczniom brakuje szerszego wprowadzenia tła historycznego do omawianych zagadnień literackich i że nie zawsze uczniowie potrafią dostrzec związki między zagadnieniami poruszonymi na lekcjach historii i na lekcjach języka polskiego. W takiej sytuacji powinno się rozważyć rozszerzenie badania o lekcje historii i zidentyfikowanie przyczyn tej sytuacji oraz obszarów do integracji wiedzy z obu tych dziedzin.

17 W tym rozdziale wykorzystano fragmenty pracy: A. Borek, E. Kowalczyk-Rumak, *Prosto do celu, czyli o tym, jak zbierać dane*, op. cit., a także materiały ze szkolenia „Nauczyciel badacz” – <http://www.nauczycielbadacz.pl/data/various/files/narzedziabadawczych/metodyalternatywne.pdf>, opracowane na podstawie: J. MacBeath, M. Schratz, D. Meuret, L. Jakobsen, *Czy nasza szkoła jest dobra?*, op. cit.; *Autoewaluacja w szkole*, red. E. Tołwińska-Królikowska, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2010; publikacje Rady Europy; <http://www.agalliasis.pl/nauczanieewaluacja.htm#ewaluacja>.

18 Por. K. Konarzewski, *Jak uprawiać badania oświatowe. Metodologia praktyczna*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2010.

19 Szerzej na temat różnych metod doboru próby – por. E. Babbie, *Podstawy badań społecznych*, przeł. W. Betkiewicz, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2009, s. 206–248.

Projekty ewaluacji

Podstawą użytecznej ewaluacji jest:

- ★ badanie zagadnień istotnych dla danej szkoły,
- ★ przygotowanie prostego i praktycznego projektu badania – na miarę potrzeb i możliwości konkretnej placówki.

Dlatego w tym rozdziale przedstawiamy projekty ewaluacji, które dotyczą najistotniejszego zadania szkoły – procesu uczenia się uczniów. Na proces ten składa się wiele zagadnień, nie wszystkie muszą być jednak ważne dla każdej szkoły. Żeby ułatwić wybór, prezentujemy projekty w podziale na jedenaście obszarów badawczych. Wszystkie koncentrują się na działaniach nauczycieli, ponieważ na własny sposób pracy mamy – jako nauczyciele – największy wpływ.

Bez pisania wielkich planów, bez pisania harmonogramów, na bieżąco możemy tę naszą pracę ewaluować.

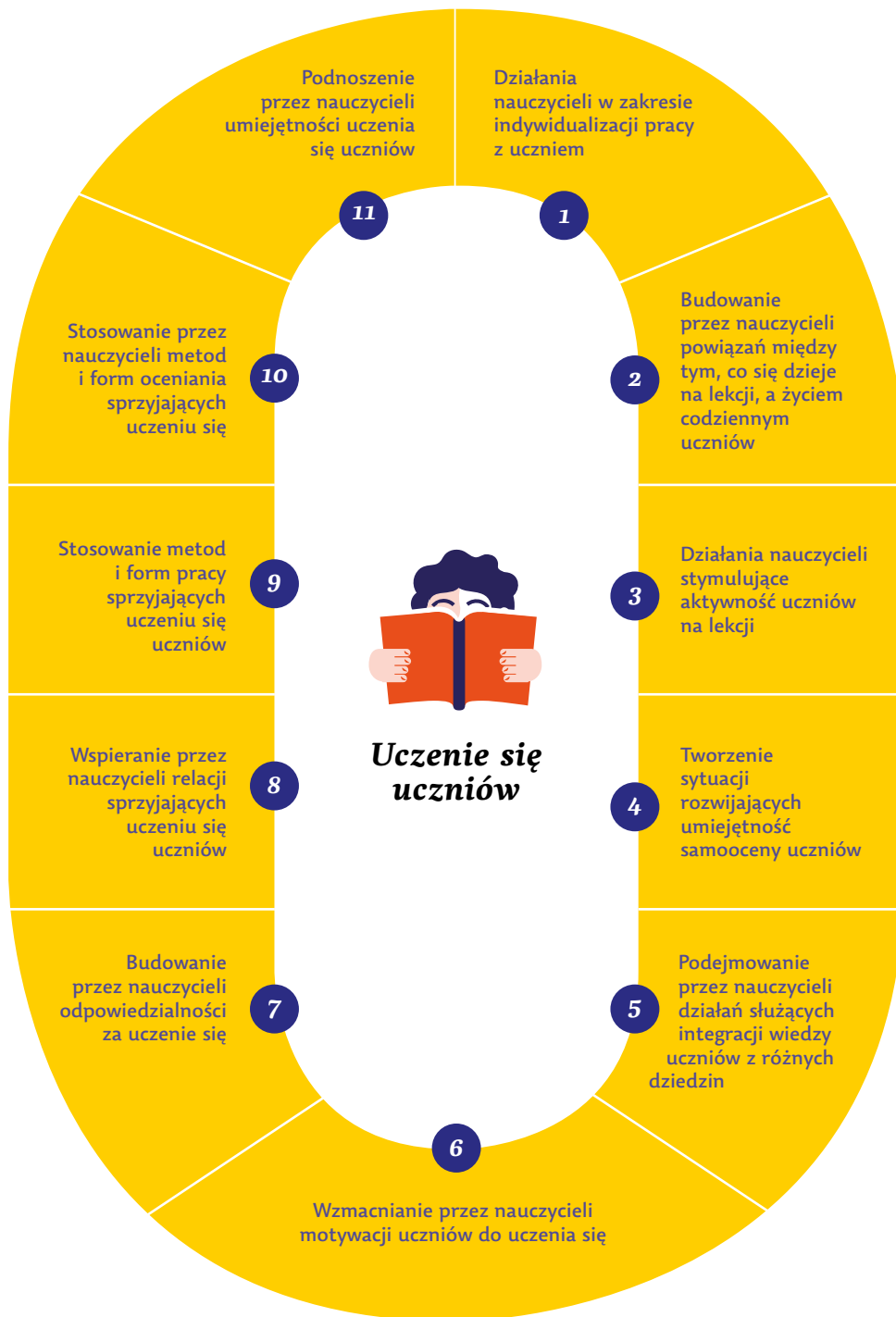
URSZULA PIOTROWSKA,
DYREKTOR ZESPOŁU SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH W TUCHOLI

Zgromadziliśmy tutaj zarówno projekty wypracowane przez zespół trenerów, jak i projekty autorskie, którymi podzieliły się z nami szkoły i przedszkola uczestniczące w naszych warsztatach. Zdecydowana większość prezentowanych projektów została **sprawdzona w praktyce**.

W zestawie dominują projekty dla szkół, staraliśmy się jednak również pokazać perspektywę przedszkoli i szkół specjalnych. Wszystkie projekty są „**gotowe do użycia**”, można więc z nich skorzystać bez dokonywania modyfikacji albo potraktować je jako inspirację i zmieniać według potrzeb:

- dostosowywać narzędzia badawcze do wieku uczniów (na przykład zastąpić tekst obrazkami dla dzieci w przedszkolu) lub specyfiki badanej grupy (na przykład kierować się atrakcyjnością metody albo potrzebą zapewnienia większej anonimowości),
- dodawać nowe kategorie odpowiedzi, tak aby uczniowie, nauczyciele czy rodzice mieli więcej możliwości wyboru, które będą adekwatne do ich sytuacji,
- dodawać inne źródła informacji (na przykład uwzględniać głos rodziców albo prace uczniów).
- zawężać zakres badania, wybierając z projektu te pytania badawcze, które są w danym momencie najistotniejsze, lub rozszerzać zakres badania – dopisując własne.

W projektach nie wskazujemy celu badań. O ile zaproponowane przez nas tematy i sposoby realizacji ewaluacji mogą być wykorzystane w wielu placówkach, o tyle każda szkoła (placówka) musi sama zdecydować, do czego zamierza wykorzystać wnioski z badania.

Jedenaście obszarów badawczych dotyczących procesu uczenia się uczniów

1

OBSZAR

Działania nauczycieli w zakresie indywidualizacji pracy z uczniem

Dlaczego ten obszar jest ważny?

DLA UCZNIA:

- * zna swoje mocne i słabe strony,
- * odnajduje coś dla siebie w proponowanych formach aktywności,
- * potrafi dokonywać wyboru czego i jak się uczyć,
- * potrafi mówić o swoich uczuciach związanych z edukacją i własnym rozwojem,
- * zna swoje możliwości w wymiarze dalszego kształcenia i rozwoju,
- * wie, w jaki sposób powinien się uczyć,
- * odnosi sukcesy na miarę swoich możliwości.

DLA NAUCZYCIELA:

- * zna mocne i słabe strony ucznia,
- * zna swój styl nauczania i style uczenia się uczniów,
- * wykorzystuje wyniki przeprowadzonej diagnozy w planowaniu pracy dydaktycznej i wychowawczej,
- * dostrzega każdego ucznia i wspiera go w rozwoju umiejętności i zainteresowań,
- * planuje proces dydaktyczny z uwzględnieniem rzeczywistych możliwości ucznia,
- * stosuje ocenianie wspierające, pozwalające każdemu uczniowi osiągnąć sukces na miarę jego możliwości.

Przyjmujemy, że:

Indywidualizacja metod pracy to podejście do nauczania i uczenia się, w którym bierze się pod uwagę różne możliwości uczniów w ramach tej samej klasy. Celem jest maksymalizacja rozwoju indywidualnych osiągnięć każdego ucznia z uwzględnieniem jego możliwości²⁰.

Każda klasa jest zróżnicowana pod względem potrzeb poszczególnych uczniów, dlatego uniwersalny program nauczania dla całej klasy nie jest skuteczny.

Proponowane pytania badawcze dotyczą różnic w gotowości uczniów do nauki, ich zainteresowania nauką i stylu uczenia się²¹.

Pierwszy projekt ewaluacji

CEL BADANIA:

Po co chcemy zrealizować badanie? Do czego chcemy wykorzystać jego wyniki?

PRZEDMIOT EWALUACJI:

— Procesy edukacyjne. Uczenie się uczniów w klasie.

OBSZAR EWALUACJI:

Co jest dla nas ważne? Co chcemy rozwijać (zmieniać)?

— Działania nauczycieli w zakresie indywidualizacji pracy w klasie o dużym zróżnicowaniu uczniów.

KRYTERIA EWALUACJI:

Co będzie dla nas ważne przy określeniu jakości realizowanych działań?

— Adekwatność działań nauczyciela do gotowości uczniów do uczenia się poszczególnych treści podstawy programowej.

PYTANIE BADAWCZE

Jakie formy i metody pracy stosują nauczyciele, aby uwzględnić w pracy na lekcji różnice w gotowości uczniów do uczenia się poszczególnych treści podstawy programowej?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – jak nauczyciel dostosowuje treść przekazu do różnego poziomu dotychczasowej wiedzy (dotychczasowych umiejętności) poszczególnych uczniów.

PYTANIE BADAWCZE

Jakie formy i metody pracy sprawdzają się przy uwzględnianiu gotowości uczniów do uczenia się poszczególnych treści podstawy programowej?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
nauczyciele	balon	Balon wisi przez pewien czas (tydzień) w pokoju nauczycielskim. Kosz: Jakie metody pracy z uczniami stosujemy, co robimy? Czasza: Jakie metody nam się sprawdzają, co możemy polecić innym nauczycielom? Balast: Co się nie sprawdza?
uczniowie	linia czasu – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Uczniowie oceniają, czy zadanie było dla nich trudne (łatwe) w momentach, które wskazuje nauczyciel.
uczniowie	poczta – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Na kartkach napiszcie, proszę, dokończenie poniższych zdań (można wybrać wszystkie zdania, można tylko niektóre): Na dzisiejszej lekcji czułam (czułem) wsparcie Pani (Pana), gdy... Mogłam (mogłem) wykonać działania (zadania) dzięki... Żebym mogła (mógł) dobrze pracować na lekcji, zabrakło mi... Jestem zadowolona (zadowolony) z tego, że dziś udało mi się... Żałuję, że nie udało mi się... Można zaproponować dodatkowe zdania. Kartki ze zdaniami wrzucicie do odpowiedniej koperty.
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – jak uczniowie reagują na poszczególne działania nauczyciela, które służą uwzględnianiu gotowości uczniów do uczenia się treści podstawy programowej.

Drugi projekt ewaluacji

CEL BADANIA:

Po co chcemy zrealizować badanie? Do czego chcemy wykorzystać jego wyniki?

PRZEDMIOT EWALUACJI:

— Procesy edukacyjne. Uczenie się uczniów w klasie.

OBSZAR EWALUACJI:

Co jest dla nas ważne? Co chcemy rozwijać (zmieniać)?

— Działania nauczycieli w zakresie indywidualizacji pracy w klasie o dużym zróżnicowaniu uczniów.

KRYTERIA EWALUACJI:

Co będzie dla nas ważne przy określeniu jakości realizowanych działań?

— Adekwatność działań nauczyciela do różnych stylów uczenia się poszczególnych uczniów.

PYTANIE BADAWCZE

W jaki sposób nauczyciele uwzględniają różnice w stylach uczenia się poszczególnych uczniów?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę: – jak nauczyciel różnicuje metody pracy, aby uwzględnić różne style uczenia się poszczególnych uczniów (ta sama treść, ale różne sposoby przekazu, dotarcia do uczniów). Opisz wszystkie takie sytuacje, które zaobserwujesz.

PYTANIE BADAWCZE

*Jakie formy i metody pracy sprawdzają się przy uwzględnianiu różnego poziomu motywacji uczniów, wynikającego z ich różnych stylów uczenia się:
– w poszczególnych klasach?
– na poszczególnych przedmiotach?*

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – podczas realizacji których form pracy uczniowie byli najbardziej zaangażowani – którym uczniom wskazana forma najbardziej odpowiadała – co o tym świadczy, – podczas realizacji których form pracy uczniowie byli najmniej zaangażowani (byli znudzeni) – co o tym świadczy.
uczniowie	balon – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Czasza: Jakimi metodami chciałabyś (chciałbyś) pracować częściej na lekcjach? Kosz: Jakie metody pracy na lekcji lubisz najbardziej? Balast: Jakie metody pracy lubisz najmniej?
uczniowie	list do siebie – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	W jaki sposób chciałabyś (chciałbyś) częściej pracować na lekcjach? Jaki sposób pracy na lekcjach ci nie odpowiada? Uzasadnij odpowiedź.
uczniowie	list do przyjaciela – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Kiedy na lekcji masz poczucie, że uczysz się najbardziej? Opisz taką sytuację. Co się wtedy dzieje w klasie? Co robi nauczyciel? Co ty robisz? Co robią inni uczniowie?

Trzeci projekt ewaluacji

CEL BADANIA:

Do czego chcemy wykorzystać jego wyniki?

PRZEDMIOT EWALUACJI:

— Procesy edukacyjne. Uczenie się uczniów w klasie.

OBSZAR EWALUACJI:

Co jest dla nas ważne? Co chcemy rozwijać (zmieniać)?

— Działania nauczycieli w zakresie indywidualizacji pracy w klasie o dużym zróżnicowaniu uczniów.

KRYTERIA EWALUACJI:

Co będzie dla nas ważne przy określeniu jakości realizowanych działań

— Adekwatność działań nauczyciela do zainteresowań uczniów.

PYTANIE BADAWCZE

W jaki sposób nauczyciele uwzględniają różnice w stylach uczenia się poszczególnych uczniów?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
nauczyciele	obserwacja koleżeńska lub wideocena	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – czy w trakcie lekcji można zauważyć, że nauczyciel uwzględnia zainteresowania poszczególnych uczniów – co o tym świadczy. Podaj przykłady działań nauczyciela wobec konkretnych uczniów.

PYTANIE BADAWCZE

Jakie formy i metody pracy sprawdzają się przy uwzględnianiu różnego poziomu motywacji uczniów, wynikającego z ich różnych zainteresowań?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
uczniowie	linia czasu – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Uczniowie oceniają poziom swojego zainteresowania na lekcji w momentach, które wskazuje nauczyciel (na przykład powtórka materiału, wprowadzenie nowego tematu, praca w parach lub grupach nad zadaniami).
uczniowie	termometr – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Jak bardzo byłaś zainteresowana (byłeś zainteresowany) dzisiejszą lekcją?
uczniowie	gadająca ściana – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Arkusz papieru jest podzielony na pół. Na każdej połówce jest inne zdanie do dokończenia: – Na dzisiejszej lekcji ciekawe było dla mnie..., ponieważ... – Nudziłam się (nudziłam się), gdy..., ponieważ...
nauczyciele	obserwacja koleżeńska lub wideocena	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – jak uczniowie reagują na działania nauczyciela na lekcji, – jakie działania nauczyciela powodują wzrost zainteresowania uczniów, – jakie działania nauczyciela powodują spadek zainteresowania uczniów.

Czwarty projekt ewaluacji – przedszkole*

PRZEDMIOT EWALUACJI:

— Uczenie się i rozwój dzieci w oddziale przedszkolnym.

KRYTERIA EWALUACJI:

- Adekwatność działań nauczyciela do potrzeb dzieci.
- Skuteczność indywidualizacji (dziecko osiąga sukces na miarę swoich możliwości).

PYTANIE BADAWCZE

Jak nauczyciele uwzględniają w swojej pracy różnice w gotowości dzieci do rozwoju w poszczególnych obszarach opisanych w podstawie programowej?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – w jaki sposób nauczyciel różnicuje pracę, uwzględniając różny poziom gotowości dzieci do nabywania umiejętności (wiedzy) związanych z tematem zajęć, – czy nauczyciel dostosowuje sposób (treść) przekazu do różnego poziomu gotowości dzieci, ich dotychczasowej wiedzy (dotychczasowych umiejętności) – jeśli tak, to w jaki sposób, – jak dzieci reagują na te działania nauczyciela.
dzieci	sortowanie	Nauczyciel przygotowuje pudełka z naklejonymi etykietkami (😊😐😞). Po kolejnych ćwiczeniach dzieci wrzucają do wybranego pudełka karteczkę odpowiedniego koloru (na przykład po ćwiczeniu X karteczkę czerwoną, po ćwiczeniu Y karteczkę zieloną). Można na karteczkach zapisać imię dziecka lub powielić na kartkach w różnych kolorach znaczki przypisane do dzieci, wówczas nauczyciel uzyska bardziej konkretną informację.
dzieci	miniwywiad uzupełniony balonem	Dyspozycje do miniwywiadu: 1. Czy dzisiaj czuliście, że wam pomagałam? Kiedy? W czym wam pomogłam? 2. Jakie były dzisiejsze zadania (ćwiczenia, zajęcia)? Łatwe czy trudne? 3. Dlaczego tak myślicie? Kto wam dziś pomógł w wykonaniu tych zadań (ćwiczeń)? 4. Co dziś było dla was trudne? Nudne? Kiedy czuliście się źle? 5. Co chcielibyście zmienić w dzisiejszych zadaniach (ćwiczeniach, zajęciach)? Prowadząc miniwywiad lub opracowując uzyskane w wywiadzie informacje, można notować odpowiedzi dzieci na plakacie ze schematem balonu (czasza – odpowiedzi na pytania pierwsze i drugie, balast – odpowiedzi na pytania trzecie i czwarte, kosz – odpowiedzi na pytanie czwarte).

* Autorski projekt ewaluacji w oddziale V „Mądre Sówki” w Przedszkolu Miejskim nr 3 z oddziałami integracyjnymi w Piastowie i punktem przedszkolnym przy ul. Grunwaldzkiej 34/34a.

PYTANIE BADAWCZE

W jaki sposób nauczyciele uwzględniają w swojej pracy różny poziom motywacji dzieci, wynikający z różnic w zainteresowaniach poszczególnych dzieci?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – w jaki sposób nauczyciel uwzględni zainteresowania poszczególnych dzieci, – w jaki sposób nauczyciel dba o zaangażowanie wszystkich dzieci w zajęcia, – jak dzieci reagują na te działania nauczyciela – jakie działania nauczyciela powodują wzrost zaangażowania dzieci, jakie działania nauczyciela powodują spadek zaangażowania dzieci.
dzieci	światła drogowe	Dzieci oceniają poziom swojego zainteresowania na zajęciach w momentach, które wskazuje nauczyciel, pokazując kartki (koła z papieru) w wybranym kolorze (zielony – duże zainteresowanie, pomarańczowy – średnie zainteresowanie, czerwony – brak zainteresowania). Zamiast świateł drogowych można zastosować „lizaki” z buźkami (☹️ 😞 😟).
dzieci	termometr	Jak bardzo byłaś zainteresowana (byłeś zainteresowany) dzisiejszymi zajęciami?
dzieci	miniwywiad uzupełniony balonem	Dyspozycje do miniwywiadu: 1. Na dzisiejszych zajęciach ciekawe było dla mnie... 2. Nudziłam się (nudziłem się), gdy... Prowadząc miniwywiad lub opracowując uzyskane w wywiadzie informacje, można notować odpowiedzi dzieci na plakacie ze schematem balonu.

PYTANIE BADAWCZE

Jakie wyniki (sukcesy) osiągają dzieci objęte dostosowaniami?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – czy dzieci wykonują polecenia (zadania), – jaki jest rezultat tych prac, – jak dzieci reagują na polecenia nauczyciela, – jak dzieci reagują na stosowane przez nauczyciela metody pracy, – jak dzieci reagują na oferowaną pomoc, – jakie sukcesy (postępy) dziecka są widoczne na zajęciach – jak reaguje na nie nauczyciel, z jakim skutkiem, – jakie problemy dziecka (na przykład z wykonaniem zadania) są widoczne na zajęciach – jak reaguje na nie nauczyciel, z jakim skutkiem.
dzieci	miniwywiad	Dzieci kończą w rundce zdanie: – Na dzisiejszych zajęciach udało mi się... Rozmowę można poprzedzić wykonaniem przez każde dziecko rysunku ilustrującego jego „sukces dnia” – wówczas dzieci kończą zdanie, demonstrując grupie swój rysunek. Nauczyciel po badaniu wywiesza rysunki tak, aby mogli je obejrzeć rodzice (może je wykorzystać podczas spotkania z rodzicami).
nauczyciele	gadająca ściana	Jakie są osiągnięcia dzieci z dostosowaniem uzyskane w ostatnim miesiącu (tygodniu) dzięki dostosowaniu Pani (Pana) pracy do ich potrzeb. Proszę podać konkretne przykłady – dzieci i ich sukcesy.
rodzice	poczta	Rodzice kończą zdanie: – W tym tygodniu na zajęciach w przedszkolu sukcesem mojego dziecka było... lub: – W tym tygodniu na zajęciach w przedszkolu mojemu dziecku udało się... Kartki wrzucają do koperty (pudełka). Uwaga! Często cennym źródłem informacji są babcie lub dziadkowie dziecka – warto wówczas uwzględnić ich w badaniach.

Piąty projekt ewaluacji – przedszkole*

PRZEDMIOT EWALUACJI:

— Procesy edukacyjne, uczenie się i rozwój dzieci w oddziale przedszkolnym.

OBSZAR EWALUACJI:

Co jest dla nas ważne? Co chcemy rozwijać (zmieniać)?

- Działania nauczycieli w zakresie indywidualizacji pracy z dzieckiem objętym dostosowaniem (pomocą psychologiczno-pedagogiczną) – planowanie, realizacja, monitorowanie, analiza i wnioskowanie, modyfikacje.
- W ramach badania indywidualizację rozumiemy jako pracę nad potrzebami dzieci objętych pomocą psychologiczno-pedagogiczną, w tym z różnymi dostosowaniami. Żeby zbadać indywidualizację, należy uwzględnić pracę nauczycieli pod kątem indywidualizowania pracy z każdym dzieckiem (zarówno z tym, które otrzymało orzeczenie lub opinię poradni psychologiczno-pedagogicznej, jak i z tym, którego talent, zainteresowania lub problemy rozpoznały nauczycielki przedszkola).

KRYTERIA EWALUACJI:

- **Adekwatność** działań nauczyciela do potrzeb dzieci.
- **Skuteczność** indywidualizacji (dziecko osiąga sukces na miarę swoich możliwości).

PYTANIE BADAWCZE

Jak nauczyciele uwzględniają w swojej pracy różnice w gotowości dzieci do rozwoju w poszczególnych obszarach opisanych w podstawie programowej?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – czy dzieci wykonują polecenia (zadania), – jaki jest rezultat tych prac, – jak dzieci reagują na polecenia nauczyciela, – jak dzieci reagują na stosowane przez nauczyciela metody pracy, – jak dzieci reagują na oferowaną pomoc, – jakie sukcesy (postępy) dziecka są widoczne na zajęciach – jak reaguje na nie nauczyciel, z jakim skutkiem, – jakie problemy dziecka (na przykład z wykonaniem zadania) są widoczne na zajęciach – jak reaguje na nie nauczyciel, z jakim skutkiem.
dzieci	miniwywiad	Dzieci kończą w rundce zdanie: – Na dzisiejszych zajęciach udało mi się... Rozmowę można poprzedzić wykonaniem przez każde dziecko rysunku ilustrującego jego „sukces dnia” – wówczas dzieci kończą zdanie, demonstrując grupie swój rysunek. Nauczyciel po badaniu wywiesza rysunki tak, aby mogli je obejrzeć rodzice (może je wykorzystać podczas spotkania z rodzicami).
nauczyciele	gadająca ściana	Jakie są osiągnięcia dzieci z dostosowaniem uzyskane w ostatnim miesiącu (tygodniu) dzięki dostosowaniu Pani (Pana) pracy do ich potrzeb. Proszę podać konkretne przykłady – dzieci i ich sukcesy.
rodzice	poczta	Rodzice kończą zdanie: – W tym tygodniu na zajęciach w przedszkolu sukcesem mojego dziecka było... lub: – W tym tygodniu na zajęciach w przedszkolu mojemu dziecku udało się... Kartki wrzucają do koperty (pudełka). Uwaga! Często cennym źródłem informacji są babcie lub dziadkowie dziecka – warto wówczas uwzględnić ich w badaniach.

* Autorski projekt ewaluacji w oddziale „Tygryski” w Przedszkolu Miejskim nr 3 z oddziałami integracyjnymi w Piastowie przy ul. C. Godebskiego 21 i z punktem przedszkolnym przy ul. Grunwaldzkiej 34/34a.

*Budowanie przez
nauczycieli powiązań
między tym, co się
dzieje na lekcji,
a życiem codziennym
uczniów*

Dlaczego ten obszar jest ważny?

Możliwość wykorzystania (wykorzystywanie) zdobytej przez uczniów wiedzy w praktyce:

- * daje im poczucie celowości i sensu uczenia się,
- * powoduje, że uczniowie szybciej zapamiętują i utrwalają zdobytą wiedzę, szczególnie jeśli działania realizowane przez uczniów są dla nich interesujące,
- * powoduje wzrost zaangażowania uczniów i ich aktywności w proces uczenia się, a także zwiększa ich poziom brania odpowiedzialności za własne uczenie się,
- * daje poczucie, że „to działa”, i zapewnia satysfakcję z posiadania nowej umiejętności,
- * wpływa na rozwój kreatywności,
- * daje uczniom poczucie własnej skuteczności, jest dla nich bardziej interesujące i motywujące niż odtwarzanie wiedzy wyłącznie przez sprawdzanie stopnia opanowania materiału podczas odpowiedzi ustnych i pisemnych.

Pierwszy projekt ewaluacji

CEL BADANIA:

Po co chcemy zrealizować badanie? Do czego chcemy wykorzystać jego wyniki?

PRZEDMIOT EWALUACJI:

— Procesy edukacyjne. Uczenie się uczniów w klasie.

OBSZAR EWALUACJI:

Co jest dla nas ważne? Co chcemy rozwijać (zmieniać)?

— Tworzenie przez nauczycieli na lekcjach sytuacji sprzyjających wykorzystaniu uczniowskiej wiedzy w praktyce.

KRYTERIA EWALUACJI:

Co będzie dla nas ważne przy określeniu jakości realizowanych działań?

- **Powszechność** działań nauczycieli w zakresie rozwijania u uczniów umiejętności wykorzystywania wiedzy w praktyce.
- **Powszechność** obejmowania dzieci działaniami nauczycieli w zakresie rozwijania u uczniów umiejętności wykorzystywania wiedzy w praktyce.
- **Skuteczność** działań nauczycieli w budowaniu powiązań między tym, co się dzieje na lekcji, a życiem codziennym.

PYTANIE BADAWCZE

W jaki sposób nauczyciele rozwijają umiejętność wykorzystywania wiedzy w praktyce przez uczniów? Ilu nauczycieli to robi? Ilu uczniów obejmują te działania?

	KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
	uczniowie	sortowanie – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Pudełka: Zawsze – często – czasami – nigdy Karty do sortowania: – Na lekcjach nauczyciel zachęca mnie do zastanowienia się, jak mogę wykorzystać w praktyce to, czego się uczę. – Na lekcjach uczestniczę w doświadczeniach (pokazach praktycznych). – Praca domowa dotyczy praktycznego zastosowania zdobytej wiedzy. – Wykorzystuję wiedzę uzyskaną podczas zajęć szkolnych w różnych sytuacjach poza szkołą.
	nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – jakie działania rozwijające umiejętność wykorzystywania wiedzy w praktyce podejmuje nauczyciel, – która metoda (forma) zastosowana na lekcji pomogła uczniom włączeniu tego, co się dzieje na lekcji, z rzeczywistością pozaszkolną – co o tym świadczy, – które działania nauczycieli rozwijające umiejętność wykorzystywania wiedzy w praktyce angażują wszystkich lub większość uczniów, – jaka część uczniów mogła zastosować wiedzę w praktyce, w jakich sytuacjach.

nauczyciele	sortowanie	<p>Pudełka: Zawsze – często – czasami – nigdy</p> <p>Karty do sortowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Przed każdą lekcją planuję elementy wykorzystania wiedzy w praktyce. – Wybierając program nauczania, jako jedno z kryteriów stosuję występowanie propozycji umożliwiających doskonalenie u uczniów umiejętności stosowania wiedzy w praktyce. – Zajęcia pozalekcyjne planuję tak, aby uczniowie mogli praktycznie wykorzystać zdobytą wiedzę. – Badam skuteczność stosowanych metod i form pracy w zakresie rozwijania umiejętności stosowania wiedzy w praktyce u uczniów. – W wyborze zadań sprawdzających wiedzę uczniów zwracam uwagę na obecność zadań sprawdzających umiejętność stosowania wiedzy w praktyce. – Konstruując wymagania edukacyjne, zwracam uwagę na liczbę zawartych wymagań dotyczących wykorzystania przez uczniów wiedzy w praktyce.
-------------	------------	--

PYTANIE BADAWCZE

Jaka jest skuteczność działań nauczycieli w budowaniu powiązań między tym, co się dzieje na lekcji, a życiem codziennym?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
uczniowie	list do nauczyciela – nauczyciel prosi uczniów, aby uwzględnili jego lekcje	Jakie znasz przykłady powiązań między tym, czego nauczyłeś się na lekcjach [nazwa przedmiotu], a życiem pozaszkolnym?
uczniowie	tarcza strzelnicza – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Zaznacz na tarczy strzelniczej, w jakiej mierze to, co się dzieje na lekcjach [nazwa przedmiotu]: <ul style="list-style-type: none"> – ma związek z życiem codziennym, – mogę wykorzystać w życiu codziennym, – pomaga ci zrozumieć świat.
	wersja dla uczniów klas I–III: powiedz misiowi	Prosimy uczniów, aby opowiedzieli misiowi, w jaki sposób to, czego nauczył się dziś na zajęciach, może wykorzystać po wyjściu ze szkoły. Dzieci zastanawiają się przez chwilę, nauczyciel wyjaśnia, jeśli czegoś nie rozumieją.
rodzice	termometr	W jakim stopniu moje dziecko widzi związek między tym, czego uczy się w szkole, a życiem codziennym?

Drugi projekt ewaluacji

CEL BADANIA:

Po co chcemy zrealizować badanie? Do czego chcemy wykorzystać jego wyniki?

PRZEDMIOT EWALUACJI:

— Procesy edukacyjne. Uczenie się uczniów w klasie.

OBSZAR EWALUACJI:

— Tworzenie przez nauczycieli na lekcjach sytuacji sprzyjających wykorzystaniu uczniowskiej wiedzy w praktyce.

KRYTERIA EWALUACJI:

- Celowość działań podejmowanych przez nauczycieli.
- Współpraca nauczycieli w zakresie planowania i realizowania działań rozwijających u uczniów umiejętność wykorzystywania wiedzy w praktyce.

PYTANIE BADAWCZE

W jaki sposób nauczyciele współpracują, planując i realizując działania rozwijające umiejętność wykorzystania wiedzy w praktyce przez uczniów?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
nauczyciele	poczta	<p>Proszę dokończyć poniższe zdania tak, aby dotyczyły rozwijania u uczniów umiejętności wykorzystywania wiedzy w praktyce:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Podczas planowania sam decyduję o... – Podczas planowania swojej pracy z innymi nauczycielami ustalam (uzgadniam)... – Organizując sytuacje sprawdzające (doskonalące) tę umiejętność z innymi nauczycielami, uzgadniam (ustalam)... – Osiągnięcia uczniów w tym zakresie omawiam z...
nauczyciele	sortowanie	<p>Karty do sortowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Rozmawiam z innymi nauczycielami o tym, w jaki sposób możemy uczyć naszych uczniów wykorzystywania zdobytej wiedzy w praktyce. – Planuję z innymi nauczycielami działania, które umożliwią moim uczniom wykorzystanie zdobytej wiedzy w praktyce. – Wspólnie z innymi nauczycielami organizujemy działania, w których nasi uczniowie mogą wykorzystać zdobytą na lekcjach wiedzę w praktyce. <p>Każdy nauczyciel otrzymuje dwa zestawy stwierdzeń. Wrzuca je do dwóch różnych zestawów pudełek.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Pudełka: Zawsze – często – czasami – nigdy – Pudełka: Z żadnym nauczycielem – z mniejszością nauczycieli uczących te same klasy, co ja – z około połową nauczycieli uczących te same klasy, co ja – z większością nauczycieli uczących te same klasy, co ja

Świat podąża do przodu, zmienia się wszystko, zmienia się pozycja nauczyciela w tym świecie. Ewaluacja jest bardzo ważna, żeby dostosować się do współczesności.

3

OBSZAR

Działania nauczycieli stymulujące aktywność uczniów na lekcji

Dlaczego ten obszar jest ważny?

Korzyści z aktywności uczniów na lekcji

Dla ucznia:

- * uczy się dzięki zaangażowaniu i przez zaangażowanie, które pobudza ciekawość poznawczą i motywację wewnętrzną,
- * poznaje (zna) i rozwija – coraz bardziej świadomie – indywidualne preferencje uczenia się (styl uczenia się, preferencje sensoryczne, typ inteligencji lub talentu),
- * postrzega lekcję jako spójny akt uczenia się i nauczania, w którym on sam jest współautorem sukcesu i współdecyduje o obszarach wymagających doskonalenia,
- * inicjuje i (wspólnie) realizuje działania na rzecz rozwoju własnego i grupy rówieśniczej skupionej w klasie,
- * uczy się pracować i rozwiązywać problemy samodzielnie oraz we współpracy z rówieśnikami,
- * rozumie, że dynamika i rezultaty lekcji zależą od aktywności, zaangażowania i motywacji wszystkich uczestników procesu.

Dla nauczyciela:

- * doskonalili umiejętność planowania procesu nauczania i uczenia się uczniów w sposób stymulujący ich różne aktywności, przez to sprzyjający rozbudzaniu ich ciekawości poznawczej i motywacji wewnętrznej,
- * dostrzega i wykorzystuje różne preferencje swoich podopiecznych tak, aby każdy z nich miał szansę na aktywne wykorzystanie i rozwijanie w działaniu swoich talentów (stylu uczenia się, preferencji sensorycznych),
- * postrzega lekcję jako spójny akt uczenia się i nauczania, w którym on sam jest współautorem sukcesu i współdecyduje z uczniami o obszarach wymagających doskonalenia,
- * rozwija samodzielność i samosteroowność uczniów, wspierając ich inicjatywy na rzecz rozwoju własnego i grupy rówieśniczej skupionej w klasie,
- * potrafi aranżować przestrzeń w klasie tak, aby była adekwatna do zastosowanych metod i form pracy oraz sprzyjała aktywności uczniów,
- * rozumie, że dynamika i rezultaty lekcji zależą od aktywności, zaangażowania i motywacji wszystkich uczestników procesu.

Pierwszy projekt ewaluacji

CEL BADANIA:

Po co chcemy zrealizować badanie? Do czego chcemy wykorzystać jego wyniki?

PRZEDMIOT EWALUACJI:

— Procesy edukacyjne. Uczenie się uczniów w klasie.

OBSZAR EWALUACJI:

Co jest dla nas ważne? Co chcemy rozwijać (zmieniać)?

— Tworzenie przez nauczycieli na lekcjach sytuacji sprzyjających wykorzystaniu uczniowskiej wiedzy w praktyce.

KRYTERIA EWALUACJI:

Co będzie dla nas ważne przy określeniu jakości realizowanych działań?

- **Powszechność** działań nauczycieli w zakresie rozwijania u uczniów umiejętności wykorzystywania wiedzy w praktyce.
- **Powszechność** obejmowania dzieci działaniami nauczycieli w zakresie rozwijania u uczniów umiejętności wykorzystywania wiedzy w praktyce.
- **Skuteczność** działań nauczycieli w budowaniu powiązań między tym, co się dzieje na lekcji, a życiem codziennym.

PYTANIE BADAWCZE

*W jaki sposób nauczyciele rozwijają umiejętność wykorzystywania wiedzy w praktyce przez uczniów?
Ilu nauczycieli to robi?
Ilu uczniów obejmują tę działania?*

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
uczniowie	sortowanie – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	<p>Pudełka:</p> <ul style="list-style-type: none"> – To dzieje się na co dzień lub bardzo często na naszych lekcjach. – To dzieje się od czasu do czasu na naszych lekcjach. – To nie zdarza się nigdy lub dzieje się bardzo rzadko na naszych lekcjach. <p>Karty do sortowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Samodzielnie redagujemy i zapisujemy notatkę w zeszyte. – Zapisujemy w zeszyte notatkę dyktowaną przez nauczyciela. – Pracujemy w parach lub w kilkuosobowych zespołach, wykonując zadania. – Pracujemy indywidualnie (samodzielnie), wykonując zadania. – Odpowiadamy na pytania zadane przez nauczyciela. – Robimy doświadczenia, eksperymentujemy. – Rozwiązujemy krzyżówki, łamigłówki, quizy związane z tematem. – Pracujemy zbiorowo (cała klasa – wszyscy uczniowie). – Tworzymy notatki w innej formie niż tekst ciągły (na przykład mapy myśli, rysunki, schematy). – Zadajemy pytania nauczycielowi, gdy nas zainteresuje temat. – Zadajemy pytania, gdy czegoś nie rozumiemy. – Poznajemy ciekawostki związane z omawianym zagadnieniem. – Uczymy się w ruchu, przemieszczamy się po sali. – Wykonujemy ćwiczenia relaksacyjne lub energetyzujące (pobudzające nas do aktywności). – Uczymy się od siebie nawzajem. – Słuchamy nauczyciela, który objaśnia temat. – Pracujemy w kilkuosobowych grupach nad rozwiązaniem zadania. – Wykorzystujemy tradycyjne źródła informacji (podręczniki, drukowane leksykony, encyklopedie, mapy). – Wykorzystujemy różne szkolne pomoce naukowe.

		<ul style="list-style-type: none"> – Wykorzystujemy różne szkolne pomoce naukowe. – Wykorzystujemy w uczeniu się pomoce naukowe wykonane przez innych uczniów. – Korzystamy z filmów, nagrań muzycznych, prezentacji multimedialnych. – Ustawiamy meble (ławki, krzesła) w zależności od wykonywanych zadań. – Przedstawiamy swoje argumenty w dyskusjach. – Wykorzystujemy elektroniczne źródła wiedzy dostępne w sieci (Wikipedia, słowniki, encyklopedie, portale tematyczne). <p>Uwaga! Po prezentacji rezultatów pracy zespołów (po analizie zebranego materiału badawczego) warto przeprowadzić z uczniami dyskusję o działaniach, które są – według nich – najbardziej atrakcyjne, najbardziej pożądane, w największym stopniu sprzyjają ich uczeniu się i aktywności. Można również wykonać drugie sortowanie (tym razem indywidualne) z tym samym zestawem odpowiedzi, wykorzystując pudełka:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Chcę, żebyśmy tak częściej pracowali. – Chcę, żebyśmy pracowali w ten sposób tak często, jak dotychczas. – Chcę, żebyśmy rzadziej tak pracowali.
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: <ul style="list-style-type: none"> – jakie aktywności (działania) proponuje uczniom nauczyciel.

PYTANIE BADAWCZE

Jakie działania nauczyciela aktywizują uczniów na lekcji?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
uczniowie	identyfikacja przeszkód (pole siłowe) – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	<ul style="list-style-type: none"> – Co na lekcji sprawia, że jestem aktywna (aktywny) i zaangażowana (zaangażowany)? – Co na lekcji sprawia, że moja aktywność i zaangażowanie są mniejsze?
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: <ul style="list-style-type: none"> – jakie sposoby zachęcania uczniów do aktywności stosuje nauczyciel, – jak reagują uczniowie na te sposoby zachęcania ich do aktywności – jaka jest skuteczność tych sposobów, które z nich są najsukuteczniejsze, jakie zachowania uczniów świadczą o skuteczności tych sposobów, – jak postępuje nauczyciel w sytuacjach, gdy aktywność uczniów spada (proszę zwrócić uwagę na aktywność poszczególnych uczniów, które sposoby postępowania są skuteczne, a które nie – co o tym świadczy).
uczniowie	linia czasu – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Po każdym etapie lekcji (na przykład przedstawienie tematu i celów lekcji, praca w grupach, dyskusja) lub co dziesięć minut uczniowie zaznaczają na linii czasu poziom swojego zaangażowania (linię czasu można zastosować na kilku lekcjach w cyklu badawczym).

Drugi projekt ewaluacji

CEL BADANIA:

Po co chcemy zrealizować badanie? Do czego chcemy wykorzystać jego wyniki?

PRZEDMIOT EWALUACJI:

— Procesy edukacyjne. Uczenie się uczniów w klasie.

OBSZAR EWALUACJI:

Co jest dla nas ważne? Co chcemy rozwijać (zmieniać)?

— Działania nauczycieli stymulujące aktywność uczniów – praca metodą projektów.

KRYTERIA EWALUACJI:

Co będzie dla nas ważne przy określeniu jakości realizowanych działań?

— Skuteczność działań nauczycieli ukierunkowanych na pobudzanie aktywności uczniów.

— Powszechna aktywność uczniów.

PYTANIE BADAWCZE

Jak realizacja projektów wpływa na aktywność uczniów?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
uczniowie	sortowanie indywidualne – realizuje jeden nauczyciel w zespole oddziałowym (na przykład wychowawca podczas godziny wychowawczej)	Karty do sortowania: – Dzięki realizacji projektu bardziej interesuję się tą tematyką. – Dzieliłam się (dzieliłem się) z innymi uczniami pomysłami na to, jak można zrealizować projekt. – Dyskutowałam (dyskutowałem) z innymi uczniami, co zrobić, aby dobrze wykonać projekt. – Miałam (miałem) do wykonania konkretne zadanie w ramach realizowanego projektu. – Zadanie, które wykonywałam (wykonywałem), było ważne z punktu widzenia powodzenia całego projektu. – Chciałabym (chciałbym), żebyśmy częściej realizowali projekty. – Mam pomysł na to, czego mógłby dotyczyć nasz kolejny projekt. Pudełka: Zdecydowanie tak – raczej tak – raczej nie – zdecydowanie nie
nauczyciele	sortowanie indywidualne lub grupowe	Karty do sortowania: Ilu uczniów podczas pracy metodą projektu: – dzieliło się z innymi uczniami pomysłami na realizację projektu, – dyskutowało na temat różnych rozwiązań problemów, które się pojawiały w trakcie realizacji projektów, – było odpowiedzialnych za wykonanie jakiegoś zadania na rzecz projektu, – uchylało się od wykonywania zadań lub „pozostawało z boku”? Pudełka: Wszyscy – większość – około połowy – mniejszość – nikt

Trzeci projekt ewaluacji – przedszkole*

CEL BADANIA:

Procesy edukacyjne, aktywność dzieci w przedszkolu

OBSZAR EWALUACJI:

— Działania przedszkola w zakresie wyzwalania aktywności dzieci.

KRYTERIA EWALUACJI:

- **Użyteczność** – zajęcia są prowadzone zgodnie z potrzebami dzieci.
- **Trafność** stosowanych form i metod pracy w aktywizowaniu dzieci.
- **Akceptowalność** proponowanych form aktywności przez dzieci.

PYTANIE BADAWCZE

Które metody i formy pracy wpływają aktywizująco na dzieci?

Które sytuacje pobytu dziecka w przedszkolu sprzyjają wyzwalaniu aktywności?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
nauczyciel	książka raportowa	Zadaniem nauczyciela jest prowadzenie przez dwa tygodnie książki raportowej, w której notuje wykorzystywane w swojej pracy metody i formy, a także ocenia, jaką rolę odgrywają poszczególne metody w aktywizacji dzieci.
	obserwacja koleżeńska lub wideoocena	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – jakie metody i formy aktywizujące zastosował nauczyciel na zajęciach, – w jakich sytuacjach dzieci wykazały największą aktywność – co o tym świadczy.
	tarcza strzelnicza	Tarcza jest podzielona na kilka wycinków – każdy z nich dotyczy innej metody pracy z dziećmi. Czy dzieci w grupie: – biorą udział w zajęciach dydaktycznych? – biorą udział w formach teatralnych, konkursach? – samodzielnie organizują sobie zabawy? – zadają pytania? – współdziałają z nauczycielem? – chętnie pełnią dyżury? – samodzielnie wykonują zadania? – pomagają sobie nawzajem?
	wywiad	Jaką metodę uważa Pani (Pan) za najbardziej aktywizującą? Jak reagują na nią dzieci?

Na początku roku wywiesiliśmy gadającą ścianę i tam wszyscy uczniowie mogli wypisywać swoje pomysły. Z gadającej ściany wyniknęło to, że przerwy są trochę nudne i monotonne, postanowiliśmy więc wprowadzić dni tematyczne i na przykład dzień węża był zainicjowany akcją „zapuść węża dla Małysza”.

CZŁONKINIE SAMORZĄDU UCZNIOWSKIEGO, GIMNAZJUM NR 7 W WARSZAWIE

* Autorski projekt ewaluacji udostępniony przez Przedszkole Miejskie w Radzynie Podlaskim.

PYTANIE BADAWCZE

Jakie formy aktywności są preferowane przez dzieci?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
rodzice	wywiad	<ul style="list-style-type: none"> - Czy dziecko okazuje zadowolenie z pobytu w przedszkolu? - Jeśli tak, to których zajęć najczęściej to dotyczy? - Jeśli nie, to których zajęć najczęściej to dotyczy? - W jaki sposób dziecko tłumaczy zadowolenie (niezadowolenie) z tych zajęć?
nauczyciele	róża wiatrów	<p>Proszę ocenić na róży wiatrów, jak chętnie dzieci biorą udział w różnych zajęciach:</p> <ul style="list-style-type: none"> - swobodne zabawy w sali, - zabawy w ogrodzie, - zajęcia plastyczne, - zajęcia muzyczne, - zajęcia ruchowe, - formy teatralne, - wycieczki.
dzieci	termometr	<p>Oceń za pomocą buźki: uśmiechniętej, nieuśmiechniętej lub smutnej. (Dajemy dziecku do ręki buźki, które dziecko przyznaje wybranym formom aktywności w przedszkolu.)</p>
dzieci	miniwywiad	<p>Które zabawy (zajęcia) w przedszkolu lubisz najbardziej, a które lubisz mniej? Dlaczego?</p>

Chciałem się przyjrzeć, w jakiej mierze to, co moim uczniom zaproponowałem w ramach zajęć [...], ma przełożenie na ich zaangażowanie. Czy to rzeczywiście im pomaga, czy też nie. Metoda, jaką zastosowałem, to tak zwane zdania niedokończone. Po pięciu minutach dostałem od uczniów informacje. Razem na lekcji wyciągnęliśmy wnioski. Najtrudniejsze jest wymyślić, czego ja chcę. I to pierwsze badanie pomogło mi ukierunkować tworzenie następnych narzędzi, pomogło mi zastanowić się nad tym, o co zapytać dalej, żeby to miało większą wartość dla mnie.

NAUCZYCIEL W ZESPOLE SZKÓŁ IM. KAROLA SZYMANOWSKIEGO W OSIELCU

4

OBSZAR

Tworzenie sytuacji rozwijających umiejętność samooceny uczniów

Dlaczego ten obszar jest ważny?

Korzyści z rozwijania samooceny

Dla ucznia:

- * ma świadomość własnego potencjału, swoich mocnych stron i ograniczeń,
- * podejmuje działania zgodne ze swoimi możliwościami,
- * rozwojowo podchodzi do swoich ograniczeń i nie traktuje ich w kategoriach słabości,
- * jest pozytywnie zmotywowany do uczenia się,
- * jeśli czuje się kompetentny do realizacji działań, to chętniej je podejmuje,
- * ma poczucie bezpieczeństwa i pewności siebie, które jest konieczne z punktu widzenia skuteczności procesu uczenia się uczniów,
- * wie, jakie działania podejmowane przez niego przynoszą oczekiwane rezultaty, a jakie należy zmienić, poprawić.

Dla nauczyciela:

- * ma pełniejszą wiedzę o możliwościach ucznia,
- * stawia uczniowi adekwatne zadania, które nie są ani poniżej, ani powyżej jego możliwości. Jest to istotne, gdyż zadania zbyt łatwe nie motywują do ich realizacji, z kolei zbyt trudne powodują silną frustrację, która wywołuje wiele negatywnych emocji. Taki stan może powodować wycofanie lub poczucie braku kompetencji.

Pierwszy projekt ewaluacji

CEL BADANIA:

Po co chcemy zrealizować badanie? Do czego chcemy wykorzystać jego wyniki?

PRZEDMIOT EWALUACJI:

— Procesy edukacyjne. Uczenie się uczniów w klasie.

OBSZAR EWALUACJI:

Co jest dla nas ważne? Co chcemy rozwijać (zmieniać)?

— Działania nauczycieli kształtujące u uczniów umiejętność dokonywania samooceny.

KRYTERIA EWALUACJI:

Co będzie dla nas ważne przy określeniu jakości realizowanych działań?

- Powszechność działań nauczycieli rozwijających samoocenę uczniów.
- Adekwatność podejmowanych przez nauczycieli działań w zakresie kształtowania u uczniów samooceny.
- Spójność działań nauczycieli w zakresie kształtowania u uczniów umiejętności samooceny.

PYTANIE BADAWCZE

W jaki sposób nauczyciele kształtują u uczniów umiejętność dokonywania samooceny? Ilu nauczycieli podejmuje takie działania?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
uczniowie	sortowanie – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Pudełka: Zawsze – często – czasami – nigdy Karty do sortowania: – Nauczyciel nie tylko wystawia nam oceny, ale także mówi nam, co zrobiliśmy dobrze (co już umiemy), a nad czym powinniśmy jeszcze pracować. – Nauczyciel wyjaśnia nam kryteria oceniania. – Nauczyciel zachęca nas do zastanowienia się nad tym, co już umiemy, a nad czym jeszcze powinniśmy pracować. – Na lekcjach [nazwa przedmiotu] uczniowie udzielają sobie nawzajem informacji o tym, z czego są zadowoleni, nad czym zaś powinni jeszcze pracować.
nauczyciele	poczta (zdania niedokończone)	Proszę o dokończenie poniższych zdań: – Rozwijam u uczniów umiejętność samooceny przez... – Uczeń o wysokich umiejętnościach samooceny to taki, który...
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – czy i w jaki sposób nauczyciel umożliwia uczniom dokonanie samooceny, – czy i w jaki sposób nauczyciel umożliwia uczniom dokonanie oceny koleżeńskiej.

PYTANIE BADAWCZE

Jak uczniowie są wspierani przez nauczycieli w podejmowanych przez siebie działaniach na rzecz kształtowania umiejętności samooceny?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
uczniowie	balon – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Czasza: Łatwo mi określić, co już umiem, a czego nie umiem, gdy... Kosz: Na ostatnich lekcjach nauczyłam się (nauczyłem się)... Balast: Trudno mi określić, co już wiem, a czego nie wiem, gdy...
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – jak uczniowie radzą sobie, gdy mają dokonać samooceny, – jak uczniowie radzą sobie, gdy mają dokonać oceny koleżeńskiej.

PYTANIE BADAWCZE

Jak nauczyciele dbają o spójność działań kształtujących samoocenę u uczniów?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
nauczyciele	sortowanie indywidualne	Pudełka: Zawsze – często – czasami – nigdy Karty do sortowania: – Inni nauczyciele, podobnie jak ja, oceniają uczniów. – Inni nauczyciele, podobnie jak ja, stosują informację zwrotną w pracy z uczniami. – Nauczyciele w szkole zachęcają uczniów do samodzielnego określenia swoich mocnych i słabych stron. – Wspólnie z innymi nauczycielami rozmawiamy o sukcesach i trudnościach w uczeniu uczniów udzielania sobie nawzajem informacji zwrotnej. – Zastanawiamy się wspólnie z innymi nauczycielami, w jaki sposób kształtować samoocenę uczniów.
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – czy i w jaki sposób nauczyciel umożliwia uczniom dokonanie samooceny, – czy i w jaki sposób nauczyciel umożliwia uczniom dokonanie oceny koleżeńskiej.

Nie trzeba do ewaluacji dużego nakładu czasu, a informacja zwrotna jest bardzo szybka. A jak jest informacja zwrotna bardzo szybka, to bardzo szybko możemy zareagować. I od razu to, co uczniowie nam przedstawiają, można wprowadzić w procesie dydaktycznym.

Drugi projekt ewaluacji

CEL BADANIA:

Po co chcemy zrealizować badanie? Do czego chcemy wykorzystać jego wyniki?

PRZEDMIOT EWALUACJI:

— Procesy edukacyjne. Uczenie się uczniów w klasie.

OBSZAR EWALUACJI:

Co jest dla nas ważne? Co chcemy rozwijać (zmieniać)?

— Działania nauczycieli kształtujące u uczniów umiejętność dokonywania samooceny.

KRYTERIA EWALUACJI:

Co będzie dla nas ważne przy określeniu jakości realizowanych działań?

— Skuteczność działań nauczycieli rozwijających samoocenę uczniów.

— Użyteczność dla uczniów działań podejmowanych przez nauczycieli.

PYTANIE BADAWCZE

Jakie działania nauczycieli wspierają uczniów w uczeniu się samooceny?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
uczniowie	pole siłowe – tę metodę w jednej klasie realizuje jeden nauczyciel	– Jakie działania nauczyciela pomagają mi w samodzielnym określeniu swoich mocnych i słabych stron? – Jakie działania nauczyciela utrudniają mi samodzielne określenie swoich mocnych i słabych stron?
rodzice	pole siłowe	Jak ocenia Pani (Pan) działania nauczycieli w zakresie kształtowania samooceny uczniów? Proszę odpowiedzieć na dwa pytania: – Jakie działania nauczycieli (szkoły) pomagają mojemu dziecku w samodzielnym określeniu swoich mocnych i słabych stron? – Jakie działania nauczycieli (szkoły) utrudniają mojemu dziecku określenie swoich mocnych i słabych stron?
nauczyciele	obserwacja koleżeńska (spacer obserwacyjny)	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – czy i w jaki sposób nauczyciel umożliwia uczniom dokonanie samooceny, – czy i w jaki sposób nauczyciel umożliwia uczniom dokonanie oceny koleżeńskiej, – jak te działania wpływają na proces uczenia się na lekcji.

PYTANIE BADAWCZE

Ilu uczniów potrafi dokonać samooceny?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
uczniowie	tarcza strzelnicza – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Jak często zauważasz poniższe sytuacje? Dokonaj oceny na przedstawionej tarczy strzelniczej (im bliżej środka, tym częściej). – Potrafię na początku każdego zadania określić z dużym prawdopodobieństwem, czy sobie z nim poradzę. – Wiem, co już potrafię, a czego jeszcze muszę się nauczyć. – Chętnie uczę się tego przedmiotu.
uczniowie	sortowanie – tę metodę w jednej klasie realizuje jeden nauczyciel	Pudełka: Zupełnie tak, jak ja – prawie tak, jak ja – zupełnie nie tak, jak ja Karty do sortowania: – Kacper wie, z czego jest dobry, a z czego nie. – Zosia potrafi wymienić swoje mocne strony. – Alinie zazwyczaj trudno jest ocenić, czy jest dobrze przygotowana do sprawdzianu. – Jacek zwykle wie, czego powinien lepiej się nauczyć, gdy nie jest zadowolony z oceny, którą otrzymał.
rodzice	termometr	W jakim stopniu Pani (Pana) dziecko potrafi samodzielnie określić swoje mocne i słabe strony?

5

OBSZAR

***Podjęmowanie
przez nauczycieli
działań służących
integracji wiedzy
uczniów z różnych
dziedzin***

Dlaczego ten obszar jest ważny?

Korzyści z integracji wiedzy

Dla ucznia:

- * dostrzega złożoność świata i konieczność łączenia elementów z różnych dziedzin wiedzy w celu zrozumienia zjawisk i faktów tworzących tę złożoność,
- * rozwija swoje kompetencje kluczowe, stanowiące podstawę zrozumienia złożoności i różnorodności zjawisk składających się na obraz współczesnego świata, szczególnie myślenie naukowe, rozumowanie (będące elementem kompetencji matematycznej), wyszukiwanie i korzystanie z różnych informacji z wielu źródeł w celu tworzenia spójnej wizji świata,
- * rozumie i wyjaśnia (na miarę swoich możliwości) zjawiska podlegające zasadom interdyscyplinarności,
- * znajduje w nauczycielach grupę współpracujących ze sobą osób, które wspierają jego poszukiwania wyjaśnienia złożonych zjawisk o interdyscyplinarnej genezie.

Dla nauczyciela:

- * planuje proces nauczania i uczenia się uczniów, współpracując z innymi nauczycielami, a także w klimacie twórczej dyskusji o obszarach wiedzy różnych przedmiotów, pozwalających uczniom zrozumieć złożoność i holistyczny obraz świata,
- * dzieli odpowiedzialność za kształtowanie podstawowych umiejętności uczniów z innymi nauczycielami,
- * wykorzystuje na swoich lekcjach wiedzę zdobytą przez uczniów na zajęciach prowadzonych przez innych nauczycieli.

Pierwszy projekt ewaluacji

CEL BADANIA:

Po co chcemy zrealizować badanie? Do czego chcemy wykorzystać jego wyniki?

PRZEDMIOT EWALUACJI:

— Procesy edukacyjne. Uczenie się uczniów w klasie.

OBSZAR EWALUACJI:

Co jest dla nas ważne? Co chcemy rozwijać (zmieniać)?

— Podjęmowanie przez nauczycieli działań służących integracji wiedzy uczniów z różnych dziedzin.

KRYTERIA EWALUACJI:

Co będzie dla nas ważne przy określeniu jakości realizowanych działań?

- Współdziałanie nauczycieli uczących jedną klasę.
- Powszechność działań nauczycieli sprzyjających integracji wiedzy.

PYTANIE BADAWCZE

Co ułatwia, a co utrudnia współpracę nauczycieli w podejmowaniu działań sprzyjających integracji wiedzy przez uczniów?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
nauczyciele	pole słotowe	Co pomaga, a co utrudnia współpracę w zespole nauczycieli uczących jedną klasę w zakresie działań sprzyjających integracji wiedzy przez uczniów?

PYTANIE BADAWCZE

Jaką wiedzę uczniów z innych przedmiotów nauczyciele wykorzystują na swoich lekcjach?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
nauczyciele	gadająca ściana – nauczyciele codziennie (przez tydzień lub przez dwa tygodnie) przykleją na niej odpowiedzi. Po każdym dniu kartki są zabierane do analizy, następnego dnia gadająca ściana jest zaś wypełniana na nowo	Jakie treści z innych przedmiotów były dziś wykorzystane przeze mnie na lekcji w badanej klasie?
uczniowie	gadająca ściana – tę metodę w jednej klasie realizuje jeden nauczyciel	Odpowiedz na pytanie: – Na jakich lekcjach skorzystałaś (skorzystałeś) dziś z wiedzy z innego przedmiotu?
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – czy i w jaki sposób uczniowie korzystali z wiedzy z innych dziedzin (przedmiotów) podczas lekcji.

PYTANIE BADAWCZE

W jaki sposób nauczyciele zapewniają na swoich lekcjach warunki integracji wiedzy (umiejętności) z innych dziedzin (przedmiotów)?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – czy i w jaki sposób uczniowie korzystali z wiedzy z innych dziedzin (przedmiotów) podczas lekcji, – jakie działania ułatwiające uczniom integrację wiedzy podejmuje nauczyciel na lekcji, – która metoda (forma) zastosowana na lekcji sprzyjała integracji wiedzy – co o tym świadczy.
uczniowie	róża wiatrów – nauczyciel prosi uczniów, aby uwzględnili jego lekcje	Jak często podczas lekcji zdarzają się następujące sytuacje: – Nauczyciel wskazuje nam informacje z innych przedmiotów, z jakich możemy skorzystać. – Korzystam z wiedzy zdobytej na innych przedmiotach, ale bez udziału nauczyciela. – Nauczyciel zadaje zadania domowe, w których korzystamy z wiedzy zdobytej na innym przedmiocie. – Razem z nauczycielem realizujemy projekty, których tematyka obejmuje kilka przedmiotów.

Drugi projekt ewaluacji

CEL BADANIA:

Po co chcemy zrealizować badanie? Do czego chcemy wykorzystać jego wyniki?

PRZEDMIOT EWALUACJI:

— Procesy edukacyjne. Uczenie się uczniów w klasie.

OBSZAR EWALUACJI:

Co jest dla nas ważne? Co chcemy rozwijać (zmieniać)?

— Podejmowanie przez nauczycieli działań służących integracji wiedzy uczniów z różnych dziedzin.

KRYTERIA EWALUACJI:

— Skuteczność działań nauczycieli sprzyjająca integracji wiedzy u uczniów.

PYTANIE BADAWCZE

Jakie związki między różnymi przedmiotami widzą uczniowie?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
uczniowie	list do siebie – tę metodę w jednej klasie realizuje jeden nauczyciel	Które przedmioty w twoim programie szkolnym łączą się ze sobą? Wypisz takie pary i podaj przynajmniej po jednym przykładzie dla każdej pary, jak te przedmioty łączą się ze sobą.
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – czy nauczyciel na lekcji odwołuje się do informacji (wiedzy) z innych przedmiotów, – jakie informacje przywołuje nauczyciel i w jakich sytuacjach, – ilu uczniów ma możliwość wskazania powiązań między wiedzą zdobywaną na różnych przedmiotach i w jakich sytuacjach.

PYTANIE BADAWCZE

Jakie metody sprzyjają zapamiętywaniu i tworzeniu powiązań ze zdobytą przez uczniów wiedzą?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
nauczyciele	gadająca ściana	Podaj metody, które pomagają twoim uczniom w zapamiętywaniu i tworzeniu powiązań z posiadaną już wiedzą.
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – jakie metody stosowane przez nauczyciela pomagają uczniom w zapamiętywaniu i tworzeniu powiązań między tym, czego dowiadują się na lekcji, a już posiadaną wiedzą – co o tym świadczy.
uczniowie	sortowanie – nauczyciel prosi uczniów, aby uwzględnili jego lekcje	Co ci pomaga, a co ci przeszkadza w uczeniu się? Pudełka: Bardzo pomaga – mało pomaga – nie pomaga Karty do sortowania: – powtórki, – rozmowa o tym, co już wiem, – wizualizowanie, wierszowanie, hip-hopowanie, inne, – tworzenie skojarzeń, – przedstawianie i demonstrowanie, – inne (lista powinna być uzupełniona o metody stosowane przez nauczyciela).

Warto badać w każdej chwili każde swoje działanie i wyciągać wnioski, weryfikować to, co się robi.

JOANNA BUSZKOWSKA, PEDAGOG W LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCYM NR 5 IM. KLAUDYNY POTOCKIEJ W POZNANIU

6

OBSZAR

Wzmacnianie przez nauczycieli motywacji uczniów do uczenia się

Dlaczego ten obszar jest ważny?

Działania nauczycieli w tym obszarze mogą przynieść uczniom wiele korzyści:

- * prowadzą do zwiększenia odpowiedzialności uczniów za własną naukę,
- * zwiększają trwałość nabytej wiedzy i uzyskanych umiejętności,
- * prowadzą do większego zaangażowania uczniów w proces uczenia się,
- * wpływają na tworzenie atmosfery sprzyjającej uczeniu się,
- * prowadzą do zwiększenia aktywności uczniów w procesie uczenia się i kształtowania własnej samodzielności.

Pierwszy projekt ewaluacji

CEL BADANIA:

Po co chcemy zrealizować badanie? Do czego chcemy wykorzystać jego wyniki?

PRZEDMIOT EWALUACJI:

— Procesy edukacyjne. Uczenie się uczniów w klasie.

OBSZAR EWALUACJI:

Co jest dla nas ważne? Co chcemy rozwijać (zmieniać)?

— Wzmacnianie przez nauczycieli motywacji uczniów do uczenia się.

KRYTERIA EWALUACJI:

Co będzie dla nas ważne przy określeniu jakości realizowanych działań?

— Skuteczność metod stosowanych przez nauczycieli w motywowaniu uczniów do uczenia się.

— Adekwatność stosowanych metod do potrzeb uczniów.

PYTANIE BADAWCZE

Które metody motywowania uczniów stosowane przez nauczycieli są skuteczne?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
uczniowie	sortowanie – nauczyciel stosujący tę metodę prosi, aby uczniowie odnieśli się do jego lekcji	Co cię zachęca do uczenia się? Uczniowie szeregują metody stosowane przez nauczyciela według ich skuteczności. Uczniowie dostają czyste kartki, na których mogą dopisać inne czynniki zachęcające ich do uczenia się. – Gdy otrzymuję dobre stopnie. – Gdy dostaję pochwałę od nauczyciela. – Gdy nauczyciel daje mi wskazówki, jak dalej pracować. – Gdy otrzymam niższą ocenę, niż chciałam (chciałem). – Gdy nauczyciel pokazuje mi, jakie błędy popełniłam (popełniłem). – Gdy sama (sam) mogę ocenić swoją pracę. – Gdy dostaję ciekawe zadanie do wykonania. – Gdy mogę uczyć się z innymi. – Gdy nauczyciel mnie pochwali na forum klasy. – Gdy znam zasady oceniania. – Gdy lekcje są ciekawe.
uczniowie	pole siłowe – nauczyciel stosujący tę metodę prosi, aby uczniowie odnieśli się do jego lekcji	– Co cię zachęca do nauki? – Co cię zniechęca do nauki?
uczniowie	poczta (niedokończone zdania) – nauczyciel stosujący tę metodę prosi, aby uczniowie odnieśli się do jego lekcji	– Uczę się, ponieważ... – Najchętniej uczę się, kiedy... – Do uczenia się najbardziej zachęca mnie... – Kiedy się czegoś dobrze nauczę, wówczas... – Nie mam ochoty się uczyć, kiedy...
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – w jakich momentach lekcji uczniowie są najbardziej zaangażowani, – jakie działania nauczyciela powodują wzrost zaangażowania uczniów, – jakie działania nauczyciela powodują spadek zaangażowania uczniów.

PYTANIE BADAWCZE

Które metody i narzędzia motywowania uczniów są dostosowane do ich potrzeb?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
uczniowie	poczta – nauczyciel stosujący tę metodę prosi, aby uczniowie odnieśli się do jego lekcji	Dokończ następujące zdania: – Podczas lekcji najbardziej lubię... – Podczas lekcji najbardziej nie lubię... – Chciałabym (chciałbym), żeby podczas lekcji... – Najchętniej się uczę, kiedy... – Do uczenia się najbardziej zachęca mnie...
uczniowie	pole siłowe – nauczyciel stosujący tę metodę prosi, aby uczniowie odnieśli się do jego lekcji	– Co cię zachęca do nauki? – Co cię zniechęca do nauki?
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – czy uczniowie są zmotywowani do nauki podczas lekcji, jakie działania podejmuje nauczyciel i jak reagują na nie uczniowie, – czy uczniowie mówią o tym, jak chcieliby pracować podczas lekcji, i czy nauczyciel uwzględni ich opinię, – czy nauczyciel stosuje formy pracy, które odpowiadają uczniom, i czy uczniowie chętnie posługują się metodami zaproponowanymi przez nauczyciela – co o tym świadczy.

Realizując badanie, chcieliśmy poznać prawdziwe przyczyny tego, dlaczego nasi uczniowie się uczą. Chcieliśmy zobaczyć, czy oni rzeczywiście są aktywni – sprawdzić to w relacji „nauczyciel – uczeń”. Z badania wiemy, że tradycyjne metody nauczania niekoniecznie wzbudzają wśród uczniów motywację do uczenia się. Myślę, że dla części nauczycieli badanie stało się okazją do refleksji, że czas pomyśleć o innych, bardziej nowoczesnych i bardziej efektywnych metodach nauczania.

RAFAŁ OTREBA, **DYREKTOR** ZESPOŁU SZKÓŁ OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH NR 3 W RUDZIE ŚLĄSKIEJ

Trzeci projekt ewaluacji – szkoła podstawowa*

PRZEDMIOT EWALUACJI:

— Procesy edukacyjne. Uczenie się uczniów w klasie.

OBSZAR EWALUACJI:

Co jest dla nas ważne? Co chcemy rozwijać (zmieniać)?

— Wzmacnianie przez nauczycieli motywacji uczniów do uczenia się.

KRYTERIA EWALUACJI:

— **Skuteczność** metod stosowanych przez nauczycieli w motywowaniu uczniów do uczenia się.

— **Adekwatność** stosowanych metod do potrzeb uczniów.

PYTANIE BADAWCZE

W jakim stopniu stosowane przez nauczycieli metody motywowania uczniów są skuteczne?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
uczniowie	sortowanie – w każdej klasie czwartej badanie przeprowadza wychowawca, pytania dotyczą ogólnie uczenia się (na wszystkich przedmiotach)	<p>Co cię zachęca do uczenia się? Odpowiedzi wrzuc do odpowiednich koszy (pudełek). Kosze (pudełka): Bardzo mnie zachęca – trochę mnie zachęca – raczej mnie nie zachęca – w ogóle mnie nie zachęca</p> <p>Karty do sortowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Pochwała nauczyciela udzielona indywidualnie. – Pochwała nauczyciela udzielona na forum klasy. – Pochwała rodzica. – Gdy otrzymuję dobre stopnie. – Gdy mam do wykonania ciekawe zadanie. – Gdy znam zasady oceniania. – Gdy na lekcji pracuję indywidualnie. – Gdy na lekcji pracuję wspólnie z kolegami (z kolegą z ławki lub w grupie). – Gdy nauczyciel daje mi wskazówki, jak dalej pracować. – Gdy nauczyciel wskazuje mi popełnione przeze mnie błędy. – Gdy przeprowadzamy doświadczenia na lekcji. – Gdy nauczyciel nagradza moją aktywność plusem. – Gdy wychodzimy poza budynek szkoły, pracujemy w terenie. – Krótka kartkówka. – Praca klasowa. – Spotkania z ciekawymi ludźmi. – Inne formy lekcji – wystawy, wycieczki, pokazy. – Udział w konkursach. – Ciekawe karty pracy. – Wykorzystanie na zajęciach tablicy interaktywnej, komputera, magnetofonu. – Prace zadawane dodatkowo na ocenę celującą.

* Projekt przygotowany przez nauczycieli ze Szkoły Podstawowej im. Juliana Tuwima w Parzęczewie.

nauczyciele	schody – wypełnia anonimowo każdy nauczyciel uczący w klasach czwartych	<p>Które sposoby motywowania uczniów klas czwartych do uczenia się są według Pani (Pana) najbardziej skuteczne? Proszę wybrać odpowiedzi i ustawić je na schodach w odpowiedniej kolejności (wpisując numer).</p> <p>Karty ze stwierdzeniami:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Pochwała nauczyciela udzielona indywidualnie. – Pochwała nauczyciela udzielona na forum klasy. – Gdy stawiam uczniowi dobry stopień. – Gdy uczniowie mają do wykonania ciekawe zadanie. – Gdy zapoznaję uczniów z zasadami oceniania. – Gdy pozwalam uczniom pracować na lekcji indywidualnie. – Gdy pozwalam uczniom pracować na lekcji w parach (grupach). – Gdy daję uczniowi wskazówki, jak ma dalej pracować. – Gdy wskazuję uczniowi, jakie błędy popełnił. – Gdy daję uczniom możliwość przeprowadzania doświadczeń na lekcji. – Gdy nagradzam aktywność ucznia plusem. – Gdy wychodzę z uczniami poza budynek szkoły, pracujemy w terenie. – Gdy robię krótkie kartkówki. – Gdy robię klasówki. – Organizowanie spotkań z ciekawymi ludźmi. – Inne formy lekcji – wystawy, wycieczki, pokazy. – Ciekawe karty pracy. – Wykorzystanie na zajęciach tablicy interaktywnej, komputera, magnetofonu. – Prace zadawane dodatkowo na ocenę celującą.
-------------	---	--

PYTANIE BADAWCZE

W jakiej mierze metody i narzędzia motywowania uczniów są dostosowane do ich potrzeb

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
uczniowie	tarcza strzelnicza – każdy nauczyciel pyta o własne lekcje	<p>Jakie formy pracy na mojej lekcji odpowiadają ci najbardziej?</p> <ul style="list-style-type: none"> – praca indywidualna, – praca w grupach, – praca w parach, – praca zbiorowa.
uczniowie	kwiatek – każdy nauczyciel pyta o własne lekcje	<p>Co cię najbardziej zachęca do uczenia się? Kiedy pracujesz najchętniej? Co lubisz najbardziej? Zamaluj odpowiednie płatki.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Uczymy się, bawiąc. – Pracujemy z tablicą interaktywną. – Pracujemy na podstawie kart pracy. – Pracujemy z książką (ćwiczeniem). – Nauczyciel podchodzi do mnie i objaśnia, wskazuje błędy. – Rozmawiamy, dyskutujemy. – Rozwiązuję zadania (ćwiczenia) przy tablicy. <p>Część płatków pozostaje pusta i każdy nauczyciel przedmiotu (zanim rozda karty ewaluacji) uzupełnia je dodatkowo działaniami, które są realizowane na jego zajęciach (na przykład język polski – „odgrywamy scenki”, przyroda – „wykonujemy doświadczenia”).</p>
nauczyciele	balon wywieszony w pokoju nauczycielskim w formie plakatu – uzupełniają anonimowo nauczyciele uczący w klasach czwartych	<p>Czasza: Uczniowie są najbardziej aktywni, gdy... Kosz: Najczęściej pracuję na lekcji [metody, formy, działania]... Balast: Najgorzej uczniowie pracują, gdy...</p>

7

OBSZAR

Budowanie przez nauczycieli odpowiedzialności za uczenie się

Dlaczego ten obszar jest ważny?

Działania nauczycieli w tym obszarze przynoszą uczniom następujące korzyści

- * uczeń bierze odpowiedzialność za swój rozwój,
- * uczeń rozwija wewnątrzsterowność (samosterowność) i samokontrolę,
- * uczeń ma poczucie sprawczości,
- * uczeń uczy się podejmować decyzje i działania, które są wynikiem własnego świadomego wyboru,
- * uczeń uczy się dostrzegać konsekwencje własnych działań, nie zrzuca winy na zewnętrzne okoliczności czy uwarunkowania,
- * uczeń rozwija wewnętrzne przekonanie o wartości uczenia się,
- * uczeń rozumie, w jakim celu się uczy, i świadomie uczestniczy w tym procesie,
- * uczeń uczy się analizować własne działania,
- * uczeń uczy się samodzielnie kierować własnym życiem.

Aby kształtować postawę odpowiedzialności za swój rozwój, są potrzebne:

- * samoświadomość (świadomość swoich mocnych i słabych stron oraz preferencji), świadomość procesu, w jakim uczeń uczestniczy,
- * możliwość wpływu i wolność wyboru,
- * doświadczenie podejmowania i dotrzymywania zobowiązań lub realizacji różnych działań (w stosunku do siebie samego i do innych),
- * doświadczenie ponoszenia konsekwencji swoich działań,
- * refleksja nad przyczynami sukcesów i porażek – wyciąganie wniosków na przyszłość (umiejętność samooceny),
- * doświadczenie akceptacji, zaufania i szacunku dla indywidualności,
- * możliwość kontaktu z osobami, które mogą być przykładem w tym zakresie.

Pierwszy projekt ewaluacji

CEL BADANIA:

Po co chcemy zrealizować badanie? Do czego chcemy wykorzystać jego wyniki?

PRZEDMIOT EWALUACJI:

— Procesy edukacyjne. Uczenie się uczniów w klasie.

OBSZAR EWALUACJI:

Co jest dla nas ważne? Co chcemy rozwijać (zmieniać)?

— Budowanie przez nauczycieli odpowiedzialności uczniów za uczenie się.

KRYTERIA EWALUACJI:

Co będzie dla nas ważne przy określeniu jakości realizowanych działań?

— Powszechność działań nauczycieli w kształtowaniu odpowiedzialności uczniów.

— Skuteczność działań nauczycieli w kształtowaniu odpowiedzialności uczniów.

PYTANIE BADAWCZE

W jaki sposób nauczyciele kształtują odpowiedzialność uczniów za własne uczenie się na lekcjach?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
uczniowie	sortowanie grupowe – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Pudełka: Zawsze – często – czasami – nigdy Karty do sortowania: – Zgłaszamy pomysły dotyczące tego, jak chcielibyśmy pracować na lekcjach. – Nauczyciel uwzględni zgłaszane przez nas pomysły. – Wspólnie z nauczycielem planujemy, czego i jak będziemy się uczyć. – Nauczyciele zachęcają nas do wymyślenia i realizowania własnych pomysłów.
uczniowie	róża wiatrów (przez tydzień lub przez dwa tygodnie na każdej lekcji) – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Na lekcji miałam (miałem) wpływ na: – omawiane tematy i treści, – sposób uczenia się, – tempo pracy, – atmosferę w klasie, – pracę domową, – inne (biała plama, na której można dopisać inne działania).
nauczyciele	sortowanie indywidualne	Pudełka: Zawsze – często – czasami – nigdy Karty do sortowania: – Daję uczniom wybór dotyczący metod pracy na lekcji. – Wspólnie z uczniami planuję pracę. – Daję uczniom możliwość wyboru w zakresie tematyki lekcji (doboru treści). – Umożliwiam uczniom wybór zakresu i rodzaju prac domowych. – Ustalę z uczniami czas wykonania zadania. – Uczniowie mają wpływ na kryteria oceniania (sposób oceniania). – Zapewniam uczniom wpływ na terminy sprawdzianów i testów. – Umożliwiam uczniom wybór zajęć dodatkowych.
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – czy nauczyciel umożliwia uczniom wybór metod pracy na lekcji, – czy nauczyciel umożliwia uczniom wybór zakresu i rodzaju pracy domowej, – czy nauczyciel ustala z uczniami czas wykonania zadania, – czy nauczyciel umożliwia uczniom zastanowienie się nad tym, czego nauczyli się na lekcji.

PYTANIE BADAWCZE

Jak nauczyciele kształtują świadomość uczniów w zakresie celów, programu i metod nauczania?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: <ul style="list-style-type: none"> – czy uczniowie poznają cele lekcji, – czy nauczyciel rozmawia z uczniami o tym, w jaki sposób będzie przebiegać lekcja (jak będą osiągane jej cele), – czy nauczyciel rozmawia z uczniami o tym, co powinni wiedzieć lub umieć w związku z tematem poruszonym na lekcji, – czy nauczyciel określa kryteria oceniania, odnosząc się do treści poruszanych na lekcji.
uczniowie	sortowanie wspólne w grupach – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Pudełka: Zawsze – często – czasami – nigdy Karty do sortowania: <ul style="list-style-type: none"> – Nauczyciel rozmawia z nami o tym, co powinniśmy wiedzieć lub umieć w związku z tematem poruszonym na lekcji. – Nauczyciel rozmawia z nami o tym, w jaki sposób będzie przebiegała lekcja. – Znamy kryteria oceniania. – Wiemy, o co nauczyciel będzie pytał, sprawdzając naszą wiedzę i nasze umiejętności.
uczniowie	termometr (przez tydzień na każdej lekcji) – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Po każdej lekcji prosimy o odniesienie się do zdań na termometrze: <ul style="list-style-type: none"> – Wiem, czego się nauczyłam (nauczyłem). – Wiem, czego nauczyciel będzie ode mnie wymagał, aby sprawdzić moją wiedzę.

PYTANIE BADAWCZE

Ilu uczniów czuje się odpowiedzialnych za własny rozwój?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
uczniowie	pytanie i odpowiedzi zapisane na plakacie na ścianie (tablicy) – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własny przedmiot	Uczniowie mają trzy kropki do dyspozycji – mogą oddać głos na jeden czynnik (wtedy przyklejają trzy kropki) albo na dwa lub trzy czynniki (wtedy przyklejają po jednej kropce na każdy czynnik). Odpowiedz na pytanie: Dlaczego się uczę? <ul style="list-style-type: none"> – Dla siebie (żeby mieć większą wiedzę). – Dla rodziców. – Dla ocen. – Dla nauczyciela. – Dla frajdy. – Żeby dobrze zdać egzamin. – Nie wiem (trzeba się uczyć, więc się uczę).
uczniowie	pytanie i odpowiedzi zapisane na plakacie na ścianie (tablicy) – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własny przedmiot	Uczniowie mają trzy kropki do dyspozycji – mogą oddać głos na jeden czynnik (wtedy przyklejają trzy kropki) albo na dwa lub trzy czynniki (wtedy przyklejają po jednej kropce na każdy czynnik). Odpowiedz na pytanie: Od czego w największym stopniu zależą twoje wyniki w nauce? <ul style="list-style-type: none"> – Od mojego zaangażowania. – Od moich uzdolnień. – Od czasu, jaki poświęcam na naukę. – Od pomocy rodziców. – Od pomocy kolegów. – Od opinii nauczycieli na mój temat. – Od atmosfery w klasie. – Od pracy nauczycieli. – Od korepetycji. – Od szczęścia. – Od innych czynników. Jakich?
uczniowie	niedokończone zdania (poczta) – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własny przedmiot	<ul style="list-style-type: none"> – Czuję, że chcę się uczyć i rozwijać przez wzgląd na samego siebie (nie dla ocen, rodziców i nauczyciela), gdy... – Wywiązuję się z podjętych zobowiązań, jeśli...

Drugi projekt ewaluacji

CEL BADANIA:

Po co chcemy zrealizować badanie? Do czego chcemy wykorzystać jego wyniki?

PRZEDMIOT EWALUACJI:

— Procesy edukacyjne. Uczenie się uczniów w klasie.

OBSZAR EWALUACJI:

Co jest dla nas ważne? Co chcemy rozwijać (zmieniać)?

— Wzmacnianie przez nauczycieli motywacji uczniów do uczenia się.

KRYTERIA EWALUACJI:

Co będzie dla nas ważne przy określeniu jakości realizowanych działań?

- Decyzyjność uczniów podczas lekcji.
- Skuteczność działań nauczycieli.
- Powszechność działań nauczycieli w zakresie kształtowania u uczniów poczucia odpowiedzialności za rezultaty ich uczenia się.

PYTANIE BADAWCZE

Jaki jest obszar decyzyjności uczniów w zakresie procesu ich uczenia się?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
uczniowie	list do przyjaciela – tę metodę stosuje w jednej klasie jeden nauczyciel	Do klasy przychodzi nowy kolega. Napisz mu, w jaki sposób będzie się uczył w twojej szkole, co będzie zależało od niego, co od nauczycieli, a co od rodziców?
uczniowie	tarcza strzelnicza – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Na co masz wpływ na lekcjach w szkole? Oceń każdy aspekt przedstawiony na tarczy strzelniczej (im bliżej środka, tym większy masz wpływ): – Na to, czego się uczę. – Na atmosferę w klasie. – Na sposób, w jaki pracuję na lekcji. – Na terminy testów i sprawdzianów. – Na sposób oceniania.
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – czy nauczyciel rozmawia z uczniami o tym, w jaki sposób będzie przebiegać lekcja (jak będą osiągane jej cele), – jakie możliwości decydowania o treściach lekcji i sposobie pracy zapewnia nauczyciel uczniom, – czy nauczyciel umożliwia uczniom dokonanie wyboru tego, jakie zadania będą wykonywać na lekcji, – czy nauczyciel pozwala uczniom zaplanować pracę (kolejność realizacji zadań, czas wykonania zadania), – jakie możliwości dokonania samooceny zapewnia nauczyciel uczniom na lekcji, – jakie możliwości decydowania o pracy domowej zapewnia nauczyciel uczniom, – na co jeszcze uczniowie mają wpływ w trakcie lekcji – co o tym świadczy.

PYTANIE BADAWCZE

Jaki jest poziom odpowiedzialności uczniów za rezultaty własnego uczenia się?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
uczniowie	sortowanie – tę metodę stosuje w jednej klasie jeden nauczyciel	<p>Od czego zależą twoje osiągnięcia w szkole?</p> <p>Pudełka: Zdecydowanie tak – raczej tak – raczej nie – zdecydowanie nie</p> <p>Karty do sortowania:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Od mojego zaangażowania. – Od moich uzdolnień. – Od czasu, jaki poświęcam na naukę. – Od pomocy rodziców. – Od atmosfery w klasie. – Od pomocy kolegów. – Od opinii nauczycieli na mój temat. – Od pracy nauczycieli. – Od korepetycji. – Od szczęścia lub pecha. – Od mojego stanu zdrowia. – Od obecności na lekcjach. – Od wsparcia ze strony nauczyciela.

Trzeci projekt ewaluacji

CEL BADANIA:

Po co chcemy zrealizować badanie? Do czego chcemy wykorzystać jego wyniki?

PRZEDMIOT EWALUACJI:

— Procesy edukacyjne. Uczenie się uczniów w klasie.

OBSZAR EWALUACJI:

Co jest dla nas ważne? Co chcemy rozwijać (zmieniać)?

— Budowanie przez nauczycieli odpowiedzialności uczniów za uczenie się.

KRYTERIA EWALUACJI:

Co będzie dla nas ważne przy określeniu jakości realizowanych działań?

— Powszechność działań nauczycieli w kształtowaniu odpowiedzialności uczniów.

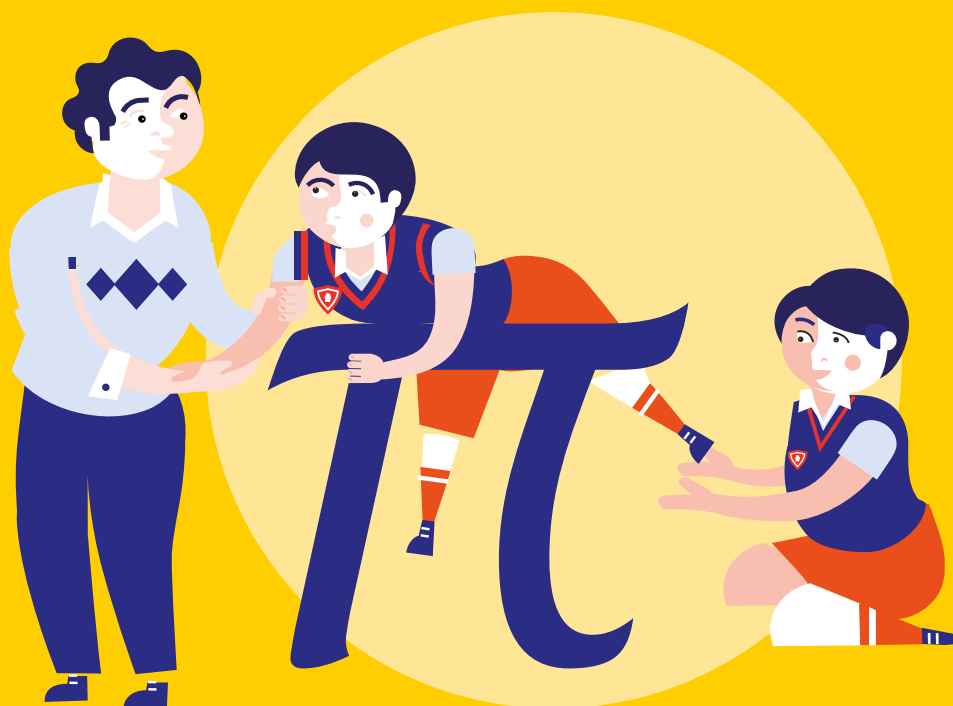
— Skuteczność działań nauczycieli w kształtowaniu odpowiedzialności uczniów.

PYTANIE BADAWCZE

Jak nauczyciele wykorzystują błędy popełniane przez uczniów do wyciągnięcia przez nich wniosków na temat dalszej pracy?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
uczniowie	sortowanie indywidualne – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Pudełka: Zawsze – często – czasami – nigdy Karty do sortowania: – Nie boję się popełniać błędów podczas lekcji (to jest normalne, że na lekcji uczymy się na błędach). – Analizujemy popełniane przez nas błędy wspólnie z nauczycielem (dzięki temu wiemy, co poprawić w przyszłości). – Boję się popełniać błędy na lekcjach. – Nauczyciel krytykuje mnie za popełnione błędy.
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – jaka jest reakcja nauczyciela na błędną odpowiedź ucznia, – czy można zaobserwować ćwiczenie samooceny (oceny koleżeńskiej) przez uczniów – co o tym świadczy, – czy atmosfera na lekcji (zachowanie nauczyciela) umożliwi uczniom nieskrępowane poszukiwanie odpowiedzi, czy wypowiedzi uczniów są swobodne, uczniowie nie obawiają się konsekwencji błędnych wypowiedzi – co o tym świadczy, – czy uczniowie mają czas na analizę błędów i wyciągnięcie wniosków – co o tym świadczy, – czy nauczyciel stosuje metody pracy umożliwiające poszukiwanie różnych odpowiedzi i wspierające wyciągnięcie wniosków – jakie są to metody.

*Wspieranie przez
nauczycieli relacji
sprzyjających uczeniu
się uczniów*

Dlaczego ten obszar jest ważny?

Działania nauczycieli w tym obszarze przynoszą uczniom następujące korzyści:

- * większą chęć uczenia się,
- * poprawę umiejętności uczniów i podniesienie poziomu wiedzy,
- * poczucie bezpieczeństwa,
- * dobre relacje z kolegami.

Z perspektywy ucznia jest ważne, aby uczniowie:

- * mieli poczucie, że na zajęciach będzie porządek, atmosfera będzie przyjazna i pozbawiona elementów niepotrzebnego stresu,
- * wiedzieli, jakie są kryteria oceniania, jakie są wobec nich oczekiwania i co powinni zrobić, żeby je spełnić (co sprzyja polepszeniu atmosfery),
- * wiedzieli, że nie będą oceniani za zachowanie, ale za umiejętności i wiedzę,
- * wzięli odpowiedzialność za własny proces uczenia się (wiedzieli, że od nich także zależy atmosfera w klasie),
- * byli współodpowiedzialni za to, co się dzieje w klasie,
- * dostrzegali wartość uczenia się i wiedzieli, że procesy edukacyjne następują przede wszystkim w klasie, nie zaś tylko w domu,
- * wiedzieli, że mogą uczyć się od siebie nawzajem, nie zaś tylko od nauczyciela.

Aby wspierać relacje sprzyjające uczeniu się, potrzeba:

- * świadomości, że sama nauka nie wystarczy, ważne są bowiem warunki, które jako nauczyciele stworzymy naszym uczniom,
- * zmiany podejścia do oceniania – dobre warunki uczenia się w klasie mogą się przyczynić do poprawy umiejętności uczniów i podniesienia poziomu wiedzy,
- * zyskania świadomości, jakie metody mogą włączyć do pracy, aby pomóc uczniom sprawnie się uczyć podczas zajęć.

Pierwszy projekt ewaluacji

CEL BADANIA:

Po co chcemy zrealizować badanie? Do czego chcemy wykorzystać jego wyniki?

PRZEDMIOT EWALUACJI:

— Procesy edukacyjne. Uczenie się uczniów w klasie.

OBSZAR EWALUACJI:

Co jest dla nas ważne? Co chcemy rozwijać (zmieniać)?

— Wspieranie przez nauczycieli relacji sprzyjających uczeniu się uczniów.

KRYTERIA EWALUACJI:

Co będzie dla nas ważne przy określeniu jakości realizowanych działań?

— Współodpowiedzialność uczniów i nauczycieli za atmosferę panującą w klasie.

— Skuteczność działań nauczycieli w zakresie kształtowania u uczniów odpowiedzialności za atmosferę panującą w klasie.

PYTANIE BADAWCZE

W jaki sposób nauczyciele rozbudzają u uczniów poczucie współodpowiedzialności za kształtowanie atmosfery podczas lekcji?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – jak nauczyciel dzieli się z uczniami odpowiedzialnością za atmosferę w klasie (na przykład odwołuje się do wspólnie stworzonego kontraktu lub wspólnie opracowanych zasad, wspólnie ustala te zasady).
nauczyciele	poczta	Podczas zajęć dbam o to, żeby wszyscy czuli się dobrze, przez...
uczniowie	sortowanie – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Pudełka: Tak – raczej tak – raczej nie – zdecydowanie nie Karty do sortowania: – Nauczyciel wspólnie z nami ustala zasady pracy na lekcjach. – Nauczyciel przedstawia nam zasady oceniania. – Nauczyciel zachęca nas do udzielania sobie informacji zwrotnej.

Miałam problem z integracją i wzajemną współpracą moich uczniów w pierwszej klasie gimnazjum. Jest to klasa, którą przejęłam po szkole podstawowej. Pracuję w zespole szkół i znałam te dzieci wcześniej, choć ich nie uczyłam. One przeszły ze szkoły podstawowej do gimnazjum, nie była to więc dla nich obca szkoła. Jako wychowawczynie zauważyłam, że są problemy z integracją – i to się przekładało na uczenie się na lekcjach. To jest dobra klasa, niesprawiająca żadnych problemów wychowawczych – poza tym, że dzieci nie chcą współpracować. Zaczęłam ten problem drążyć, starając się ustalić, co się takiego wydarzyło, że klasa, która była do tej pory zgrana, nagle przestała taka być. Poprosiłam moich uczniów o napisanie listu do przyjaciela. Tym przyjacielem byłam ja, oni zaś mieli szczerze wyrazić swoją opinię na temat tego, jakim są zespołem, jakim chcieliby być, jakie problemy dostrzegają i jaka jest także moja rola jako wychowawcy w tym wszystkim. ►

PYTANIE BADAWCZE

W jaki sposób nauczyciele rozbudzają u uczniów poczucie współodpowiedzialności za kształtowanie atmosfery podczas lekcji?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
uczniowie	pole siłowe – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Co pomaga ci się uczyć podczas lekcji, a co ci przeszkadza? W drugim etapie uczniowie zaznaczają (na przykład flamastrem lub cenkami), na co mają wpływ, na co zaś nie mają wpływu.
uczniowie	sortowanie	Od czego w największym stopniu zależy atmosfera panująca w klasie podczas lekcji? Uczniowie w grupach wspólnie ustalają hierarchę – od czynników wpływających w największym stopniu po czynniki o najmniejszym znaczeniu. – Od zachowania uczniów wobec nauczyciela. – Od sposobu traktowania uczniów przez nauczyciela. – Od zachowania uczniów wobec siebie. – Od respektowania przez uczniów obowiązujących zasad. – Od tego, czy uczniowie lubią dany przedmiot, czy też nie. – Od sposobu prowadzenia lekcji. – Od... [inne czynniki dopisane zarówno przez nauczyciela, jak i przez uczniów]
uczniowie	balon – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Czasza: W jaki sposób mogę w przyszłości poprawić atmosferę pracy w mojej klasie? Kosz: W jaki sposób dbam o dobrą atmosferę na lekcji? Balast: Co czasem robię, co może utrudniać pracę w klasie?

W jednym liście uczniowie zawarli mnóstwo informacji, które mogłam później przetworzyć, tak żeby dojść do sedna problemu i zobaczyć, gdzie tkwi jego przyczyna. Uczniowie w liście mieli się wypowiedzieć o tym, jak im się w ogóle ze mną współpracuje, jak się czują po tych pierwszych miesiącach w gimnazjum, jacy chcieliby być, jak widzą swoją klasę i gdzie tkwi problem. Okazało się, że dwie uczennice, które były liderkami w klasie, pokłóciły się – doszło do wybuchu potężnego konfliktu między nimi. Co prawda na początku ten konflikt był mały i dotyczył tylko ich dwóch. Po kilku miesiącach przeszedł jednak na całą klasę, utworzyły się dwa wrogie obozy. Poinformowałam o tej sytuacji rodziców tych dziewczynek i wspólnie uzgodniliśmy, jak rozwiązać ten problem. Zaprosiliśmy – trochę podstępem – obie zwaśnione dziewczynki na spotkanie po lekcjach i one na tym spotkaniu zaczęły ze sobą rozmawiać. Rozmawiały ponad godzinę i się pogodziły.

Poczekalam kilka tygodni i poprosiłam uczniów o wyrażenie swojego zdania. Tym razem wykorzystałam gadającą ścianę i pocztę. Na gadającej ścianie poprosiłam uczniów, żeby napisali, jak w tej chwili – po tych kilku tygodniach od rozwiązania konfliktu – czują się w swojej klasie. To, co mnie ucieszyło, to piętnaście odpowiedzi typu „Jest spoko”, „Super”, „OK”, „Luzik”. Tylko jedna osoba napisała „Jest fajnie, ale mogłoby być jeszcze lepiej”. Wiem, że nad tą integracją będę w tej klasie pracować cały czas. Teraz jednak widzę w tych kartkach, które od uczniów otrzymałam, że zaczęli mi ufać. Zobaczyli, że nie zostawiłam tego problemu, że pomogłam im ten problem rozwiązać. Powoli zaczynają pracować w grupie.

NAUCZYCIELKA W GIMNAZJUM, UCZESTNICZKA SZKOLENIA „OD BADANIA DO DZIAŁANIA, CZYLI 3P – PROSTA, POTRZEBNA I PRAKTYCZNA EWALUACJA W SZKOLE”

Drugi projekt ewaluacji

CEL BADANIA:

Po co chcemy zrealizować badanie? Do czego chcemy wykorzystać jego wyniki?

PRZEDMIOT EWALUACJI:

— Procesy edukacyjne. Uczenie się uczniów w klasie.

OBSZAR EWALUACJI:

Co jest dla nas ważne? Co chcemy rozwijać (zmieniać)?

— Wspieranie przez nauczycieli relacji sprzyjających uczeniu się uczniów.

KRYTERIA EWALUACJI:

Co będzie dla nas ważne przy określeniu jakości realizowanych działań?

- Wzajemny szacunek uczniów i nauczyciela.
- Egalitarność – działania nauczycieli są skierowane do wszystkich uczniów.
- Skuteczność działań nauczycieli na rzecz budowania relacji sprzyjających uczeniu się uczniów.

PYTANIE BADAWCZE

W jaki sposób nauczyciele tworzą w klasie atmosferę sprzyjającą uczeniu się? Jak nauczyciele swoim zachowaniem i postawą budują relacje sprzyjające uczeniu się uczniów na lekcjach?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
uczniowie	sortowanie – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Pudełka: Zupełnie jak mój nauczyciel – prawie jak mój nauczyciel – zupełnie inaczej niż mój nauczyciel Karty do sortowania: – miły, – wymagający, – szanujący ucznia, – umiejący słuchać, – człowiek, który chce być coraz lepszym nauczycielem, – zależy mu na mnie, – wierzy, że jestem mądra (mądry), – rozumie, że każdy ma prawo do błędów, – potrafi wyciągać wnioski, – godny zaufania, – ufa mi, – uczenie sprawia mu przyjemność, – można się od niego dużo nauczyć.
nauczyciele	poczta	Podczas zajęć dbam o to, żeby wszyscy dobrze się czuli, przez...
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – jak nauczyciel modeluje atmosferę w klasie przez swoje zachowanie, – jakie zachowania uczniów wzmacnia, – jakie zachowania uczniów wskazuje jako niewłaściwe, – jak nauczyciel traktuje uczniów, – czy uczniowie są traktowani w równy sposób, – w jaki sposób się do nich zwraca, – jaka jest wzajemna relacja między uczniami a nauczycielem, – jaka jest wzajemna relacja między uczniami.
uczniowie	poczta – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Na tej lekcji pomagało mi się uczyć... Na tej lekcji przeszkadzało mi...
rodzice	tarcza strzelnicza	Tarcza strzelnicza jest podzielona na trzy pola: – Nauczyciele dbają o dobre relacje między moim dzieckiem a innymi uczniami. – Nauczyciele szanują moje dziecko. – Nauczyciele traktują wszystkich uczniów równie dobrze.

Jak tak anonimowo dwadzieścia osób na przykład przyjdzie i każdy napisze karteczkę, to może powiedzieć od siebie prawdę, a jak rozmawia się z nauczycielem w cztery oczy, to trudno powiedzieć, co nie pasuje.

UCZEŃ ZESPOŁU SZKÓŁ IM. KAROLA SZYMANOWSKIEGO W OSIELCU

PYTANIE BADAWCZE

Jak czują się na lekcji uczniowie?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
uczniowie	sortowanie – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Pudełka: Zawsze – często – czasami – nigdy Karty do sortowania: – Jestem zestresowana. – Nie boję się popełniać błędów podczas lekcji. – Koledzy są mili dla mnie. – Nauczyciel mnie szanuje. – Nauczyciel jest zainteresowany tym, co mam do powiedzenia. – Uczniowie zachowują się w sposób przykry dla mnie. – Boję się, że będę wyśmiana (wyśmiany). – Chętnie przychodzę na lekcje. – Na lekcjach jest fajnie. – Na lekcjach jest nieprzyjemnie.
uczniowie	termometr	Oceń na termometrze atmosferę panującą dziś na lekcji.

Dowiedziałam się, co takiego robię, że dzieci nie zawsze rozumieją temat.

NAUCZYCIELKA, UCZESTNICZKA SZKOLENIA „OD BADANIA DO DZIAŁANIA, CZYLI 3P – PROSTA, POTRZEBNA I PRAKTYCZNA EWALUACJA W SZKOLE”

9

OBSZAR

Stosowanie metod i form sprzyjających uczeniu się uczniów

Dlaczego ten obszar jest ważny?

Działania nauczycieli w tym obszarze przynoszą uczniom następujące korzyści:

- * kształtowanie umiejętności określonych wymaganiami szczegółowymi podstawy programowej kształcenia ogólnego,
- * zwiększenie zaangażowanie uczniów w pracę na lekcji,
- * kształtowanie umiejętności pracy w zespole,
- * samodzielne dochodzenie uczniów do wiedzy,
- * zwiększenie trwałości nabytej wiedzy i uzyskanych umiejętności,
- * wykorzystanie zdobytej wiedzy i uzyskanych umiejętności w praktycznym działaniu.

Pierwszy projekt ewaluacji

CEL BADANIA:

Po co chcemy zrealizować badanie? Do czego chcemy wykorzystać jego wyniki?

PRZEDMIOT EWALUACJI:

— Procesy edukacyjne. Uczenie się uczniów w klasie.

OBZAR EWALUACJI:

Co jest dla nas ważne? Co chcemy rozwijać (zmieniać)?

— Stosowanie metod i form pracy sprzyjających uczeniu się uczniów.

KRYTERIA EWALUACJI:

Co będzie dla nas ważne przy określeniu jakości realizowanych działań?

— Skuteczność stosowanych metod i form pracy w zakresie wpływu na uczenie się uczniów.

— Adekwatność metod i form pracy do preferencji uczniów.

PYTANIE BADAWCZE

Jakie metody i formy pracy w największym stopniu pomagają uczniom się uczyć?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
uczniowie	pole siłowe – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Jakie metody i formy pracy stosowane podczas lekcji przez nauczyciela pomagają ci się uczyć? Odpowiedz w czterech polach: – Najbardziej pomaga mi w uczeniu się na lekcji, gdy... ++ – Pomaga mi w uczeniu się na lekcji, gdy... + – Trudno mi się uczyć na lekcji, gdy... – – W ogóle się nie uczę na lekcji, gdy... -- Ważne jest, żeby znaleźć czas na omówienie z uczniami wyników badania, na przykład przez zadanie pytania: „Czego nauczyliście się w ten sposób?”.
	linia czasu – nauczyciele stosujący tę metodę, pytają o własne lekcje	Uczniowie oceniają poziom swojego zaangażowania na lekcji w momentach, które wskazuje nauczyciel. Ważne jest, żeby znaleźć czas na omówienie z uczniami wyników badania, na przykład przez zadanie pytania: „Czego nauczyliście się w ten sposób?”.
uczniowie	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – w trakcie których form pracy uczniowie byli najbardziej zaangażowani – co o tym świadczy, – w trakcie których form pracy uczniowie byli najmniej zaangażowani (byli znudzeni) – co o tym świadczy.

PYTANIE BADAWCZE

Jakie metody i formy pracy na lekcji uczniowie preferują?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
uczniowie	gadająca ściana	– Jakie metody pracy na lekcji lubisz najbardziej? – Jakie metody pracy na lekcji lubisz najmniej?
	poczta	Do wyboru: – Dziś najbardziej byłam zainteresowana (byłem zainteresowany) lekcją, kiedy... – Dziś najmniej byłam zainteresowana (byłem zainteresowany) lekcją, kiedy... Dziś na lekcji zaciekało mnie... Dziś na lekcji nudziłam się (nudziłem się), gdy...
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – które metody zastosowane podczas lekcji wzbudziły największe zainteresowanie uczniów – co o tym świadczy.

Widzę, jak wiele można zyskać w pracy z uczniami, jeśli się ich pyta o zdanie, rozmawia na temat tego, co ich interesuje, a co nie. Czują się dowartościowani, ważni, chętniej zabierają głos – nawet ci, których do tej pory odbierałam jako nieśmiały, obojętnych.

NAUCZYCIELKA – UCZESTNICZKA SZKOLEŃ „OD BADANIA DO DZIAŁANIA, CZYLI 3P – PROSTA, POTRZEBNA I PRAKTYCZNA EWALUACJA W SZKOLE”

Drugi projekt ewaluacji

CEL BADANIA:

Po co chcemy zrealizować badanie? Do czego chcemy wykorzystać jego wyniki?

— Chcemy, aby nauczyciele w naszej szkole wykorzystywali na lekcjach metody pracy, które będą w jak największym stopniu wspierały proces uczenia się uczniów.

PRZEDMIOT EWALUACJI:

— Procesy edukacyjne. Uczenie się uczniów w klasie.

OBSZAR EWALUACJI:

Co jest dla nas ważne? Co chcemy rozwijać (zmieniać)?

— Stosowanie metod i form pracy sprzyjających uczeniu się uczniów.

KRYTERIA EWALUACJI:

Co będzie dla nas ważne przy określeniu jakości realizowanych działań?

— Podmiotowość uczniów.

PYTANIE BADAWCZE

Jakie metody i formy pracy na lekcji uczniowie preferują?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
uczniowie	sortowanie indywidualne – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Pudełka: Zawsze – często – czasami – nigdy Stwierdzenia: – Zgłaszamy pomysły, jak chcielibyśmy pracować na lekcjach. – Nauczyciel uwzględni zgłaszane przez nas pomysły. – Wspólnie z nauczycielem planujemy, czego i jak będziemy się uczyć. – Nauczyciele zachęcają nas do wymyślenia i realizowania własnych pomysłów.
	róża wiatrów – przez tydzień lub przez dwa tygodnie na każdej lekcji (nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje)	Na lekcji miałam (miałem) wpływ na: – omawiane tematy i treści, – sposób uczenia się, – tempo pracy, – atmosferę panującą w klasie, – pracę domową, – inne (biała plama, na której można dopisać inne czynniki).
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – czy nauczyciel rozmawia z uczniami o tym, w jaki sposób będzie przebiegać lekcja (jak będą osiągane jej cele), – czy nauczyciel umożliwia uczniom wybór dotyczący metod pracy na lekcji, – czy nauczyciel umożliwia uczniom wybór zakresu i rodzaju pracy domowej, – czy nauczyciel ustala z uczniami czas wykonania zadania, – czy nauczyciel pozwolił uczniom zastanowić się nad tym, czego nauczyli się na lekcji.
	sortowanie indywidualne	Pudełka: Zawsze – często – czasami – nigdy Stwierdzenia: – Umożliwiam uczniom wybór metod pracy na lekcji. – Wspólnie z uczniami planuję pracę. – Umożliwiam uczniom wybór tematu lekcji (dobór treści). – Umożliwiam uczniom wybór zakresu i rodzaju prac domowych. – Ustalam z uczniami czas wykonania zadania. – Uczniowie mają wpływ na kryteria oceniania (sposób oceniania). – Zapewniam uczniom wpływ na terminy sprawdzianów i testów. – Umożliwiam uczniom wybór zajęć dodatkowych.

Przekonałam się, że muszę dobrać różne metody pracy dla uczniów, ponieważ inaczej się nudzą, a ja myślę, że nie chce się im uczyć.

NAUCZYCIELKA – UCZESTNICZKA SZKOLEŃ „OD BADANIA DO DZIAŁANIA, CZYLI 3P – PROSTA, POTRZEBNA I PRAKTYCZNA EWALUACJA W SZKOLE”

Trzeci projekt ewaluacji

– klasa trzecia szkoły podstawowej*

CEL BADANIA:

— Pozyskanie informacji na temat działań nauczycieli sprzyjających uczeniu się uczniów klas trzecich szkoły podstawowej.

PRZEDMIOT EWALUACJI:

— Procesy edukacyjne. Uczenie się uczniów w klasie.

OBSZAR EWALUACJI:

Co jest dla nas ważne? Co chcemy rozwijać (zmieniać)?

— Stosowanie metod i form pracy sprzyjających uczeniu się uczniów.

KRYTERIA EWALUACJI:

— Adekwatność metod i form pracy sprzyjających uczeniu się.

— Atrakcyjność stosowanych metod i form pracy w zakresie wpływu na uczenie się uczniów.

PYTANIE BADAWCZE

*Jakie metody i formy pracy uczniowie najchętniej stosują podczas lekcji?
Jakie metody i formy pracy cieszą się największym zainteresowaniem uczniów?
Jakie formy pracy uczniowie chcieliby stosować częściej?
Jakie metody i formy pracy nie odpowiadają uczniom?*

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
uczniowie	gadająca ściana – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Wyraż swoją opinię na temat zajęć. Które spośród stosowanych na lekcjach metod i form są przez Ciebie najbardziej: – lubiane, – nielubiane.
uczniowie	termometr – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Oceń, w jakim stopniu podobają Ci się (lub nie podobają Ci się) lekcje, w których uczestniczysz?
uczniowie	list do przyjaciela – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Dokończ zdanie: Chciałabym (chciałbym), żebyśmy na lekcjach... Uczeń zapisuje swoją opinię na kolorowej kartce i przypina ją w wyznaczonym miejscu.
uczniowie	róża wiatrów – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Określ, w jakim stopniu chciałabyś (chciałbyś), aby dane metody i formy pracy były stosowane na lekcji? Na ramionach róży wiatrów znajdują się poszczególne metody pracy.

* Projekt przygotowany na podstawie ewaluacji przeprowadzonej przez nauczycieli klas trzecich w Szkole Podstawowej im. Tadeusza Kościuszki w Strzelcach Wielkich.

Badanie dotyczące metod i form pracy stosowanych przez nauczycieli, przeprowadzone w Szkole Podstawowej im. Tadeusza Kościuszki w Strzelcach Wielkich, przyniosło nauczycielom dwie ważne informacje:

- Większość uczniów uważa, że stosowane metody są atrakcyjne – ze wskazaniem na gry i zabawy dydaktyczne, pracę w grupach. Dzieci lubią brać udział w zadaniach, w których mają szansę wykazać się twórczym myśleniem i własnymi pomysłami.
- W opinii uczniów, do mało atrakcyjnych form pracy należy praca indywidualna. Jest to związane z brakiem

wiary we własne siły, obawą przed braniem odpowiedzialności i wyśmianiem wyników ich pracy na forum. W związku z tym nauczyciele postanowili nie tylko nadal stosować i udoskonalać metody atrakcyjne dla uczniów, ale także skupić się na wspieraniu uczniów w braniu odpowiedzialności za własną pracę i częściej doceniać wyniki pracy uczniów. Zaplanowali między innymi, że będą tak organizować pracę w grupach, aby każdy uczeń miał konkretne zadania do wykonania i był za ich realizację odpowiedzialny.

Kto może więcej wiedzieć na temat tego, jak się uczymy albo jak jest nam najlepiej się uczyć, niż my sami?

MATEUSZ LITWIN, UCZEŃ GIMNAZJUM NR 7 W WARSZAWIE

***Stosowanie przez
nauczycieli metod
i form oceniania
sprzyjających
uczeniu się***

Dlaczego ten obszar jest ważny?

Ocena pełni funkcję pomostu między nauczaniem a uczeniem się. Łączy działania związane z uczeniem się – planowane i inicjowane przez nauczycieli – z ich rezultatem, czyli pogłębianiem wiedzy i rozwojem umiejętności uczniów. Ocenianie może mieć duży wpływ na jakość procesu uczenia się. Istotną rolę odgrywa tutaj ocena kształtująca, czyli taka, która jest „przeprowadzana podczas procesu nauczania w celu poprawienia nauczania lub uczenia się”²².

Wykorzystywanie oceny kształtującej przynosi następujące korzyści uczniom:

- * umożliwia uczniom otrzymanie użytecznych informacji zwrotnych,
- * pozwala uczniom aktywnie uczestniczyć we własnym uczeniu się,
- * wpływa na motywację uczniów i ich wiarę w siebie,
- * zaspokaja potrzebę samooceny uczniów,
- * zwiększa świadomość uczniów w zakresie własnych możliwości i ograniczeń.

Nauczyciele, uwzględniając wyniki oceniania, mogą lepiej planować procesy edukacyjne i podnosić jakość uczenia²³.

Pierwszy projekt ewaluacji

CEL BADANIA:

Po co chcemy zrealizować badanie? Do czego chcemy wykorzystać jego wyniki?

PRZEDMIOT EWALUACJI:

— Procesy edukacyjne. Uczenie się uczniów w klasie.

OBSZAR EWALUACJI:

Co jest dla nas ważne? Co chcemy rozwijać (zmieniać)?

— Stosowanie przez nauczycieli metod i form oceniania sprzyjających uczeniu się.

KRYTERIA EWALUACJI:

Co będzie dla nas ważne przy określeniu jakości realizowanych działań?

— Adekwatność stosowanych przez nauczycieli metod oceniania do potrzeb uczniów.

— Użyteczność dla uczniów sposobów oceniania.

PYTANIE BADAWCZE	KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
W jakim stopniu stosowany przez nauczycieli system oceniania wspiera uczniów w uczeniu się?	uczniowie	gadająca ściana – metodę tę stosuje jeden nauczyciel w klasie (na przykład wychowawca)	W naszej szkole stosujemy różne formy oceniania... (wypisujemy z wewnątrzszkolnego systemu oceniania poszczególne formy stosowane w szkole) Na tym plakacie wyraż swoją opinię na ich temat. Twoje uwagi pomogą nam wprowadzić zmiany.
	uczniowie	poczta – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Napisz, proszę, na kartkach dokończenie wybranych przez ciebie zdań. Kartki ze zdaniami wrzuć do odpowiedniej koperty. – Sposób oceniania, jaki stosuje nauczyciel, jest dla mnie ważny (nieważny), ponieważ... – W sposobie oceniania stosowanym przez nauczyciela najbardziej podoba mi się (nie podoba mi się)... – Oceny są (nie są) dla mnie ważne, ponieważ... – Sposób oceniania, jaki stosuje nauczyciel, pomaga mi (nie pomaga mi) w... – Sposób oceniania stosowany przez nauczyciela jest, moim zdaniem, ...
	nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – jakie sposoby oceniania stosuje na lekcji nauczyciel, – czy uczniowie otrzymali informacje o tym, co im się udało (o swoich mocnych stronach), – czy uczniowie otrzymali od nauczyciela informacje, które wskażą im, nad czym powinni jeszcze pracować (co powinni poprawić), – w jakich sytuacjach uczniowie są oceniani, – czy uczniowie wiedzą, co robią dobrze – jakie ich zachowanie o tym świadczy, – czy uczniowie wiedzą, gdzie popełniają błędy – jakie ich zachowanie o tym świadczy.
	uczniowie	róża wiatrów – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Na róży wiatrów zapisujemy formy oceniania, jakie stosujemy (na przykład ocena ustna, ocena pisemna, ocena stopniem, informacja zwrotna, samoocena, ocena koleżeńska). Polecenie: – Na róży wiatrów zaznacz na skali od 1 do 6 (1 – w ogóle nie zachęcają, 6 – bardzo zachęcają), które formy oceniania stosowane przez nauczycieli zachęcają cię do dalszej pracy (nauki).

uczniowie	sortowanie – nauczyciel stosujący tę metodę prosi, żeby uczniowie odnieśli się do jego lekcji	Co cię zachęca do uczenia się? (uczniowie szeregują metody stosowane przez nauczyciela według ich skuteczności) – Gdy otrzymuję dobre stopnie. – Gdy dostaję pochwałę od nauczyciela. – Gdy nauczyciel daje mi wskazówki, jak dalej pracować. – Gdy otrzymam niższą ocenę, niż chciałam (chciałem). – Gdy nauczyciel pokazuje mi, jakie błędy popełniłam (popełniłem). – Gdy samodzielnie mogę ocenić swoją pracę. – Gdy dostaję ciekawe zadanie do wykonania. – Gdy mogę uczyć się z innymi. – Gdy nauczyciel mnie pochwali na forum klasy. – Gdy znam zasady oceniania. – Gdy lekcje są ciekawe.
nauczyciele	tarcza strzelnicza	Jak często w badanej klasie prowadzisz wymienione na tarczy działania? Dokonaj oceny na przedstawionej tarczy strzelniczej (im bliżej środka, tym częściej). – Umożliwiam uczniom dokonanie samooceny. – Mówię uczniom, jakie są ich mocne strony. – Wskazuję uczniom kierunki rozwoju. – Umożliwiam uczniom (zachęcam uczniów) samodzielne wyznaczenie sobie celów edukacyjnych. – Sprawdzam wiedzę i umiejętności uczniów.
uczniowie	sortowanie – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Pudełka: Zgadzam się – nie zgadzam się Karty do sortowania: – Kiedy jestem oceniana (oceniany), wiem, co mam poprawić. – Kiedy jestem oceniana (oceniany), wiem, co zrobiłam (zrobiłem) dobrze. – Nauczyciel nie tylko wystawia nam oceny punktowe, ale również mówi nam, co zrobiliśmy dobrze (co już umiemy), a nad czym powinniśmy jeszcze pracować.

Drugi projekt ewaluacji

CEL BADANIA:

Po co chcemy zrealizować badanie? Do czego chcemy wykorzystać jego wyniki?

PRZEDMIOT EWALUACJI:

— Procesy edukacyjne. Uczenie się uczniów w klasie.

OBSZAR EWALUACJI:

Co jest dla nas ważne? Co chcemy rozwijać (zmieniać)?

— Stosowanie przez nauczycieli metod i form oceniania sprzyjających uczeniu się.

KRYTERIA EWALUACJI:

Co będzie dla nas ważne przy określeniu jakości realizowanych działań?

— Przejrzystość zasad oceniania funkcjonujących w szkole.

— Spójność szkolnego systemu oceniania.

PYTANIE BADAWCZE	KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
W jakim stopniu zasady oceniania są zrozumiałe dla uczniów?	uczniowie	poczta – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Napisz, proszę, na kartkach dokończenie wybranych przez ciebie zdań. Kartki ze zdaniem wrzuc do odpowiedniej koperty. – W sposobie oceniania stosowanym przez nauczyciela najbardziej podoba mi się (nie podoba mi się)... – Sposób oceniania stosowany przez nauczyciela jest, moim zdaniem, ...
	nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – czy uczniowie wiedzą, za co są oceniani – jakie ich zachowanie o tym świadczy.
	uczniowie	sortowanie – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Pudełka: Zawsze – często – czasami – nigdy Karty do sortowania: – Znam zasady oceniania stosowane przez nauczyciela. – Nauczyciel wyjaśnia nam zasady oceniania. – Zasady oceniania stosowane przez nauczyciela są dla mnie zrozumiałe.
	rodzice	sortowanie – nauczyciele wychowawcy stosujący tę metodę pytają o zasady oceniania obowiązujące w szkole	Pudełka: Każdy przedmiot – niektóre przedmioty – żaden przedmiot Karty do sortowania: – Moje dziecko zna obowiązujące zasady oceniania. – Moje dziecko rozumie zasady oceniania. – Moje dziecko potrafi uzasadnić, dlaczego otrzymało właśnie taką ocenę.

PYTANIE BADAWCZE

W jakim stopniu nauczyciele stosują te same zasady oceniania?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
nauczyciele	sortowanie indywidualne – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Pudełka: Zawsze – często – czasami – nigdy Karty do sortowania: – Inni nauczyciele, podobnie jak ja, oceniają uczniów. – Wspólnie z innymi nauczycielami rozmawiam o zasadach oceniania, jakie stosujemy na zajęciach. – Wspólnie z innymi nauczycielami ustaliam sposób oceniania uczniów.
nauczyciele	gadająca ściana	Jakie sposoby oceniania stosujesz na swoich lekcjach? Czy stosujesz na swoich lekcjach jakieś inne sposoby oceniania niż zapisane w wewnątrzszkolnym systemie oceniania? Jeśli tak, prosimy, podziel się nimi.
uczniowie	sortowanie – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Pudełka: Zdecydowanie się zgadzam – raczej się zgadzam – raczej się nie zgadzam – zdecydowanie się nie zgadzam Karty do sortowania: – Nauczyciele, którzy mnie uczą, stosują takie same lub bardzo podobne zasady oceniania. – Zdarzają się sytuacje, że za to, jak byłam przygotowana (byłam przygotowany) do lekcji, na jednym przedmiocie dostałabym (dostałbym) ocenę niedostateczną, na innym zaś ocenę dostateczną. – Niezależnie od przedmiotu nauczyciele stosują na swoich lekcjach te same sposoby oceniania (na przykład stopnie, informacja opisowa, wzajemna ocena lub ocena koleżeńska uczniów).

*Podnoszenie
przez nauczycieli
umiejętności uczenia
się uczniów*

Dlaczego ten obszar jest ważny?

Zadaniem współczesnej szkoły jest przygotowanie uczniów nie tylko do egzaminów, ale także do uczenia się przez całe życie. Wprawdzie szkoła nie jest jedynym miejscem uczenia się, ale to właśnie w niej uczniowie w największym stopniu uczą się samodzielnie zdobywać wiedzę.

Działania nauczycieli na rzecz podnoszenia przez uczniów umiejętności uczenia się przynoszą wiele korzyści.

Dla uczniów:

- * uczniowie podejmują odpowiedzialność za własny rozwój,
- * wzrasta zaangażowanie uczniów i ich motywacja do uczenia się,
- * uczniowie wiedzą, jak mają się uczyć,
- * uczniowie są przygotowani do uczenia się przez całe życie,
- * rodzice włączają się w edukację swoich dzieci – wiedzą, w jaki sposób powinny się uczyć ich dzieci, stają się więc rzeczywistym partnerem szkoły we wspieraniu rozwoju uczniów.

Dla nauczycieli:

- * nauczyciele wiedzą, jak pomagać uczniom w uczeniu się,
- * nauczyciele wiedzą, które ich działania wzmacniają u uczniów motywację do uczenia się.

Pierwszy projekt ewaluacji

CEL BADANIA:

Po co chcemy zrealizować badanie? Do czego chcemy wykorzystać jego wyniki?

PRZEDMIOT EWALUACJI:

— Procesy edukacyjne. Uczenie się uczniów w klasie.

OBSZAR EWALUACJI:

Co jest dla nas ważne? Co chcemy rozwijać (zmieniać)?

— Podnoszenie przez nauczycieli umiejętności uczenia się uczniów.

KRYTERIA EWALUACJI:

Co będzie dla nas ważne przy określeniu jakości realizowanych działań?

— Powszechność działań nauczycieli w zakresie kształtowania umiejętności uczenia się uczniów.

— Różnorodność działań nauczycieli, jakie mają wpływ na kształtowanie umiejętności uczenia się uczniów.

PYTANIE BADAWCZE	KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
W jakim stopniu zasady oceniania są zrozumiałe dla uczniów?	nauczyciele	gadająca ściana	W jaki sposób uczycie uczniów, jak powinni się uczyć?
	nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: <ul style="list-style-type: none"> – czy atmosfera na lekcji (zachowanie nauczyciela) umożliwia uczniom nieskrępowane poszukiwanie odpowiedzi, – czy wypowiedzi uczniów są swobodne, czy uczniowie nie obawiają się konsekwencji błędnych wypowiedzi – co o tym świadczy, – czy uczniowie mają czas na analizę błędów i wyciąganie wniosków – co o tym świadczy, – czy nauczyciel stosuje metody pracy umożliwiające uczniom poszukiwanie różnych odpowiedzi i wspierające wyciąganie przez nich wniosków, – czy nauczyciel zachęca uczniów do (lub umożliwia im takie działania): <ul style="list-style-type: none"> – tworzenia własnych notatek, – współpracy z innymi przy rozwiązywaniu problemów, – zadawania pytań nauczycielowi, – zadawania pytań innym uczniom, – korzystania z różnych źródeł informacji, – dzielenia się swoimi przemyśleniami, – analizowania popełnionych błędów.

Najlepiej o nauczaniu wiedzą dzieci. One wiedzą, co jest dla nich najlepsze – i nie mówię tu o jakiś głupich głosach typu „W ogóle niech nie będzie lekcji”. One wiedzą, co do nich pasuje i jak one się uczą – jak się im w domu najlepiej zapamiętuje informacje, a jak w szkole.

uczniowie	róża wiatrów	Na ramionach róży wiatrów zaznacz, jak często na lekcjach masz możliwość: – tworzenia własnych notatek, – współpracy z innymi przy rozwiązywaniu problemów, – zadawania pytań nauczycielowi, – zadawania pytań innym uczniom, – korzystania z różnych źródeł informacji, – dzielenia się swoimi przemyśleniami, – analizowania popełnionych błędów
uczniowie	sortowanie indywidualne – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Pudełka: Tak – raczej tak – raczej nie – nie Karty do sortowania: – Nauczyciel pomaga mi odkryć moje mocne strony. – Nauczyciel daje mi wskazówki, nad czym powinnam (powiniennem) popracować. – Wspólnie z nauczycielem planujemy, czego będziemy się uczyć. – Nauczyciel rozmawia ze mną o tym, jak się uczyć (co mi pomaga, co zaś utrudnia uczenie się). – Nauczyciel pokazuje nam różne metody (sposoby) uczenia się.

Drugi projekt ewaluacji

CEL BADANIA:

Po co chcemy zrealizować badanie? Do czego chcemy wykorzystać jego wyniki?

PRZEDMIOT EWALUACJI:

— Procesy edukacyjne. Uczenie się uczniów w klasie.

OBSZAR EWALUACJI:

Co jest dla nas ważne? Co chcemy rozwijać (zmieniać)?

— Podnoszenie przez nauczycieli umiejętności uczenia się uczniów.

KRYTERIA EWALUACJI:

Co będzie dla nas ważne przy określeniu jakości realizowanych działań?

— Skuteczność podjętych działań nauczycieli na rzecz podnoszenia umiejętności uczenia się uczniów.

— Świadomość uczniów własnych stylów uczenia się.

PYTANIE BADAWCZE

Co uczniowie sądzą o swoich umiejętnościach uczenia się?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
uczniowie	sortowanie indywidualne – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Pudełka: Tak – raczej tak – raczej nie – nie Karty do sortowania: – Wiem, w jaki sposób najlepiej się uczę. – Mam zainteresowania. – Wiem, jak poprawić błędy w mojej pracy. – Korzystam ze swoich notatek, kiedy przygotowuję się do lekcji. – Uczę się od kolegów. – Wiem, jak poprawić błędy w swojej pracy. – Znam skuteczne sposoby zapamiętywania informacji z lekcji. – Znam skuteczne sposoby ćwiczenia umiejętności, które uzyskałam (uzyskałem) na lekcji. Następnie prosimy uczniów, żeby dla stwierdzeń, które wrzucili do pudełek „tak” i „raczej tak”, zdecydowali, czy widzą jakiś wpływ działań nauczyciela. Przy stwierdzeniach, w których wypadku dostrzegają ten wpływ, dopisują „N”.
uczniowie	pole siłowe – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	– Co najbardziej pomaga ci w uczeniu się? ++ – Co pomaga ci w uczeniu się? + – Co utrudnia ci uczenie się? – – Co najbardziej utrudnia ci uczenie się? – –
uczniowie	list do nauczyciela – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Napisz list (do swojego nauczyciela, do mnie), w którym opowiesz o tym, jak się uczysz. W swojej pracy odnieś się do tego, co ci przeszkadza, a co pomaga w przygotowaniu się do zajęć, i jak pokonujesz te trudności.
uczniowie	termometr – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Jak oceniasz swoje umiejętności uczenia się?

PYTANIE BADAWCZE

Jakie zmiany w postawach i umiejętnościach uczniów nastąpiły w wyniku działań podjętych przez nauczycieli w zakresie rozwijania u uczniów umiejętności uczenia się?

KOGO PYTAMY	METODA	PYTANIE (POLECENIE)
nauczyciele	obserwacja koleżeńska	Prowadzona przynajmniej dwukrotnie – na początku realizacji zaplanowanych przez nauczycieli działań i po około miesiącu. Podczas obserwacji zwróć uwagę na to: – jak uczniowie radzą sobie: – tworzeniem własnych notatek, – ze współpracą z innymi przy rozwiązywaniu problemów, – z zadawaniem adekwatnych, problemowych pytań nauczycielowi, – z korzystaniem ze źródeł informacji, – z dzieleniem się swoimi przemyśleniami, – ze skupieniem się na aktualnym problemie, – jak nauczyciel wspiera uczniów w wykonywaniu tych działań (zadań).
uczniowie	gadająca ściana – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Prowadzona przynajmniej dwukrotnie – na początku realizacji zaplanowanych przez nauczycieli działań i po około miesiącu. – Jak przygotowywałam się (przygotowywałem się) w tym tygodniu do lekcji? – Z czego jestem zadowolona (zadowolony), jeśli chodzi o moją naukę w tym tygodniu?

uczniowie	tarcza strzelnicza – nauczyciele stosujący tę metodę pytają o własne lekcje	Prowadzona przynajmniej dwukrotnie – na początku realizacji zaplanowanych przez nauczycieli działań i po około miesiącu. Witaj! Proszę cię o opinię na temat... (o ocenę...) – Wiem, jak poprawić błędy w mojej pracy. – Potrafię zrobić notatkę. – Korzystam ze swoich notatek, kiedy przygotowuję się do lekcji. – Chcę się dowiedzieć czegoś więcej niż na lekcji. – Uczę się od kolegów. – Wiem, jak powinienem się uczyć. – Jeśli czegoś nie wiem, pytam nauczyciela. – Znam skuteczne sposoby zapamiętywania informacji z lekcji. – Znam skuteczne sposoby ćwiczenia umiejętności, które uzyskałam (uzyskałem) na lekcji.
rodzice	poczta	Czy zauważyła Pani (zauważył Pan) jakieś zmiany w sposobie przygotowywania się swojego dziecka do zajęć w ostatnim miesiącu? Jeśli tak, to jakie?

Bardzo ważne dla mnie jest także to, że tak normalnie się spotykamy, żeby przedyskutować, podzielić się doświadczeniami, zastanowić się, co dalej z tym robić. Widzę, że jesteśmy fajnym, refleksyjnym zespołem i razem, bez odgórnych nacisków, z własnej woli, właściwie z potrzeby, wspólnie planujemy. Tego mi naprawdę brakowało, bo lubię pracować w grupie.

NAUCZYCIELKA, UCZESTNICZKA SZKOLEŃ „OD BADAŃ DO DZIAŁANIA, CZYLI 3P – PROSTA, POTRZEBNA I PRAKTYCZNA EWALUACJA W SZKOLE”

- 20 T. Hall, *Differentiated Instruction. Effective Classroom Practices Report*, CAST, Wakefield, MA 2002, s. 5.
- 21 C. Tomlinson, M.L. Kalbfleisch, *Teach Me, Teach My Brain: a Call for Differentiated Classrooms*, „Educational Leadership” 1998, t. 56, nr 3 (listopad), s. 54.
- 22 L. Shepard, K. Hammerness, L. Darling-Hammond, F. Rust, *Assessment*, [w:] *Preparing teachers for a changing world*, red. L. Darling-Hammond, J. Bransford, Jossey-Bass, San Francisco 2005.
- 23 *Istota uczenia się. Wykorzystanie wyników badań w praktyce*, red. H. Dumont, D. Istance, F. Benavides, przeł. Z. Janowska, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013.

*Od
analizowania
do działania*

Jak analizować dane?²⁴

Po zgromadzeniu danych przychodzi czas na ich analizę. Analiza danych musi być prowadzona pod kątem udzielenia odpowiedzi na wybrane pytanie badawcze z uwzględnieniem kryteriów ewaluacyjnych, czyli odniesieniem się do jakości prowadzonych działań. Aby łatwiej poradzić sobie z uwzględnianiem kryteriów podczas analizy, można je przełożyć na

język pytań, na przykład: „Co w działaniach nauczycieli jest skuteczne?“, „Co w ich działaniach jest adekwatne do potrzeb uczniów?“. Analizę najlepiej przeprowadzać metodą małych kroków, czyli odrębnie analizować dane zebrane różnymi metodami badawczymi, następnie zebrać wyniki cząstkowe i na tej podstawie sformułować ogólny wniosek.

Metody badawcze – analiza danych

*Wniosek, czyli odpowiedź
na pytanie badawcze
z uwzględnieniem kryteriów
ewaluacji*

Prawdziwa wiedza to znajomość przyczyn.

ARYSTOTELES

Tak prowadzona analiza jest zgodna z koncepcją Henryka Mizerka: „Jeśli nawet ktoś by uwierzył, iż na podstawie ewaluacji będzie mógł wiedzieć, «jak dobra jest nasza/moja szkoła», to musi pamiętać, że **rzetelnej odpowiedzi może się spodziewać jedynie na podstawie danych pochodzących z wielu źródeł**. Jak pisze John MacBeath, «korzystając z wszystkich dostępnych informacji, odwołując się do zróżnicowanych sposobów i kryteriów wartościowania, używając wielu metod zbierania danych oraz uwzględniając zróżnicowane perspektywy interesariuszy (*stakeholders*),

dochodzimy do syntezy, której podstawą jest rozważenie wszelkich okoliczności i kontekstów (*all-things-considered synthesis*). Jest to najlepszy, najbardziej uczciwy, najbardziej przemyślany osąd, jaki jesteśmy w stanie sformułować w danych okolicznościach». Dodajmy, że nie oznacza to wcale, iż jest to osąd «jedynie słuszny i ostateczny»²⁵.

W zależności od tego, jakie metody były wykorzystywane do gromadzenia danych – jakościowe i (lub) ilościowe – trzeba zastosować odpowiedni rodzaj analizy.

Analizę – podobnie jak metody badawcze – tradycyjnie dzieli się na jakościową i ilościową. W **analizie jakościowej** na ogół odnosimy się do danych, w których staramy się dostrzec jakieś typologie, wzory, prawidłowości. Sposób gromadzenia tych danych sprawia, że nie jest istotna liczba osób wypowiadających określoną opinię lub wskazujących konkretne zjawisko. Ważne jest to, że zjawisko w ogóle występuje lub opinia w ogóle jest przez kogoś sformułowana²⁶.

ETAPY ANALIZY JAKOŚCIOWEJ:

- Zdefiniuj cel analizy (znajdziesz go w pytaniu badawczym).
- Wyodrębnij z danych treści adekwatne do twojego pytania badawczego.
- Uporządkuj adekwatne dane – spróbuj wychwycić w nich powtarzające się wzory, dąż do stworzenia typologii.
- Wyciągnij wnioski, odnosząc się do pytania badawczego i do kryteriów ewaluacyjnych.

Analiza ilościowa wykorzystuje procedury statystyczne – od prostych, takich jak opis rozkładów czy tendencji centralnych, przez badanie istotności różnic, po zaawansowane metody analizy (badanie wariancji, regresji czy redukcję wymiarów). Stopień zaawansowania analizy statystycznej zależy od celów badania. Jeśli naszym celem jest **opis** – chcemy się dowiedzieć, jakie tendencje dominują, jakie są w mniejszości, ewentualnie jaka jest mediana, średnia lub odchylenie standardowe – wykorzystamy stosunkowo prostą **analizę opisową**.

Jeśli postawimy przed sobą **cel wyjaśniający**, a więc przyjmujemy hipotezę o związkach między zjawiskami, będziemy musieli sięgnąć po analizę porównawczą. W sytuacjach, w których interesuje nas współoddziaływanie większego zbioru czynników, konieczne może się okazać zastosowanie zaawansowanych technik analizy statystycznej. Na potrzeby badań prowadzonych w szkole proponujemy korzystać z prostej analizy w czterech krokach.

CZTERY KROKI ANALIZY ILOŚCIOWEJ:

- Sprawdź, jaka część badanej grupy udzieliła odpowiedzi. Duża liczba braków może dyskwalifikować wyniki.
- Przyjrzyj się temu, jakie wypowiedzi dominują – czy świadczą one o realizacji przyjętego kryterium ewaluacji?
- Przeanalizuj odpowiedzi mniejszościowe – czy mają one wpływ na twoją ocenę wyników ewaluacji? Czy pokazują dodatkowe kierunki na przyszłość?
- Odnosząc się do pytania badawczego i kryterium (kryteriów) ewaluacji, sformułuj wnioski.

Wnioski z ewaluacji powinny wynikać z zebranych danych, dotyczyć bezpośrednio badanych zagadnień, dawać odpowiedź na postawione pytania badawcze i odwoływać się do kryteriów ewaluacyjnych. Mogą także

uwzględniać dodatkowe kwestie rozpoznane dzięki ewaluacji. Nie powinny jednak zawierać rekomendacji, na ich wypracowanie przyjdzie bowiem czas po dyskusji nad wnioskami.

Pani Kowalska, nauczycielka geografii w liceum, postanowiła przyjrzeć się skuteczności metod nauczania o zmianach klimatu, które wprowadziła w tym roku. Jako kryterium ewaluacyjne przyjęła zatem skuteczność, a następnie postawiła pytanie badawcze: „W jakiej mierze udało się osiągnąć cele lekcji?”. Ponieważ pani Kowalska określiła wcześniej cele poszczególnych lekcji, tak sformułowane pytanie wydawało się jej dość oczywiste. Przed spotkaniem z uczniami pomyślała jednak, że warto także sprawdzić adekwatność wybranych metod do potrzeb uczniów, może się bowiem okazać, że te same cele można osiągnąć łatwiej. Drugim kryterium ewaluacyjnym, jakie przyjęła pani Kowalska, była więc adekwatność metod do potrzeb uczniów, pytanie badawcze brzmiało zaś: „W jakim stopniu wybrane metody były adekwatne do potrzeb uczniów?”. Zajęcia dotyczące zmian klimatycznych obejmowały sześć jednostek lekcyjnych, nauczycielka podzieliła więc klasę na sześć grup i poprosiła o ocenę każdej lekcji za pomocą prostych dyspozycji: „Co zapamiętaliśmy z lekcji?”

„Co wydało nam się szczególnie ważne?”

„Czego zabrakło, jeśli chodzi o sposób pracy na lekcji?”

Odpowiedzi na dwa pierwsze pytania miały wskazać nauczycielce, czy to, co uczniowie zapamiętali, i to, co uznali za momenty kluczowe, jest zgodne z jej założeniami. W wypadku trzeciego pytania nauczycielka założyła, że jeśli uczniowie nic nie wskażą, będzie to oznaczać, że metody były adekwatne, z kolei każda propozycja zmiany pokaże, że jest możliwość przeprowadzenia zajęć bardziej adekwatnie do potrzeb uczniów.

Podczas zbierania opinii poszczególnych grup pani Kowalska poprosiła uczniów o aktywne odnośnienie się do opinii koleżanek i kolegów. Badanie skuteczności pokazało nauczycielce, że założone cele zostały w większości osiągnięte, jednocześnie zaś – dzięki przeprowadzeniu dyskusji w grupie – uczniowie uzgodnili wspólnie, jaką wiedzę (jakie umiejętności) zyskali na zajęciach. Pani Kowalska zdała sobie sprawę, że samo badanie także może być elementem procesu uczenia się. Do trzeciego pytania uczniowie początkowo nie zgłaszali żadnych pomysłów, ale pod koniec badania jeden z nich powiedział, że najwięcej o zmianach klimatu dowiedział się z wykładu Ala Gore’a, który obejrzał wraz z rodzicami w Internecie. Inni uczniowie nie odnieśli się do tej uwagi ani wspierająco, ani krytycznie, ale pani Kowalska zanotowała, że w kolejnym roku szkolnym może wzbogacić ten blok zajęć o projekcję filmu ze wspomnianym przez ucznia wykładem.

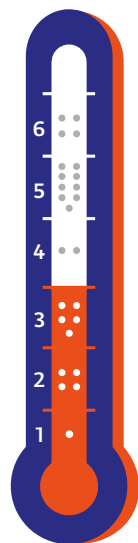
Opinia ucznia nie była reprezentatywna – była opinią jednostkową, niemniej podsunęła nowe rozwiązanie zarówno nauczycielce, jak i innym uczniom, którzy przecież mogli nie mieć podobnych doświadczeń.

Pani Kowalska postawiła kolejne pytanie badawcze: „Jaka część uczniów była zainteresowana blokiem zajęć poświęconych zmianom klimatu?”. Tym razem kryterium ewaluacyjnym była powszechność – za pożądany stan nauczycielka uznała taki, w którym wszyscy uczniowie (lub większość uczniów) czują się zainteresowani lekcją.

Aby uzyskać odpowiedź na pytanie badawcze, wykorzystowała metodę termometru, mówiąc: „Od czterech lekcji zajmujemy się zmianami klimatu. Pomyślcie o tych wszystkich zajęciach i oceńcie, jak bardzo byliście nimi zainteresowani. Swoją ocenę zaznaczcie na tym plakacie, przyklejając naklejkę w odpowiednim miejscu. Skala ocen jest taka sama, jak skala ocen szkolnych”. Plakat nauczycielka przykleiła do odwrotnej strony skrzydła tablicy, tak aby nie widzieć uczniów zaznaczających odpowiedzi i dać im poczucie anonimowości oraz bezpieczeństwa.

Patrząc na plakat, pani Kowalska może łatwo sprawdzić, gdzie kumulują się głosy, ile uczniów wybrało skrajne oceny, czy klasa jest spójna, czy też rozproszona w opiniach.

Przykład danych zebranych przez nauczyciela z wykorzystaniem metody termometru

Wszyscy uczniowie odpowiedzieli na to pytanie. Okazało się, że większość (trzy piąte uczniów z dwudziestu pięciu osób w klasie) wybrała oceny z zakresu od czwórki do szóstki, przy czym dominanta (dziewięć wskazań) przypadła na piątkę. Kolejne pięć osób zaznaczyło trójkę (ocena dostateczna), ale pojawiły się także cztery mierne, a nawet jedna jedynka. Tymczasem wyniki ze sprawdzianu zamykającego ten blok były dobre, co oznaczało, że wszyscy uczniowie w zbliżonym stopniu przyswoili materiał. Większość uczniów była więc zaintrygowana zajęciami, choć jedna piąta wybrała ocenę dostateczną, jedna piąta wskazała zaś niższe oceny. To pokazuje, że nowe metody trafiły w potrzeby większości uczniów (co – zgodnie z przyjętym kryterium powszechności – wskazuje sukces pani Kowalskiej), choć nie wszystkich (co z kolei otwiera pole do poszukiwania możliwości dalszego doskonalenia).

Dlaczego jest ważne, aby upowszechnić wyniki i wnioski z ewaluacji?

Aby ewaluacja była użyteczna, jej wyniki muszą być komunikowane wszystkim osobom, które są odpowiedzialne za badane działanie. W rzeczywistości szkolnej są to najczęściej nauczyciele, choć może to być także rada szkoły, samorząd szkolny, rada rodziców czy personel niepedagogiczny. Jest ważne, żeby wyniki ewaluacji mogli poznać także wszyscy ci, których dotyczy ewaluowane działanie – uczniowie, rodzice, pracownicy szkoły. Komunikacja ma szczególne znaczenie wówczas, kiedy zadaniem ewaluacji jest wspomaganie procesu podejmowania decyzji w szkole, jej

cel zostanie zaś określony jako budowanie zaufania do szkoły jako instytucji. W tym wymiarze zadaniem pracowników szkoły (szczególnie dyrektora) jest wypracowanie dla własnej placówki strategii komunikowania i dyskusowania wyników ewaluacji – najpierw w gronie kadry pedagogicznej, następnie włączając do dialogu uczniów, rodziców czy społeczność lokalną²⁷. Oznacza to, że ewaluacja, która ma ambicje być ewaluacją rozwojową, powinna służyć osiągnięciu przez szkołę konkretnych celów na podstawie dwustronnej komunikacji.

Jak to robić?

Szkoły i placówki dysponują autonomią w zakresie wyboru sposobu prezentacji i upowszechniania wyników ewaluacji. Przepisy prawa dotyczące nadzoru pedagogicznego nie nakładają na szkoły obowiązku sporządzania raportu z ewaluacji wewnętrznej. Pamiętajmy, że pisemna forma przedstawienia wniosków z ewaluacji jest ważna tylko dlatego, że jest to rodzaj „wspólnej pamięci” szkoły. Wnioski mogą – ale nie muszą – być wpisane do zeszytów (protokołów) zespołów przedmiotowych lub do protokołarza rady albo przechowywane w formie elektronicznej.

Odpowiedź na pytanie o to, czym powinniśmy się kierować, wybierając formę prezentacji wyników ewaluacji, brzmi: **użytecznością**.

Kilka pomysłów na to, jak szkoły mogą upowszechniać wyniki ewaluacji:

- spotkanie z przedstawicielami społeczności szkolnej,
- gazetka szkolna,
- forum internetowe,
- blog,
- strona internetowa szkoły,
- profil szkoły na portalu społecznościowym,
- raport pisemny,
- filmik zawierający omówienie najważniejszych wyników i wniosków,
- plakat wiszący w salach lekcyjnych lub na szkolnym korytarzu.

Jak przygotować prezentację wyników i wniosków z ewaluacji?

1. Udzielcie odpowiedzi na postawione pytania badawcze.
2. Wykorzystajcie kryteria ewaluacyjne do opisanego jakości ewaluowanych działań.
3. Korzystajcie z danych z różnych źródeł.
4. Pokażcie:
  - jakie typy zjawisk, opinii lub postaw pojawiły się w odpowiedziach respondentów,
  - struktury i zależności w szkole (klasie),
  - procesy i zmiany.

5. Jeśli korzystaliście z danych ilościowych, poinformujcie o:

- częstotliwości występowania określonego zjawiska,
- wielkości zjawiska (natężeniu, intensywności lub zakresie).

6. Przedstawcie:

- przyczyny zjawisk (korzystając z opinii badanych),
- konsekwencje (odwołując się do zebranych danych).

Ważne, żeby pamiętać, że każdy wniosek musi mieć uzasadnienie w danych²⁸.

Po badaniu – działanie

Ewaluacja jest tylko środkiem do celu – najważniejsze jest to, co następuje później, gdy zaczyna się zmiana szkolnej rzeczywistości. Początkiem tego procesu jest wypracowanie rekomendacji. Rekomendacje powinny dotyczyć wniosków z badania i wskazywać, co warto kontynuować, co należy wzmacniać, co trzeba zmienić, a jakich działań zaprzestać.

Dobre rekomendacje:

- opierają się na wnioskach badawczych – rekomendacje wprost wynikają z zebranych danych (opinii, obserwacji),
- są konkretne – powinny wskazywać, jak powinno być i jak to osiągnąć w konkretnych okolicznościach,
- są realistyczne – rekomendowane działanie jest możliwe do wdrożenia przez realizatorów działania lub odbiorców ewaluacji (wprowadzona zmiana zależy od nich i jest możliwa w danej sytuacji),
- są rozwojowe – pokazują kierunki doskonalenia i zmiany sytuacji, jednocześnie nie ograniczają się do bycia jedynie dobrą radą.

Pracę nad rekomendacjami może ułatwić metoda 5Q, która polega na udzieleniu odpowiedzi na następujące pytania:

- Czego możemy (z)robić mniej?
- Czego możemy (z)robić więcej?
- Co możemy (z)robić inaczej?
- Co możemy przestać robić?
- Co możemy zacząć robić?

Sama wiedza nie wystarczy, trzeba jeszcze umieć ją stosować.

JOHANN WOLFGANG VON GOETHE

WNIOSKI

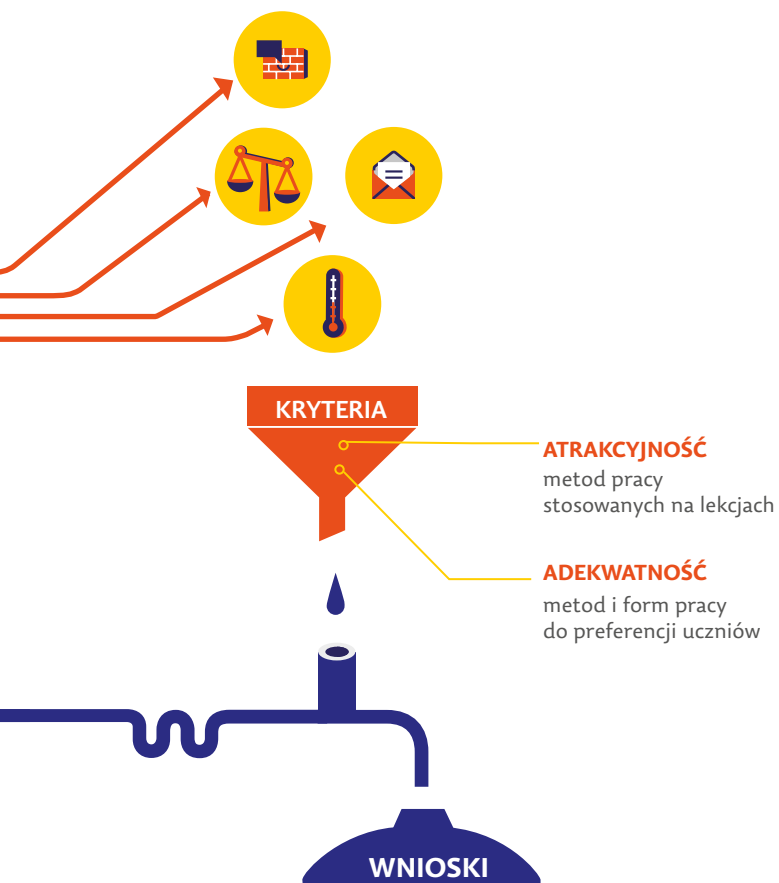
Uczniowie wymienili wiele różnych metod pracy, które stosują na lekcjach ich nauczyciele i dzięki którym łatwiej im się uczyć.

Uczniowie lubią pracę w parach, pracę w grupach (gdy sami się dobierają) oraz wykład nauczyciela, a następnie ćwiczenia. Nie lubią pracy samodzielnej (sprawia im trudność), pracy z książką (tekstem) i pisania.

Uczniom łatwiej zapamiętywać informacje, gdy sami je „wypracują”.

Uczniowie wolą, aby nowy temat był wprowadzany tradycyjnie – wykład nauczyciela, a następnie ćwiczenia utrwalające wykonywane wspólnie.

Uczniowie lubią i chętnie wykonują ćwiczenia manualne.

Uczniom łatwiej przyswoić informacje, gdy nauczyciel wyjaśnia temat zrozumiałym dla nich językiem, mówiąc spokojnym głosem. Ważna jest dla nich także cisza na lekcji.

Gdy w czasie lekcji nauczyciel zmienia metody pracy, łatwiej jest koncentrować się uczniom na podawanych treściach.

Uczniowie lubią dyskusję i pogadanki.

Uczniowie angażują się w pracę, jeśli temat lekcji jest ciekawy, ćwiczenia zaś są dostosowane do tematu i możliwości klasy.

Uczniowie lubią, gdy w trakcie lekcji są stosowane karty pracy, krzyżówki czy rebusy, gdyż dzięki temu lepiej przyswajają materiał. Lubią również przygotowywać prezentacje.

REKOMENDACJE

W TRAKCIE LEKCJI POWINNIŚMY JAKO NAUCZYCIELE:

małymi krokami wprowadzać elementy pracy samodzielnej, a także pracę z tekstem, aby ośwoić uczniów z tymi metodami – są to metody ważne w ich dalszej edukacji

w miarę możliwości pozwalać uczniom na lekcjach wypracowywać samodzielnie wnioski i odkrywać zależności

stosować w trakcie lekcji różne ćwiczenia o zróżnicowanym poziomie trudności

dbać o ciszę w czasie lekcji – gdy uczniowie dobrze słyszą, co mówi nauczyciel, łatwiej im zrozumieć prezentowane treści

zmieniać metody pracy, aby utrzymać koncentrację uczniów w czasie lekcji

stosować karty pracy, krzyżówki, rebusy, aby uatrakcyjnić lekcje i wzbudzić zainteresowanie uczniów

Jak zadbać o to, aby rekomendacje zostały wdrożone?

Warto opracować je z tymi, których dotyczą – zarówno z osobami odpowiedzialnymi za ewaluowane działanie, jak i z osobami uczestniczącymi w tym działaniu. Taka współpraca w największym stopniu sprzyja wdrożeniu i przyjęciu rekomendacji, umożliwi również zainteresowanym wyrażenie sprzeciwu wobec danej rekomendacji i opracowanie lepszego rozwiązania.

Należy pamiętać, że rekomendacje powinny być realistyczne, dlatego warto się zastanowić nad konsekwencjami proponowanych zmian i rozważyć:

- jak wdrożenie rekomendacji może wpłynąć na realizację działania – jakie są spodziewane korzyści, a jakie potencjalne niepożądane skutki wdrożenia zmiany,
- co może pomóc, co zaś może utrudnić wdrożenie rekomendacji,
- jakie zasoby są potrzebne do wdrożenia zmiany (kompetencje zespołu, czas, środki materialne).

Zakończeniem tego etapu ewaluacji jest wybór zespołu odpowiedzialnego za wdrożenie rekomendacji i osoby monitorującej ten proces.

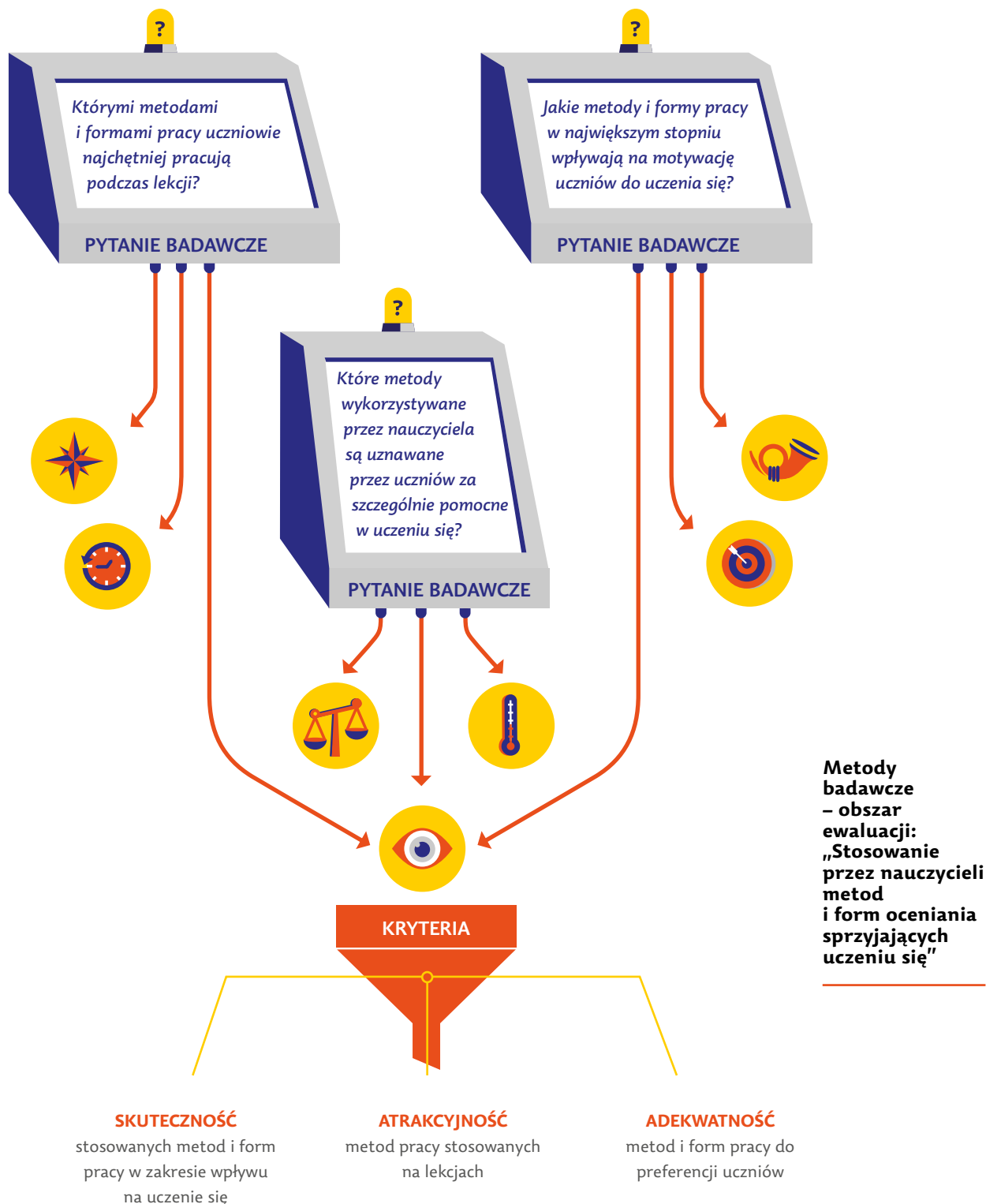
Wdrożenie rekomendacji powinno się rozpocząć od razu po ich wypracowaniu. Wszystkie osoby zaangażowane w ewaluację mają bowiem wówczas jeszcze świeżo w pamięci wnioski z niej płynące, wykazują również większy zapał, żeby je wykorzystać.

Jest ważne, aby zespół wdrażający rekomendacje z ewaluacji miał świadomość możliwości wystąpienia oporu przed zmianami wśród społeczności szkolnej. Ludzkie obawy związane ze zmianami, często manifestowane przez czynny lub bierny opór, to zjawisko normalne. Oczywiście trudno przewidzieć wszystkie problemy, na jakie są narażeni nauczyciele czy dyrektor przy wdrażaniu działania poewaluacyjnego, szczególnie jednak warto zwrócić uwagę na zagrożenia wynikające z:

- tendencji do przeprowadzenia zmiany w zbyt szerokim zakresie (wówczas zmiana okazuje się nierealistyczna),
- zastosowania do realizacji nowych działań i pomysłów metod i narzędzi, które były już wcześniej używane i okazały się nieefektywne,
- tego, że zmiany nie dotyczą zagadnień istotnych dla członków społeczności szkolnej.

Dobra praktyka

W Szkole Podstawowej nr 34 w Radomiu rada pedagogiczna wybrała do ewaluacji obszar „Stosowanie przez nauczycieli metod i form oceniania sprzyjających uczeniu się”. Ewaluacja była prowadzona na poziomie zespołów nauczycieli uczących w klasach: Vc, IVd i III. Nauczyciele wspólnie uzgodnili cel ewaluacji, pytania badawcze i kryteria ewaluacyjne, dostosowali także zaproponowane metody i narzędzia badawcze do specyfiki pracy w badanych klasach. W trakcie dyskusji nad kryteriami ewaluacji zespół nauczycieli uczących w klasie Vc podjął decyzję o uwzględnieniu dodatkowego kryterium: powszechność stosowania różnych metod i form pracy.

Wnioski:

We wnioskach znalazły się odniesienia do wszystkich przyjętych kryteriów. Odwołano się do różnorodności metod, ich skuteczności w zakresie wpływu na uczenie się uczniów, a także adekwatności metod do preferencji uczniów.

1. W opinii uczniów, większość stosowanych przez nauczycieli metod i form pracy pomaga im się uczyć.
2. Metodami najbardziej pomocnymi w uczeniu się uczniów są:

- praca w grupach, dyskusja, praca z tablicą interaktywną, film, wycieczki, inscenizacje.
3. Dużym zainteresowaniem uczniów cieszą się metody oparte na: obserwacji, doświadczeniach (eksperymentach), zajęciach terenowych.
  4. Uczniowie chcieliby pracować tymi metodami jak najczęściej.
  5. Niewielkiej grupie uczniów nie odpowiada metoda wykładu nauczyciela (szczególnie gdy wykład jest zbyt długi).
  6. Najbardziej motywuje uczniów do uczenia się stosowanie na lekcji nawet kilku metod (na przykład pogadanka, film i praca z mapą), szczególnie opartych na praktycznym działaniu. Duży wpływ ma także miła atmosfera. Uczniowie bardzo mocno to podkreślali.

Wypracowane rekomendacje wynikają z wniosków i będą podstawą planowania działań w nowym semestrze.

- My, nauczyciele, powinniśmy jak najczęściej stosować na lekcjach pracę w grupach lub parach (uczenie się wzajemne uczniów).
- My, nauczyciele, powinniśmy do minimum ograniczać wykład na rzecz dialogu, dyskusji.
- My, nauczyciele, powinniśmy na lekcjach stosować różne metody, szczególnie oparte na: praktycznym działaniu, obserwacjach, doświadczeniach, zajęciach terenowych, pracy z komputerem i tablicą interaktywną (ćwiczenia i gry interaktywne).

Refleksja nad działaniami wynikającymi z ewaluacji

Mogłoby się wydawać, że jeśli wdrożyliśmy wnioski, przeprowadziliśmy działanie (na przykład zastosowaliśmy inną metodę w pracy z klasą) i – miejmy nadzieję – osiągnęliśmy oczekiwaną zmianę (na przykład uczniowie są bardziej aktywni na lekcjach), nie pozostaje nam nic innego, jak sobie pogratulować. I słusznie, ponieważ naprawdę jest czego! Jednocześnie warto refleksyjnie przyglądać się nowej praktyce, czyli poddawać ewaluacji wprowadzone działania (nowa metoda pracy w klasie). Jeśli w wyniku ewaluacji podjęliśmy decyzję o kontynuacji

dotychczasowych działań, także zachęcamy do sprawdzenia za pewien czas, czy wciąż realizujemy dobrą praktykę (w myśl zasady, że to, co jest dobre dziś, może być niewystarczające jutro). W praktyce może to oznaczać zadanie podobnych pytań jak w wypadku ewaluowanych wcześniej działań czy problemów, które były punktem wyjścia ewaluacji. Pamiętajmy, że podejmując ewaluację, chcieliśmy coś zmienić, poprawić, wzmocnić, a teraz sprawdzamy, czy działania podjęte po ewaluacji pozwalają osiągnąć założone wcześniej cele.

24 W tym rozdziale wykorzystano fragmenty następujących prac: B. Walczak, *Analiza danych – na przykładzie autoewaluacji pracy nauczyciela*, [w:] *Różne drogi ewaluacji*, op. cit.; T. Kasprzak, *Po co to wszystko? Podejmowanie decyzji na podstawie danych i planowanie działań z uwzględnieniem ich bieżącej ewaluacji*, [w:] *ibidem*; A. Borek, M. Siejewicz, *Jak zbudować most między ewaluacją a działaniem*, [w:] *ibidem*.

25 H. Mizerek, *Ewaluacja w szkole – od czego zacząć?* – <http://www.na.przykladeo.pl/data/documents/1/70/70.pdf> [dostęp: 2 marca 2015 roku].

26 Szerzej na temat analizy danych jakościowych – G. Gibbs, *Analizowanie danych jakościowych*, przeł. M. Brzozowska-Brywczyńska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.

27 H. Mizerek, *Efektywna autoewaluacja w szkole – jak ją sensownie zaprojektować i przeprowadzić*, [w:] *Ewaluacja w nadzorze pedagogicznym. Autonomia*, red. G. Mazurkiewicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011, s. 24.

28 Na podstawie materiałów szkoleniowych ze szkolenia „Nauczyciel badacz”, realizowanego w ramach projektu nadzoru pedagogicznego przez Erę Ewaluacji w partnerstwie z Uniwersytetem Jagiellońskim i Ośrodkiem Rozwoju Edukacji.

Bibliografia

- Autoewaluacja w szkole, red. E. Tołwińska-Królikowska, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2010.
- Babbie E., *Podstawy badań społecznych*, przeł. W. Betkiewicz, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013.
- Cervinkowa H., Gołębiak B., *Edukacyjne badania w działaniu*, Wydawnictwo Naukowe „Scholar”, Warszawa 2013.
- Denzin N., *The Research Act: Theoretical Introduction to Sociological Methods*, Aldine Publishing Co., Chicago 1970.
- Edukacja jako odpowiedź. Odpowiedzialni nauczyciele w zmieniającym się świecie*, red. G. Mazurkiewicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Warszawa–Kraków 2014.
- Encyklopedia Pedagogiczna XXI wieku*, red. T. Pilch, Wydawnictwo Żak, Warszawa 2006.
- Ewaluacja w edukacji*, red. L. Korporowicz, Oficyna Naukowa, Warszawa 1997.
- Ewaluacja w nadzorze pedagogicznym. Autonomia*, red. G. Mazurkiewicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2011.
- Flick U., *Jakość w badaniach jakościowych*, przeł. P. Tomanek, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.
- Flick U., *Projektowanie badania jakościowego*, przeł. P. Tomanek, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013.
- Gibbs G., *Analizowanie danych jakościowych*, przeł. M. Brzozowska-Brywczyńska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.
- Konarzewski K., *Jak uprawiać badania oświatowe. Metodologia praktyczna*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2010.
- Laboratorium Mikrobadań IBE*. Raport z badania, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2013 – <http://eduentuzjasci.pl/publikacje-ee-lista/raporty/170-raport-z-badania/laboratorium-mikrobadań-ibe/875-laboratorium-mikrobadań-ibe-raport-z-badania.html>.
- MacBeath J., Schratz M., Meuert D., Jakobsen L., *Czy nasza szkoła jest dobra?*, przeł. K. Kruszewski, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2003.
- Mizerek H., *Ewaluacja w szkole – od czego zacząć?* – <http://www.npseo.pl/data/documents/1/70/70.pdf>.
- Raport tematyczny. Wykorzystanie ewaluacji zewnętrznej i wewnętrznej przez szkoły*, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014 – <http://eduentuzjasci.pl/pmbe/110-badanie/785-wykorzystanie-ewaluacji-wewnetrznej-i-zewnetrznej-przez-szkoly.html>.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 roku w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz.U. z 2009 r., Nr 168, poz. 1324 ze zm.) ze zmianami z dnia 10 maja 2013 roku – Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 maja 2013 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie nadzoru pedagogicznego (Dz.U. z 2013 r., poz. 560).
- Różne drogi ewaluacji*, red. A. Borek, E. Kowalczyk-Rumak, Era Ewaluacji, Warszawa 2015.
- Sagor R., *Badanie przez działanie. Jak wspólnie badać, żeby lepiej uczyć*, przeł. K. Kruszewski, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2008.
- Sagor R., *The action research guidebook: A four-step process for educators and school teams*, Corwin Press, Thousand Oaks, CA 2005.
- Stenhouse L., *An Introduction to Curriculum Research and Development*, Hainemann, London 1977.
- Stringer E.T., *Action Research*, SAGE, London 1999.

*Prowadzę wśród
uczniów badania, które
znakomicie sprawdzają
jakość mojej pracy.*

Zamiast zakończenia

Jestem nauczycielką z kilkuletnim stażem pracy, uczę języka mniejszości narodowej – języka niemieckiego – we wszystkich klasach szkoły podstawowej. Dla mnie są ważne opinie uczniów, ich komentarze na temat przeprowadzonych ze mną zajęć, pomysły na ewentualne modyfikowanie elementów lekcji. W związku z tym prowadzę wśród uczniów badania, które znakomicie sprawdzają jakość mojej pracy. Do swoich badań wykorzystuję zarówno metody jakościowe (na przykład metodę zdań niedokończonych), jak i metody ilościowe (na przykład tarcza strzelnicza, termometr, kosz-walizka). Oczywiście badania prowadzę w odstępach czasowych – staram się nie robić badań w każdej klasie w tym samym czasie, żeby móc spokojnie dokonać analizy uzyskanych wyników. Każde badanie musi mieć konkretny cel, dlatego ważne jest dla mnie przemyślenie tego, czego właściwie chciałabym się od moich uczniów dowiedzieć. Jako przykład podam badania przeprowadzone w klasie piątej pod koniec roku szkolnego 2014/2015. Uczniowie zostali poproszeni przeze mnie o dokończenie następujących zdań: „Na zajęciach języka mniejszości narodowej – języka niemieckiego – podobało mi się (nie podobało mi się)...”, „Chciałabym (chciałbym), aby na naszej lekcji...”. Uczniowie mogli odpowiadać pisemnie lub ustnie. Muszę przyznać, że uwagi moich uczniów były naprawdę cenne. Na przykład Natalia wskazała, że bardzo jej się podoba, że do aktywizowania uczniów na lekcji wykorzystuję patyczki (element oceniania kształtującego), zaproponowała również, żeby zmienić trochę sposób wybierania uczniów do pisania kartkówki (w tym roku szkolnym wprowadziłam zasadę losowania imiennymi patyczkami osób do pisania kartkówki po opracowaniu określonego materiału, uczennica zaproponowała, żeby raz w tygodniu pisać kartkówkę, na co ja się chętnie zgodziłam, z tym, że ustaliłam z uczniami, że nie podam konkretnego dnia tygodnia). Z kolei Wiktoria pozytywnie oceniła wprowadzanie wierszy na lekcji, poprosiła również, żeby pojawiało się więcej poezji na zajęciach. Daria zaproponowała, żeby na lekcji pojawiło się czytanie na głos, na przykład opowiadań, przepisów kulinarnych lub wycinków z gazet. Kuba stwierdził, że podoba mu się odgrywanie scenek na lekcji i prosi o jeszcze więcej takich zajęć, w których uczniowie

mogliby się wcielać w różne role. Emilia napisała, że podoba jej się stosowanie „metodników” (element oceniania kształtującego) na zajęciach, ponieważ można się lepiej zorientować, czy to, czego uczniowie uczą się na lekcji, jest dla wszystkich zrozumiałe. Wiktora poprosiła mnie również, żeby w sytuacji, kiedy uczeń zostaje wezwany do odpowiedzi ustnej, umożliwić mu napisanie odpowiedzi na tablicy (na przykład jeśli ma za zadanie przetłumaczyć zdanie), ponieważ, jak stwierdziła, można sprawdzić poprawność pisowni.

Po przeprowadzeniu tych badań poczułam, że lekcje prowadzone przeze mnie są dla uczniów ważne, liczą się oni bowiem z moim zdaniem, przychodzą na zajęcia chętnie, przede wszystkim zaś chcą się uczyć. Czegóż więcej chcieć? To była tylko jedna lekcja, właściwie kilka minut, a ile w tak krótkim czasie zdążyłam się dowiedzieć. I dla mnie, i – myślę – również dla uczniów takie badania to bardzo cenne doświadczenia, ponieważ w ten sposób buduje się wzajemny szacunek, zaufanie, motywację do nauki.

Podam tylko jeden przykład z wielu. Badań w ciągu roku szkolnego przeprowadziłam kilka. Nie są uciążliwe, jeśli dobrze ustalony cel, opracuje narzędzia badawcze – nie mam tu na myśli ankiety, o nie, ale proste narzędzia, które nie „zamęczą” uczniów, czyli na przykład tarcza strzelnicza, kosz-walizka, termometr, róża wiatrów, zdania niedokończone. Na ich przygotowanie nie traci się wiele czasu, przeprowadzenie ich trwa kilka minut, a efekt jest naprawdę świetny, nawet jeśli się okaże, że uczniowie oceniają negatywnie jakieś elementy lekcyjne, to jest to dla mnie szansa na wprowadzenie zmiany i niepowtarzanie w dalszym ciągu czegoś, co niekoniecznie przemawia do moich uczniów.

Wiem, że bardzo ważne jest prowadzenie ewaluacji wewnętrznej, ale moi koledzy z pracy nie do końca się z tym zgadzali, dopóki w naszej szkole nie przeprowadzono szkolenia rady pedagogicznej, którego tematem było przygotowanie, wdrożenie i opracowanie ewaluacji wewnętrznej. Wielu z nich przekonało się wtedy, że nie jest to takie trudne czy czasochłonne i że warto prowadzić ewaluację wewnętrzną.

DOMINIKA GUSZKIEWICZ

ZESPÓŁ SZKOLNO-PRZEDSZKOLNY
I PUBLICZNA SZKOŁA PODSTAWOWA
IM. WINCENTEGO WITOSA W POKOJU

Refleksje nauczycielki badaczki i nauczyciela badacza

To miejsce na Państwa notatki związane z różnymi momentami procesu badawczego: tworzeniem projektu, zbieraniem informacji, analizą danych, prezentacją wyników czy wdrażaniem rekomendacji.

Proponujemy kilka zdań, które mogą pomóc „zebrać myśli”, ale zostawiamy dużo pustego miejsca na własne refleksje. Prosimy korzystać z tej przestrzeni według potrzeb.

INTERESUJE MNIE

ZASTANAWIAM SIĘ NAD

A large, empty rectangular box with a thin red border, intended for the user to write their reflections on the prompt 'ZASTANAWIAM SIĘ NAD'.

MUSZĘ SIĘ DOWIEDZIEĆ

A large, empty rectangular box with a thin red border, intended for the user to write their reflections on the prompt 'MUSZĘ SIĘ DOWIEDZIEĆ'.

MUSZĘ SIĘ DOWIEDZIEĆ

A large, empty rectangular box with a thin red border, intended for the user to write their reflections on the topic 'MUSZĘ SIĘ DOWIEDZIEĆ'.

..., PONIEWAŻ

A large, empty rectangular box with a thin red border, intended for the user to write their reflections on the topic '..., PONIEWAŻ'.

MOIM CELEM JEST

A large, empty rectangular box with a thin red border, intended for the user to write their goals.

POTRZEBUJĘ

A large, empty rectangular box with a thin red border, intended for the user to write what they need.

MUSZĘ PAMIĘTAĆ O

A large, empty rectangular box with a thin red border, intended for the user to write their reflections on the topic 'MUSZĘ PAMIĘTAĆ O'.

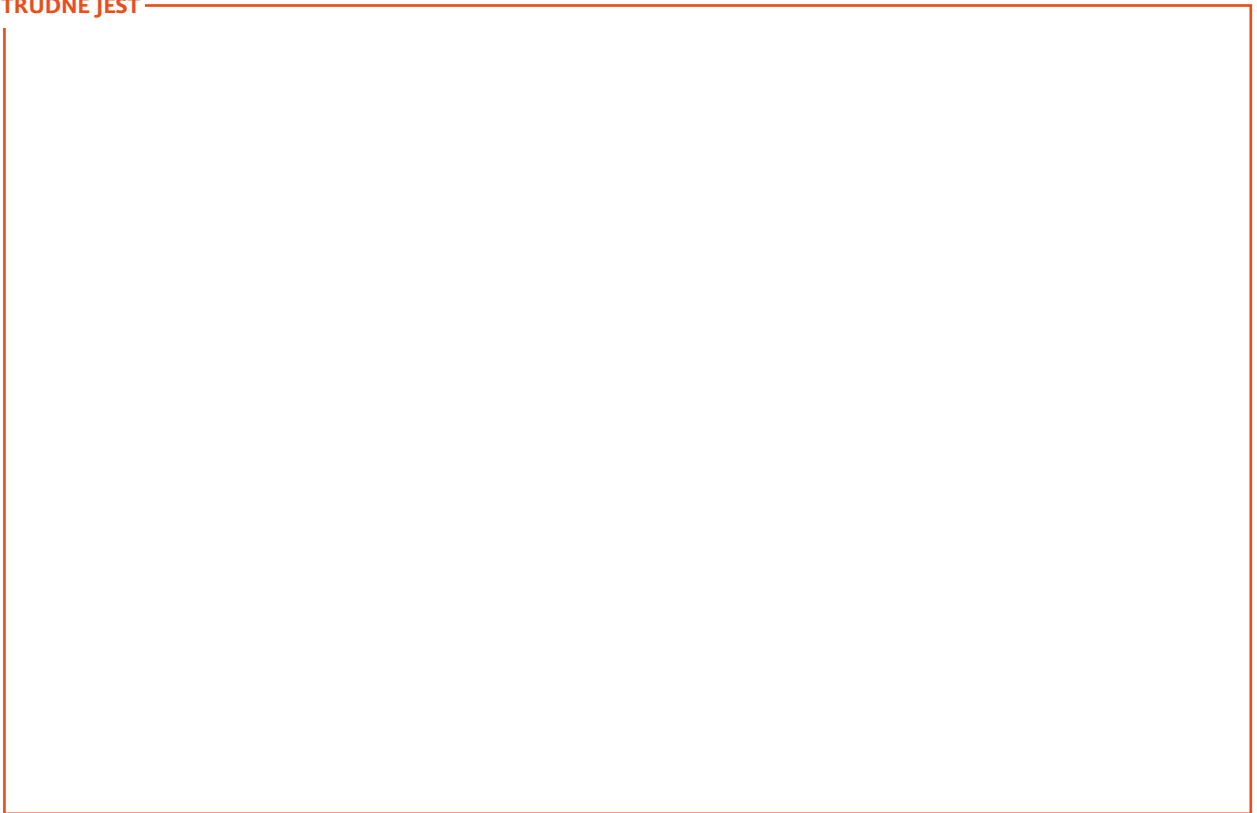
WAŻNE JEST, ABY ZWRÓCIĆ UWAGĘ NA

A large, empty rectangular box with a thin red border, intended for the user to write their reflections on the topic 'WAŻNE JEST, ABY ZWRÓCIĆ UWAGĘ NA'.

WIEM JUŻ

TRUDNE JEST

„Program wzmocnienia efektywności systemu nadzoru pedagogicznego i oceny jakości pracy szkoły etap III” jest realizowany przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w partnerstwie z Uniwersytetem Jagiellońskim i Erą Ewaluacji w ramach Priorytetu III Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki Działanie 3.1, współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego.

Materiały szkoleniowe i narzędzia badawcze wypracowane przez zespół trenerów Ery Ewaluacji są współfinansowane ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Egzemplarz bezpłatny

REDAKCJA MERYTORYCZNA

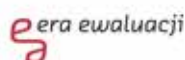
Agnieszka Borek i Magdalena Tędziągolska

RECENZENT

dr hab. Henryk Mizerek, prof. Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie

PROJEKT GRAFICZNY, SKŁAD, KOREKTA:

 RZECZYOBRAZKOWE.PL

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

W czym można upatrywać głównych walorów niniejszej publikacji? W moim przekonaniu, jest ich kilka. Pierwszy z nich to aktualność i świeżość ujęcia podejmowanej problematyki. Na tle wielu wydanych ostatnio podobnych opracowań wyróżnia ją to, że jest ona najbliższa temu, co się obecnie w szkołach dzieje, i znakomicie trafia w zapotrzebowanie praktyków. Odnoszę także wrażenie – i to jest drugi walor – że autorzy niniejszej publikacji nie podsuwają czytelnikom rozwiązań uniwersalnych, sprawdzających się zawsze i wszędzie. Przeciwnie, uważny odbiorca tej książki – szczególnie osoba, która rozumie problemy współczesnej edukacji, czuje „duszę” szkoły – znajdzie tutaj mnóstwo inspiracji dla własnego refleksyjnego działania. Nie będzie przesady, jeśli napiszę, że sięgając po tę książkę, nie zawiedzie się ten, kto oczekuje mądrego tekstu, nie zaś jedynie „gotowców”.

DR HAB. HENRYK MIZEREK